

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMÁNSKÝCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Magdaléna Jochcová

Vyjádření epistémické modality ve francouzštině

The expression of the epistemic modality in French

Praha, 2015

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Olga Nádvořníková, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala PhDr. Olze Nádvorníkové, Ph.D. za odborné vedení této diplomové práce, za cenné rady i podmětné připomínky. Dále bych také ráda poděkovala svým nejbližším za jejich bezmeznou podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 24. 7. 2015

.....
jméno a podpis

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá analýzou epistémické modality vybraných adverbii zakončených na *-ment* ve francouzštině. Po teoretickém představení a charakterizaci problematiky epistémické modality a prostředků jejího vyjádření se tato práce zaměří na vlastní epistémická adverbia. Nejprve bude pro následující výzkum vymezena syntakticky a sémanticky homogenní skupina epistémických adverbii zakončených na *-ment*, jež bude za pomoci slovníků a dílčích prací definována a v empirické části následně podrobena jak kvantitativnímu výzkumu na francouzských korpusech *Frantext*, *L'Est républicain* a *frWac*, tak i výzkumu kvalitativnímu na korpusu *InterCorp* s důrazem kladeným na postverbální pozici adverbii ve větě, na míru stupně jistoty a s ohledem na jejich překladové protějšky. Závěrem bude práce doplněna o zpětnou analýzu získaných překladových protějšků.

Klíčová slova: francouzština, epistémická modalita, modální specifikátory, modální adverbium, korpusová lingvistika.

Abstract

This thesis deals with the analysis of the epistemic modality of selected French adverbs in *-ment*. After a theoretical introduction of basic terms and characterizations of the epistemic modality and the principal means of its expression, it focuses on the very epistemic adverbs. At first, for the purpose of the following research, we specify the syntactically and semantically homogenous group of epistemic adverbs in *-ment*, defining it by dictionaries and constituent works. Afterwards, this group is analyzed quantitatively – on the French corpora *Frantext*, *L'Est républicain* and *frWac* – as well as qualitatively – on the parallel corpus *InterCorp* – with an emphasis on the post-verbal position of the adverb in the sentence, on the certainty degree and the Czech translation equivalents. The final part of the study is constituted by a reversed analysis of acquired Czech equivalents.

Key words: French, epistemic modality, modal specifiers, modal adverb, corpus linguistics.

OBSAH

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1. Modalita	9
1.1 Definice a vymezení modality	9
1.2 Typy modality	12
2. Epistémická modalita	16
2.1 Obecná charakterizace	16
2.2 Prostředky vyjádření epistémické modality	18
3. Epistémická adverbia	21
3.1 Charakterizace a klasifikace	21
3.2 Pozice adverbia ve větě	22
3.3 Jistotní / pravděpodobností škála	26
4. Vymezení zkoumaného lexika	29
4.1 Charakterizace zkoumaných adverbii	31
4.2 Vztahy synonymie mezi zkoumanými adverbii	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
5. Metodologie	38
5.1 Cíle a postup práce	38
5.2 Charakteristika korpusů	40
5.2.1 Korpus InterCorp	40
5.2.2 Korpus L'Est républicain	41
5.2.3 Korpus Frantext	41
5.2.4 Korpus frWaC	42
6. Výzkum a výsledky	43
6.1 Kvantitativní analýza	43
6.1.1 Diachronní analýza	43
6.1.1.1 Vzestupná frekvence užívání	45
6.1.1.2 Klesající frekvence užívání	46
6.1.1.3 Kolísající frekvence užívání	47
6.1.1.4 Málo užívaná či relativně nedávno lexikalizovaná adverbia	48

6.1.2	Synchronní kvantitativní analýza	50
6.1.2.1	Rozložení adverbíí podle škály	54
6.1.3	Kvantitativní analýza z hlediska typů textů v InterCorpu	58
6.2	Kvalitativní analýza	61
6.2.1	Analýza _{pe} Adv v postverbální pozici	61
6.2.2	Analýza _{pe} Adv dle míry jistoty v různých typech textů	73
6.3	Zpětná analýza překladových protějšků	77
	ZÁVĚR	82
	Résumé	86
	Seznam tabulek a grafů	88
	Seznam použité literatury	89
	Přílohy	93

ÚVOD

Epistémická modalita není jen výhradně lingvistickou kategorií, i přesto, že největší pozornost jí je věnována právě z tohoto hlediska. Lidské vnímání světa a fungování v něm je úzce spojeno s posuzováním reality jako možné či pravdivé, a proto epistémická hodnocení představují základní prvek lidské konceptualizace světa (Nuyts, 2001, s. 21-24). Epistémická modalita je tedy modalitou výhradně subjektivní, jež operuje v poli *možného* a představuje souhrnný komplex všech epistémických hodnot. V české lingvistice se pro ni často užívá označení jistotní modalita (Grepl, 1979, s. 81-83).

Prostředků vyjádření, se kterými tato modalita může pracovat, lze nalézt velmi mnoho. Tato práce se však bude zabývat prostředky lexikálními, a to konkrétně epistémickými adverbii zakončenými na suffix *-ment*. Motivací k volbě těchto adverbii je to, že tvoří sémanticky i morfologicky homogenní skupinu a na základě vztahů parafráze jsou schopna ukázat syntaktickou funkci adverbia ve větě (Molinier, 1990, s. 28).

Tato práce si klade několik cílů. V teoretické části se pokusí přehledně zmapovat problematiku vyjádření epistémické modality ve francouzštině. Tato část nejprve vyjde o obecného vymezení modality. Kapitola první se pokusí shrnout nejdůležitější aspekty modality jako takové a rovněž nastínit přehled typů modalit ve francouzštině podle různých autorů.

Druhá kapitola již bude pojednávat pouze o modalitě epistémické. Stěžejní prací pro tuto část bude monografie *Modalités en français* od Laurenta Gosselina (2010), jež přehledným a vyčerpávajícím způsobem shrnuje tak komplexní jev, jakým je epistémická modalita.

Následující dvě kapitoly, jež se zaměří výlučně na epistémická adverbia, se budou opírat o příručky, které se věnují problematice adverbii obecně či výhradně adverbiiim zakončeným na *-ment*. Jsou to zejména díla autorů Molinier, Levrier (2000), Guimier (1996), a dále příslušné pasáže z *Grammaire de la phrase française* (Le Goffic, 1993). Posledním úkolem teoretické části bude vymezení souboru zkoumaných adverbii, jež bude následně za pomoci slovníků a dalších prací blíže charakterizován a popsán.

Praktická část se pak zaměří na korpusovou analýzu fungování epistémických adverbii na *-ment* ve francouzštině, s přihlédnutím k jejich protějškům v češtině. Soubor těchto adverbii bude podroben kvantitativní a následně i kvalitativní analýze. Kvantitativní výzkum

bude nejprve vycházet z dat rozsáhlých korpusů *Frantext*, *L'Est républicain* a *frWac* a ukáže tendence užívání zkoumaných adverbíí v různých typech textů. Tyto tendence budou násleň porovnány s daty z korpusu *InterCorp*. Cílem této části je kvantitativní frekvence dle zvolených typů textů. Jelikož prostředky epistémické modality, tedy i epistémická adverbia, mohou zmírňovat přesvědčovací či donucovací charakter diskurzu (Gosselin, 2010, s. 332), předpokládá se vyšší koncentrace zkoumaných adverbíí v odborných textech.

Kvalitativní analýza bude provedena na datech z francouzského paralelního korpusu *InterCorp*. Jejím cílem je analýza fungování zkoumaného souboru adverbíí na *-ment*, přičemž se tato analýza zaměří na pozici postverbální. Úkolem bude nejprve na této pozici, kde se tradičně vyskytují adverbia ve funkci adverbíí způsobu, určit na základě lingvistických testů syntaktickou funkci adverbia ve větě, odlišit tedy epistémické užití od užití adverbia způsobu, a prověřit, která ze zkoumaných potenciálně epistémických adverbíí již nejsou schopna fungovat ve větě jako adverbia způsobu, a lze tedy u nich pozorovat tendence k sémantické erozi. Předpokládáme, že většina ze zkoumaných adverbíí již bude užívána zejména ve významu epistémickém. Dalšími sledovanými faktory bude zastoupení zkoumaných adverbíí v různých typech textů dle míry stupně jistoty.

Poslední částí bude zpětná analýza nejčastějších českých překladových protějšků získaných při interpretaci významů konkrétních epistémických adverbíí. Jejím cílem je ověřit relevanci překladových protějšků a případně také odhalit potenciální synonyma k daným epistémickým adverbíím. Vedlejším výsledkem bude tedy také ověření informací ze synonymických slovníků na základě autentických korpusových dat.¹

---

¹ Více o postupu práce, cílech a použitých jazykových materiálech viz kapitola 5.

I TEORETICKÁ ČÁST

1. Modalita

1.1 Definice a vymezení modality

„Parler des modalités, sans plus de précision, c'est s'exposer à de graves malentendus“ (Meunier, 1974, s. 8).

Než tato práce přistoupí k epistémické modalitě, jež je jejím hlavním tématem, je potřeba vymezit a definovat modalitu obecně. Již v tomto bodě se však lze setkat s komplexností a zvláště pak nejednoznačností kategorie modality, což je hlavní překážkou přijetí její přesné a obecné definice (Benešová, Uhlířová, 1972, s. 72). Modalita zasahuje do nejedné disciplíny, a dotýká se tak nejen logiky či psychologie (Meunier, 1974, s. 8), ale i zejména oblastí lingvistických jako morfologie, lexikologie, syntax či pragmatika (Čermák, Klégr, 2004, s. 83).

Pojem modality je přejatý z modální logiky a logická definice je založena na pojmech nutnosti a možnosti (Kiefer, 2009, s. 179), ve francouzštině *la nécessité a la possibilité* (Riegel, Pellat, Rioul, 2014, s. 975).

Problematiku počátků modální logiky shrnuje Nicole Le Querler. Tradiční koncepce modality v logice pochází z dob Aristotela a zřetelně odděluje výpovědi modální od nemožných, tzv. *assertoriques*.² Modální výpovědi jsou ty, u kterých je výpověď buď zesilována hodnotou nutnosti, či naopak zeslabována a předkládána jako možná či nahodilá. Aristotelovská teorie se omezuje pouze na čtyři modalita. Jsou to modalita nutného, možného, nemožného a nahodilého,³ jež společně tvoří logický kvadrát.⁴ Souhrnně byly tyto modalita nazývány *les modalités aléthiques*, či řidčeji *les modalités ontiques*. Z aristotelovské teorie poté vychází rozdělení na modalitu *de re* a modalitu *de dicto*.

---

² Jedná se o prosté oznamovací věty.

³ Francouzsky *le nécessaire, le possible, l'impossible a le contingent* (Le Querler, 2004, s. 644).

⁴ V některých textech se hodnoty *le possible a le contingent* překrývají, dochází tak k redukci na logický trojúhelník (ibid.).

Modalita *de re* je zapojena uvnitř výpovědi, zatímco modalita *de dicto* je připojena z vnějšku k obsahu výpovědi⁵ (Le Querler, 2004, s. 643-644).

Lingvistické pojetí modalit navazuje na předchozí teorie, zahrnuje však již gramatické kategorie či rozličné postoje mluvčího k obsahu výpovědi a rovněž celkový vjem z výpovědi (op. cit., s. 645). Jedním z prvních francouzských lingvistů zabývajících se modalitou byl Ferdinand Brunot. Podle něj jakákoliv výpověď může být považována za jistou či možnou nebo může být zpochybňována, tudíž jakékoliv vyjádření mluvčího podléhá modalitě (Brunot, 1922, s. 507).

Charles Bally chápe modalitu jako jednu ze stěžejních vlastností výpovědi. Podle něj věta⁶ zahrnuje dvě části: *dictum*, jež představuje obsah výpovědi, a *modus*, neboli modalitu, která odpovídá vyjádření postoje mluvčího k obsahu výpovědi. V případě, kdy je *modus* tvořen modálním subjektem a modálním slovesem odděleně od *dikta*, jde o modalitu explicitní, např. *Je crois que tu mens*. V opačném případě jde o modalitu implicitní, jako je tomu například u *Sortez!* Bally nabízí mimo jiné taktéž definici téměř až poetickou, která však relativně dobře vystihuje onu komplexitu modalit: „*La modalité est l'âme de la phrase*“ (Bally, 1950, s. 36-47).

Postupně se dostáváme k vlastnímu vymezení modalit a její definici. Ačkoliv se jednotlivá pojetí liší, je možné je rozdělit do dvou větších skupin⁷ (Gosselin, 2010, s. 5-7; Le Querler, 2004, s. 645-646):

- a) tzv. *conceptions „étroites“*⁸ – neboli pojetí v užším slova smyslu, jež vychází zejména z aristotelovské tradice a operuje s hodnotami *le nécessaire* et *le possible*.
- b) tzv. *conceptions „larges“* – neboli pojetí v širším slova smyslu, jež zahrnuje veškeré projevy postoje mluvčího vzhledem k obsahu výpovědi.

Pojetí Ballyho či Brunota by tedy spadalo do druhé kategorie.

---

⁵ Toto rozdělení je dobře patrné na dvojici vět „*La Terre est nécessairement ronde*“ pro modalitu *de re* a „*Il est nécessaire que la Terre est ronde*“ pro modalitu *de dicto* (Le Querler, 2004, s. 644).

⁶ „*La phrase est la forme la plus simple de la communication d'une pensée*“ (Bally, 1950, s. 35).

⁷ Podle Ference Kiefera lze rozlišit až tři přístupy: 1. Modalita je vázána na hodnoty nutnosti či možnosti z hlediska množiny možných světů a zároveň může zahrnovat nevětné projevy výpovědi. 2. Výpověď je modalizována např. z hlediska emotivního, evaluativního, etc., a nespojuje tedy s nutností či možností. 3. Modalita představuje postoj mluvčího k výpovědi, zahrnuje tak předchozí dvě varianty a zároveň ilokuci (Kiefer, 2009, s. 179).

⁸ Toto pojetí odpovídá přístupu uplatňovanému redukcionismem. Gosselin užívá rovněž pojem *approches réductionnistes* a dodává, že většina současných prací pojednává o sémantice modalit z této perspektivy (Gosselin, 2010, s. 8).

Le Querler se přiklání k explicitní definici: „*La modalité est l'expression de l'attitude du locuteur par rapport au contenu propositionnel de son énoncé*“ (Le Querler, 2004, s. 646), zatímco Gosselin se jí vyhýbá a argumentuje ve prospěch komplexního přístupu k modalitě (Gosselin, 2005, s. 42).

Le bon usage klade důraz na pozici mluvčího: „*la nature de la communication et l'attitude du locuteur à l'égard de ce qu'il énonce*“ (Grevisse, Goosse, 1993, § 738a). *Grammaire critique du français* doplňuje předešlou informaci o zdůraznění rozdílu mezi modalitou, *le mode lato sensu*, a slovesným způsobem, *le mode stricto sensu* (Wilmet, 2007, s. 305).

Le Goffic rozlišuje *la modalité de phrase*,⁹ jež může mít podobu oznamovací, tázací, rozkazovací či přací, a *les actes de discours*, jež jsou nutně realizovány ve výpovědi (Le Goffic, 1993, s. 17). *Grammaire méthodique du français* rovněž klade důraz na pojetí modalit z hlediska výpovědi. Rozlišuje pojmy *la modalité d'énonciation*, která odpovídá Le Gofficovu pojetí větné modalit, a *la modalité d'énoncé*, která se odkazuje k vyjádření postoje mluvčího vzhledem k obsahu výpovědi, a tím realizuje expresivní funkci podle Jakobsona (Riegel, Pellat, Rioul, 2014, s. 975-979).

La modalité d'énoncé, tedy modalita výpovědi, představuje tedy způsob, jakým mluvčí hodnotí obsah výpovědi. Podle Kerbrat-Orecchioni může být subjektivita mluvčího nositelem dvou rozdílných rysů: *le trait affectif* se vztahuje k celkovému vyjádření pocitu mluvčího, zatímco *le trait évaluatif* odpovídá mínění či hodnocení mluvčího. Hodnotí-li mluvčí v mezích dobrého / špatného, jde o modalitu axiologickou. V případě modalizace podle míry pravdivosti či jistoty / nejistoty jde o modalitu epistémickou, jež je hlavním předmětem této práce (Kerbrat-Orecchioni, 1980, s. 119-120).

S pojmem subjektivity se pracuje i v češtině. V knize *Čas a modalita v češtině* autoři rozlišují modalitu subjektivní neboli větnou, která představuje vztah mluvčího k obsahu výpovědi, a modalitu objektivní neboli slovesnou, u které jde o vztah obsahu výpovědi ke skutečnosti. Modalita objektivní může být dána jak dispozicí původce děje, tak stupněm reality (Panevová, Sgall, Benešová, 1971, s. 98-99).¹⁰

---

⁹ *La modalité de phrase* je závislá na třech faktorech: na slovesném způsobu, na pořadí subjekt-predikát a na intonaci věty (Le Goffic, 1993, s. 93).

¹⁰ Objektivně modální vztah výpovědního děje ke skutečnosti, který se promítá ve sdělení mluvčího, může být daný dispozicí původce děje (konatele), a to v rovině pouhého nepříznakového přisouzení děje či v rovině nutnosti, možnosti a vůle, anebo může být daný stupněm reality, a to v rovině reálnosti, potenciálnosti či ireálnosti, různou pravděpodobnostní mírou či platností děje vkladu či záporu (Panevová, Sgall, Benešová, 1971, s. 98-99).

Je patrné, že od počáteční snahy o vymezení a definici modalit se v tuto chvíli již plynule dostáváme k jednotlivým typům modalit, zejména k modalitě epistémické. Vymezit a definovat modalitu obecně bylo důležité pro pozdější správnou interpretaci epistémické modalit.

1.2 Typy modalit

Ještě než se tato práce bude věnovat vlastní epistémické modalitě, je potřeba rovněž nastínit další typy modalit, zejména však pozici epistémické modalit mezi nimi. Pokusit se klasifikovat modalitu je i zde úkolem nelehkým. Jednotlivé přístupy se v základních rysech samozřejmě shodují, avšak liší se celková pojetí jednotlivých autorů.

Původní modální logika nutnosti či možnosti byla pojmenována jako modalita alétická¹¹ (viz s. 9). S pojetím nutnosti či možnosti operují i další dvě modalit, které jsou uznávány logikou: modalita epistémická a deontická. Epistémická a alétická modalita jsou si z logického hlediska velmi blízko, neboť obě dvě operují v poli pravdivosti výpovědi, zatímco deontická modalita se týká nutnosti či možnosti aktů vykonaných morálně zodpovědným konatelem (Kiefer, 2009, s. 181).

Podle Kiefera je v lingvistice úloha modalit alétické v porovnání s modalitami deontickou a epistémickou poněkud marginální. Epistémická modalita¹² je založena více na elementu vědění než na obsahu výpovědi a modalita deontická¹³ se týká logiky závazku / povinnosti a svolení. K těmto základním modalitám Kiefer přidává ještě další tři: *dispositional modality*, *circumstantial modality* a *boulomaic modality*. V prvním případě (příklad 1a) dochází k modalizaci výpovědi na základě dispozice denotovaného subjektu, v druhém případě (1b) se tak děje za jistých okolností a u poslední modalit (1c) je jednoduše vyjadřováno něčí přání (Kiefer, 2009, s. 180-186):

[1a] *Bill must /can sneeze.*

[1b] *Bill can relax in his summer house.*

[1c] *Charles may be our leader.*

Jiný přístup ke klasifikaci zaujímá Palmer. Ten vychází z opozičního rozdělení na *propositional modality* a *event modality*, kde *propositional modality* se zabývá postojem

---

¹¹ Termín *alétická* je odvozen z řečtiny a znamená „pravda“ či „pravdivý“ (Kiefer, 2009, s. 180).

¹² Termín *epistémická* je odvozen z řečtiny a znamená „vědění“, „znalost“ (ibid.).

¹³ Termín *deontická* je odvozen z řeckého „*deon*“, které znamená „to, co je zavazující“ (op. cit., s. 181).

mluvčího k pravdivosti či ke skutečnosti výpovědi a *event modality* se vztahuje k událostem, které se ještě nestaly, avšak jsou potenciální. Palmer řadí epistémickou modalitu pod *propositional modality* (Palmer, 2001, s. 7-10):

Propositional modality: - *epistemic modality*
- *evidential modality*
Event modality:¹⁴ - *deontic modality*
- *dynamic modality*

U epistémické modality mluvčí posuzuje výpověď na základě skutečnosti, zatímco u evidenciality je poukazováno na evidentní důkaz jisté skutečnosti (ibid.). Podle Louise de Saussura není evidencialita ve francouzštině gramatikalizována, i přesto však o ní někteří autoři hovoří jako o typu modality, a poukazují na společné vlastnosti a na prolínání těchto dvou modalit. Jiní je považují za vzájemně vylučné (De Saussure, 2012, s. 3-5).

Le Goffic se zmiňuje o modalitách, a zejména epistémické modalitě, v souvislosti s pozicemi adverbii ve větě, o čemž bude pojednávat podkapitola 3.2 (Le Goffic, 1993, s. 462-463).

Le Querler při klasifikaci vychází z definice modality jako vyjádření postoje mluvčího vzhledem k propozičnímu obsahu výpovědi (viz s. 11), a navrhuje tedy modalitu uspořádat podle postoje mluvčího do tří kategorií. Jsou to modalities subjektivní, modalities implikativní a modalities intersubjektivní, tzv. *modalités intersubjectives* (Le Querler, 2004, s. 646-647).

Epistémická modalita (příklad 2a, 2b), jež označuje stupeň jistoty mluvčího ohledně obsahu jeho výpovědi, spadá do první kategorie spolu s tzv. *modalité appréciative*,¹⁵ jež označuje ocenění mluvčího vzhledem k obsahu výpovědi.¹⁶ Obecně subjektivní modalita vyjadřuje vztah, který mluvčí zaujímá k obsahu výpovědi (ibid.).

[2a] *Pierre vient peut-être / sans doute / certainement.*

[2b] *Je crois que Pierre va venir.*

Modalities implikativní vyjadřují vztah, který mluvčí ustanovuje mezi obsahem své výpovědi a objektivní realitou. Dochází k implikaci v širším slova smyslu buď mezi dvěma

---

¹⁴ Rozdíl mezi deontickou a dynamickou modalitou spočívá v tom, zda jsou podmiňující faktory charakteru externího (pro deontickou m.) či interního (pro dynamickou m.) (Palmer, 2001, s. 7-10).

¹⁵ Pro *modalité appréciative* neexistuje český ekvivalent.

¹⁶ Například věty „*Je suis heureux que Pierre vienne.*“ či „*J'apprécierais que Pierre vienne.*“ (Le Querler, 2004, s. 646-647).

elementy výpovědi, či mezi objektivní realitou a obsahem výpovědi.¹⁷ Poslední skupina tzv. *modalités intersubjectives* vyjadřuje vztah, který mluvčí zaujímá k dalšímu subjektu vzhledem k obsahu výpovědi, a označuje vůli, touhu či požadavek, který zaujímá k dalšímu subjektu s ohledem na obsah výpovědi (Le Querler, 2004, s. 646-647).¹⁸

Vedle tohoto uspořádání lze podle sémantického či syntaktického dosahu modálního indikátoru rozlišit dva opoziční přístupy: modalitu s tzv. *portée intra-prédicative* a modalitu s *portée extra-prédicative*. Jak ukazuje následující schéma, v prvním případě je modalita dána vnitřním vztahem mezi podmětem a predikátem, zatímco u druhé varianty spočívá současně na podmětu i predikátu (op. cit., s. 648):

<i>Portée intra-prédicative:</i> Podmět – modalita – predikát
<i>Portée extra-prédicative:</i> Modalita → [podmět – predikát]

Je třeba rozlišit dosah syntaktický od dosahu sémantického, neboť i za přítomnosti totožného modálního indikátoru se tyto dva nemusí shodovat. Příkladem může být věta „*Il est peut-être venu*“, kde epistémické adverbium *peut-être* je ze syntaktického hlediska intrapredikační, avšak ne z hlediska sémantického, čemuž odpovídá totožnost s „*Peut-être qu’il est venu*“ (ibid.).

Snad nejhluběji se celkovou problematikou modalit ve francouzštině zabývá Laurent Gosselin. Modalitu pojímá z širšího hlediska jako komplexní a také heterogenní jev, který popisuje za pomoci soustavy parametrů (Gosselin, 2005, s. 42). Na základě těchto parametrů, které budou blíže představeny v příští kapitole, rozlišuje šest hlavních modálních kategorií. Vedle modalit epistémické jsou to modalita alétická, deontická, axiologická a tzv. *modalité appréciative* a *modalité boulique*,¹⁹ jež nemají český ekvivalent (Gosselin, 2010, s. 309).

Ze souboru parametrů je možno podle Gosselina vyzdvihnout dva, které mají výrazně distinktivní hodnoty, díky čemuž jsou považovány za parametry generické, a dovolují tak

¹⁷ Například věty „*Il faut qu’une porte soit ouverte ou fermée.*“ či „*Pour vivre, il faut manger.*“ (Le Querler, 2004, s. 646-647).

¹⁸ Například věty „*Je dois venir.*“ či „*J’exige que tu viennes.*“ (ibid.).

¹⁹ Modalit epistémická, deontická a alétická byly představeny již dříve v této části. Modalita axiologická představuje hodnocení morální a/nebo zákonné povahy chování či skutků vykonaných činiteli, např. *Il est injuste que les femmes gagnent moins que les hommes à travail égal.* (Gosselin, 2010, s. 343). *Modalité appréciative*, kterou uvádí i Le Querler, přináší čistě subjektivní hodnocení světa mluvčího, např. *Je trouve que les poires, c’est bon.* (op. cit., s. 332-333). A na závěr *modalité boulique*, jež slouží k vyjádření touhy, vůle či přání, je rovněž modalitou subjektivní a navíc individuálně zaměřenou, např. *Je veux une nouvelle voiture.* (op. cit., s. 351).

efektivně oddělit epistémickou modalitu od ostatních. Jde o tzv. *instance de validation* a *direction d'ajustement*, značeny [I] a [D]. U prvního rozhoduje, která autorita či instance potvrzuje z pohledu mluvčího platnost tvrzení, a v druhém případě záleží na směru přizpůsobení výpovědi (Gosselin, 2010, s. 60-81). Následující souhrnná tabulka, která byla vytvořena spojením tří dílčích tabulek, vhodně spojuje tyto parametry a doplňuje je o nástin substantiv, jež denotují jednotlivé modalities (Gosselin, 2010, s. 80, 103 a 205).

modalité	substantifs dénotant les modalités	instance de validation [I]	direction d'ajustement [D]
aléthique	<i>nécessité, possibilité, capacité, impossibilité ...</i>	réalité	strictement descriptives
épistémique	<i>croyance, certitude, doute, savoir ...</i>	subjectivité	
apprécatif	<i>plaisir, bonheur, malheur ...</i>	subjectivité	prioritairement descriptives
axiologique	<i>bien, mal ...</i>	institution	
boulique	<i>volonté, désir, souhait, aversion ...</i>	subjectivité	prioritairement ou strictement injonctives ²⁰
déontique	<i>obligation, permission, interdiction ...</i>	institution	

Tab. 1: Modality ve francouzštině a jejich stěžejní distinktivní vlastnosti (Gosselin, 2010)

Z této tabulky je patrné, že rozlišující je průnik parametrů [I] a [D]. Epistémická modalita je tedy podle Gosselina modalitou subjektivní, kdy mluvčí přizpůsobuje výpověď objektivnímu světu či světu takovému, jako ho vnímá, jde tedy o modalitu deskriptivní.

V české lingvistice rozlišuje Grepl vedle modality jistotní²¹ také modalitu voluntativní (možnost, nutnost, žádost), jež jsou obě nekonstitutivní oproti modalitě obecné neboli postojové, která je výpovědně konstitutivní (oznámení, otázka, rozkaz a přání). V *Příruční mluvnici češtiny* se na tuto problematiku pohlíží z hlediska postojů, a to postojů epistémických, evaluativních či emocionálních (Grepl, Karlík, 2005, s. 622-632).

Co se týče epistémické modality, lze na základě předchozího výkladu konstatovat, že je to jedna ze základních modalit, která se vyskytuje u všech zmíněných autorů a spolu s ostatními modalitami tvoří komplexní systém. Následující kapitola se již věnuje vlastní epistémické modalitě.

²⁰ U obou modalit záleží na slovesném způsobu predikátu. Pokud jsou modalities *déontique* či *boulique* v imperativu, případnou k modalitám striktně „příkazovým“, např. *Ouvrez votre livre! / Prête-moi ton livre!*, jsou-li v indikativu, případnou k variantě druhé, např. *Vous devez lire ce livre. / Je veux lire ce livre.* (Gosselin, 2010, s. 80).

²¹ Neboli persuasivní (Benešová, Uhlířová, 1972, s. 72).

2. Epistémická modalita

2.1 Obecná charakterizace

Obecně lze říci, že epistémická modalita, či také česky jistotní modalita, vyjadřuje různý stupeň jistoty mluvčího ohledně platnosti výpovědi (Daneš, 1987, s. 355). Z tohoto pohledu je možné ji interpretovat jako škálu míry jistoty mezi krajními póly plné jistoty neboli „vědění“ a plné nejistoty, tedy „nevědění“. Na hodnotu plné jistoty a všechny ostatní hodnoty jistoty (mimo hodnotu nulové jistoty) lze pohlížet jako na presupozice pro realizaci deklarativního postoje mluvčího (Grepl, 1979, 81-87).

Epistémická modalita operuje v poli *možného*. Element *možného* nabývá epistémické možnosti pro každou větu *p*, kdy *p* je potenciálně pravdivá a my nevíme, že *p* je nepravdivá. Příkladem je věta „*Water is atomic*“, která nemusí být nutně pravdivá, neboť cokoliv, co je složeno z atomů, není zrovna vodou. Nicméně je třeba zdůraznit, že relativně do nedávna toto byla pouze epistémická možnost (Egan, Weatherson, 2011, s. 1-2).

Jak je tedy patrné, epistémická modalita není výhradně jen lingvistickou kategorií. Posuzování jevů jako možných či pravdivých je stěžejním elementem pro lidské vnímání světa a fungování v něm, a tak epistémická hodnocení pravděpodobně představují základní prvek lidské konceptualizace světa. V jazyce mají epistémické výrazy svůj původ s největší pravděpodobností také v konceptuálních úkonech (Nuyts, 2001, s. 21-24). Nicméně mnohé diachronní studie se pod vedením kognitivní lingvistiky přiklání k představě, že epistémická modalita se objevila opožděně a vzešla z tzv. *modalités radicales*, tedy z modality alétické a deontické (Gosselin, 2010, s. 328).

Jelikož epistémická modalita odpovídá stupni víry mluvčího, sehrává podle Gosselina důležitou roli v odborném žánru, zejména argumentativně zaměřeném. Klíčová je zde její relativita. Využívání explicitních prostředků epistémické modality (např. *certainement*; *Je crois que...*) zmírňuje podle Gosselina přesvědčovací či donucovací vliv diskurzu.²² Mluvčí se již nezavazuje k tomu říci to, co ví, ale pouze to, v co věří. Zavazuje se tedy k tomu být upřímným namísto pravdomluvným, což z argumentativního hlediska může být více než výhodné (Gosselin, 2010, s. 332).

---

²² Tím, že alétická modalita nese hodnotu absolutní pravdivosti, její účinky by v takovémto diskurzu měly persuasivní charakter. Tento pragmatický závazek se však „přestoupením“ k epistémii zmírňuje (ibid.).

Vhodným způsobem jak představit vlastnosti epistémické modalit je na základě dílčích parametrů. Jeden z nejrozpracovanějších a souhrnných přístupů k modalitám ve francouzštině nabízí v současnosti ve svém díle Laurent Gosselin. Jelikož se přiklání k pojetí modalit jako jevu komplexnímu a heterogennímu, popisuje modalitu za pomoci souboru parametrů. Celkově rozlišuje devět parametrů, jež řadí do tří skupin: parametry konceptuální,²³ funkční²⁴ a tzv. *métaparamètre*.²⁵ (Gosselin, 2010, s. 57-142).

Z parametrů je pro tuto práci stěžejní konceptuální parametr **[F]**, který udává podle Gosselina intenzitu potvrzení modální hodnoty a lze jej zobrazit za pomoci škály, která jde od absolutního zneplatnění až po úplnou validaci. Následující schéma zobrazuje hodnoty pro epistémickou modalitu, kdy na jedné straně se nachází vyloučení jistého jevu a na straně druhé absolutní jistota (Gosselin, 2010, s. 169):

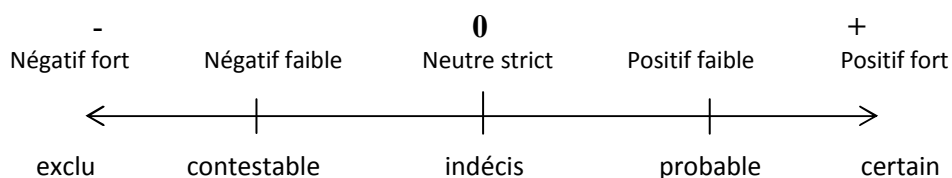

Schéma 1: Parametr [F] – škála intenzity epistémické modální hodnoty (Gosselin, 2010)

Krajními hodnotami stupnice je „vyloučeno“ a „jistota“. V neutrálním středovém bodě se nachází „neurčito“, které epistémickou škálu rozděluje na dvě kontinua. Kontinuum pozitivní prochází přes hodnotu „pravděpodobná“, zatímco kontinuum negativní, jež se nachází na opačné straně osy, přechází přes hodnotu „spornosti“.

Mezi tyto mezní hodnoty, které názorně vymezují intenzitu validace hodnot epistémické modalit, lze samozřejmě přiřadit široké spektrum epistémických sloves či adverbíí, jež jsou předmětem zejména praktické části této práce. Konkrétním prostředkům vyjádření jistotní modalit, i z hlediska jistotní škály, se budou věnovat následující podkapitoly (viz 2.3 a 3.3).

²³ Vedle výše zmíněného parametru [F] se sem řadí parametry [I] a [D], jejichž hodnoty pro epistémickou modalitu byly již popsány dříve v této práci (viz s. 15). Pro rekapitulaci, epistémická modalita je modalitou subjektivní a rovněž deskriptivní, což znamená, že výpověď je přizpůsobována objektivnímu světu či světu takovému, jak ho vnímá subjekt.

²⁴ Funkční parametry umožňují podle Gosselina posuzovat fungování modalit ve výpovědi. Dělí se na strukturální [N, P], jež vypovídají o pozici modalit v syntaktické a logické struktuře výpovědi, a na výpovědní [E, T, R] vyjadřující vztah modalit k různým složkám výpovědi.

²⁵ Poslední parametr, tzv. „metaparametr“ [M], popisuje způsob, jímž byly získány hodnoty ostatních parametrů, zejména parametrů konceptuálních.

2.2 Prostředky vyjádření epistémické modality

Vyjádření modality se uskutečňuje za pomoci tzv. modálních specifikátorů, ve francouzštině *les marqueurs modaux*. Modální specifikátory mohou být rozličného charakteru. Jeden stejný modální specifikátor může v různých kontextech vyjadřovat různé modality²⁶ či naopak různé specifikátory se mohou vzájemně kombinovat a tím umocňovat zvolenou modalitu, například (Le Querler, 2004, s. 649-654):

[3] *Selon certains informateurs proches de la Maison blanche, les États-Unis pourraient sans doute attaquer au printemps.*

V této výpovědi lze nalézt hned čtyři rozdílné epistémické specifikátory. Jednak jde o morfologický specifikátor přítomného kondicionálu, dále lexikální specifikátory v podobně modálního slovesa *pouvoir* a adverbia *sans doute* a v neposlední řadě specifikátor syntaktický, zde počáteční příslovečné určení *selon certains informateurs proches de la Maison blanche*, které rovněž zesiluje epistémickou modalitu (ibid.).

V zásadě lze rozlišit specifikátory intonační, morfologické, lexikální a syntaktické. Intonačním, případně suprasegmentálním prostředkům, se v rámci modality věnuje velmi málo příruček, a to zejména proto, že nejvýraznější roli hrají v mluveném jazyce (Flaux, Lagae, 2014, s. 10). V psaném textu se projevují jako následek vlastní promluvy a indikují prostřednictvím interpunkčních znamének charakter výpovědi, avšak na velmi omezeném a neurčitěm spektru (Le Querler, 2004, s. 649-654).

Naopak nejvíce pozornosti (a nejen z hlediska epistémické modality) se věnuje prostředkům lexikálním, na což přirozeně navazují prostředky morfologické a syntaktické.²⁷ Mezi morfologické specifikátory vyjadřující epistémickou modalitu řadíme slovesné časy a způsoby. Některé slovesné časy mohou vyjadřovat modální hodnotu a zároveň modalita vykazuje stopy časovosti a vidovosti. Ve francouzštině se nabízí budoucí čas, imperfektum

---

²⁶ O tomto se rovněž zmiňuje i Gosselin. Rozlišení mezi abstraktní modalitou a morfologickým indikátorem modality podle něj spočívá v tom, že vlastní modalita je většinou výsledkem kooperace několika prostředků pro vyjádření modality, zatímco jeden modální indikátor může představovat vícero modálních kategorií. Věta „*Pierre a dû fermer la porte.*“ tedy může být parafrázována jako „*Il est probable que Pierre a fermé la porte.*“ (pro epistémickou m.) nebo „*Pierre a été obligé de fermer la porte.*“ (pro deontickou m.) (Gosselin, 2010, s. 92-124).

²⁷ Ze zajímavých syntaktických prostředků lze zmínit užití podmínkové predikační konstrukce uvozené spojkou *si*, tzv. *construction conditionnelle prédicative en si*, které se věnuje Kronning (2014, s. 17-31), či tzv. *construction à datif épistémique* (zkratka CDE), již se věnuje Van Peteghem (2014, s. 99-111).

a kondicionál a taktéž konjunktiv, který je v mnohých pracích zejména dáván do opozice s indikativem (Flaux, Lagae, 2014, s. 4-5).²⁸

Z pohledu modalit je však největší pozornost věnována prostředkům lexikálním, a to z nejen důvodu jejich snadné uchopitelnosti. Hovoříme-li o epistémických lexikálních specifikátorech, máme tím na mysli obecně slovesa, jména či adverbia (Le Querler, 2004, s. 653).

Komplexně se epistémickým specifikátorům věnuje Gosselin (2010, s. 328-331). Epistémická modalita může být vnitřně (fr. *intrinsèquement*) denotována (např. *croyance, certitude, doute*) nebo asociována k lexémům na úrovni lexikální (např. *grand, lourde / lourdement, rapide / rapidement, mince*, atd.) či úrovni sublexikální (např. *un ruisseau est un petit cours d'eau, flâner consiste à marcher lentement*, atd.). Jedná se vždy o prvky vyjadřující relativní evaluaci podle subjektivního kritéria, jež zůstává implicitní. Je však nutné poznamenat, že epistémie se zde vytrácí ve prospěch modalit alétické.

Epistémická modalita vnější (fr. *extrinsèque*) využívá hojně propozičních operátorů, jež jsou vyjádřeny modálními slovesy (*devoir a pouvoir* ve své epistémické interpretaci), epistémickými adverbii, jež jsou předmětem praktické části této práce (např. *probablement, certainement, peut-être*, atd.), a jako metapredikáty v podobě sloves vyjadřujících propoziční postoj²⁹ (např. *croire que, savoir que, douter que*, atd.) či neosobních konstrukcí obsahujících epistémická adjektiva (např. *„il est vraisemblable / probable / douteux que“*, atd.). Vedle propozičních operátorů lze nalézt operátory predikační, které užívají sloves jako *sembler* či *paraître*, nebo slovesných perifrází (např. *„tenter de Vinf“*, atd.).

Tato práce se přiklání k interpretaci epistémické modalit v pojetí vnějším, které skutečně vyjadřuje různý stupeň jistoty mluvčího vzhledem k propozičnímu obsahu výpovědi. Pojetí vnitřní sice rovněž představuje subjektivní hodnocení mluvčího zakládající se na epistémické modalitě, nicméně s ohledem na modalitu alétickou.

Následující schéma, jež souhrnně rekapituluje plejádu výše uvedených epistémických specifikátorů, je přejato z příručky *Modalités en français* Laurenta Gosselina (2010, s. 331).

---

²⁸ Více o epistémickém imperfektu u autorů Patard, De Mulder (2014, s. 33-34), o budoucím čase, tzv. *futur épistémique*, pojednává De Saussure (2012), konjunktivu a indikativu se věnuje například Gosselin (2010, 431-439).

²⁹ Guerry, Catelain a Caron uveřejnili v *L'année psychologique* výsledky výzkumu, ve kterém podrobili epistémická slovesa vyjadřující propoziční postoj analýze zkoumající míru intenzity jistoty (což odpovídá Gosselinovu parametru [F]). Na základě Boussinotova (1981) slovníku synonym, analogií a antonym sestavili soubor 16 epistémických sloves: *penser, croire, trouver, supposer, considérer, présumer, savoir, estimer, admettre, soupçonner, affirmer, prétendre, juger, imaginer, reconnaître a se douter* (Guerry, Catelain, Caron, 1993, s. 201-225).

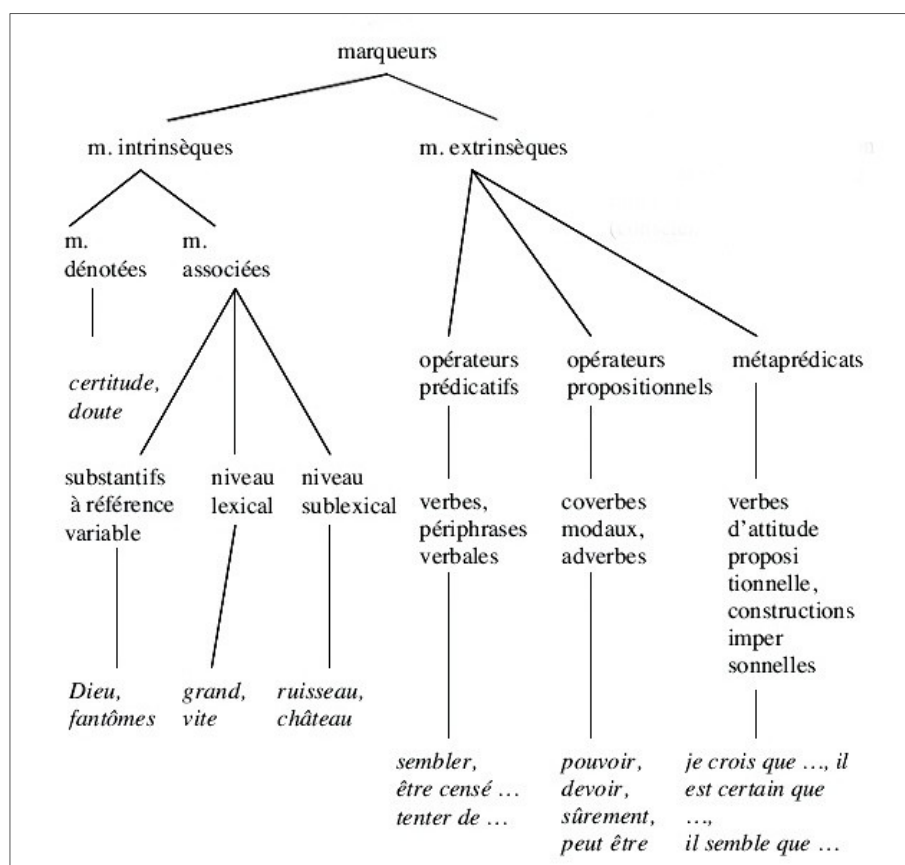

Schéma 2: Lexikální specifikátory epistémické modality podle Gosselina (2010)

Ve schématu jsou uvedena pro ilustraci epistémická adverbia *sûrement* a *peut-être*, jež spadají spolu s modálními slovesy, zde např. *devoir* a *pouvoir*,³⁰ do propozičních operátorů.

Následující stránky teoretické části této práce se již budou věnovat pouze epistémickým adverbium, na něž je zaměřen i praktický výzkum.

³⁰ U epistémických sloves lze narazit na nejednotnost spojenou s terminologií. Modální slovesa *devoir* a *pouvoir* bývají označována jako tzv. *coverbes modaux*. K tomuto označení se přiklání Gosselin (viz výše) či Wilmet. *Grammaire critique du Français* rovněž uvádí pojem *auxiliaires de mode* či *modaux* (Wilmet, 2007, s. 205), který sdílí i *Grammaire méthodique du français* (Riegel, Pellat, Rioul, 2014, s. 453). *Grammaire textuelle du français* uvádí jak *verbes modaux*, tak i *auxiliaires de modalité* (Weinrich, 1989, s. 190). Rozdílné pojmenování zastává *Le bon usage*, které řadí tato slovesa mezi *semi-auxiliaires* (Grévisse, Goosse, 2008, s. 1045-1048).

Co se týče sloves *devoir* a *pouvoir*, tradičně je jim přisuzována modální hodnota (Le Querler, 2004; Veters, 2004; Sueur, 1997). Někteří autoři se však přiklání i k evidencialitě. Pro Kronninga jde o slovesa evidencio-modální (Kronning, 1996), zatímco jiní autoři se přiklání k primární důležitosti evidenciality (Saussure, Barbet, 2012). Rovněž Tasmowski a Dendale přisuzují epistémickému *devoir*, a v menší míře i epistémickému *pouvoir*, hodnotu primárně evidenciální (Tasmowski, Dendale, 1994). Obě dvě tato slovesa jsou polysémická, vedle modality epistémické mohou vyjadřovat modalitu deontickou a alétickou (Sueur, 1997, s. 87; Kronning 1996, s. 26-42).

3. Epistémická adverbia

3.1 Charakterizace a klasifikace

Kategorie adverbíí je známá především pro svou různorodost, přičemž ta je následkem vytvoření této kategorie seskupením mnoha elementů, které mají jen málo společných vlastností.³¹ Do této kategorie však také řadíme četná adverbia, jež jsou ve skutečnosti operátory, tedy gramatickými nástroji nesoucimi hodnotu vidovou, modální, časovou či diskurzivní (Guimier, 1996, s. 1-3).

Adverbia je možno klasifikovat podle různých kritérií, avšak nejčastěji se tak děje na základě významové stránky slova. V zásadě lze rozlišit adverbia způsobu, času, místa, modality a mnoho dalších. Některá příslovce mohou být navíc polysémická (ibid.).

Epistémická adverbia bývají obecně klasifikována jako modální (Molinier, Levrier, 2000, s. 91; Le Goffic, 1993, s. 471; Šabršula, 1986, s. 115; Wilmet, 2007, s. 467), dále jako tzv. *adverbes d'assertion* (Weinrich, 1989, s. 328; Guimier, 1996, s. 112), *disjonctifs d'attitude* (Mørdrup, 1976, s. 322), případně jako tzv. *adverbes d'opinion* (Wagner, Pinchon, 1991, s. 446; Borillo, 2004, s. 31).

Guimier ještě dále dělí podle Nøjgaard (1993, s. 214-229) *adverbes d'assertion* na restriktivní a identifikační.

- restriktivní: *probablement, certainement, éventuellement, sûrement*, atd.
- identifikační: *visiblement, apparemment, manifestement, indiscutablement, assurément, évidemment, décidément*, atd.

První limitují platnosti výpovědi a odkazují se k možnosti či pravděpodobnosti. Neimplikují tedy pravdivost výpovědi, ke které se vztahují, např. *Pierre viendra probablement demain* neimplikuje ani *Pierre viendra demain*, ani *Pierre ne viendra pas demain*. Identifikační adverbia ukazují, že pravdivost výpovědi je patrná skrze informační obsah výpovědi, např. *Visiblement, Pierre viendra demain* implikuje *Pierre viendra demain*. (Guimier, 1996, s. 114). Rozlišování na restriktivní či identifikační adverbia však praktická část této práce nevěnuje pozornost.

---

³¹ Vedle pravých adverbíí jako *vite, souvent*, zde lze nalézt i skutečná substantiva jako *hier, demain*, zájmena *ici, là* či částice typu *très, si, ne, pas* atd. (Wilmet, 2007, s. 465-466).

V případě adverbii derivovaných suffixem *-ment*, na které se zaměřuje empirická část této práce, přináší tento neohebný slovní druh morfologickou homogenost. Tento způsob derivace je z hlediska utváření nového lexika stále velmi produktivní (Guimier, 1996, s. 1-3).

Většina epistémických adverbii byla odvozena z adjektiv, konkrétně připojením suffixu k ženskému tvaru, méně pak ze substantiv. Konkrétně jde o adjektiva,³² jež vyjadřují epistémickou modalitu jistoty jako *assuré, certain, incontestable, indéniable, indiscutable, indubitable, sûr* nebo epistémickou modalitu pravděpodobnosti, kam patří *éventuel, plausible, possible, présumable, probable, supposé, vraisemblable*. Další skupinou jsou čtyři adjektiva sémanticky izolovaná, jež se zakládají na pojmu viditelnosti, francouzsky *visibilité*.³³ Jsou to *apparent, évident, manifeste* a *visible*. Mezi epistémická adjektiva se řadí i ta, jež nedovolují derivaci příslušného adverbia, avšak splňují požadavky této kategorie, a jsou tedy schopna vstupovat do výše zmíněné neosobní konstrukce. Konkrétně se jedná o slova *incertain, impossible, improbable, contestable* či *discutable* (Molinier, Levrier, 2000, s. 105-106).

[4a] *Il est incertain que Luc réussisse.*

[4b] *Il est contestable que Luc mérite le prix.*

[4c] *Luc réussira *incertainement.*

[4d] **Contestablement, Luc mérite le prix.*

Z hlediska epistémické modality jsou epistémická adjektiva důležitá v tom, že vstupují do neosobní konstrukce typu „*Il est Adj que P*“ či „*Que P est Adj*“ (viz s. 25).

3.2 Pozice adverbia ve větě

Při konkrétní interpretaci adverbia je potřeba vzít v potaz jeho pozici ve větě. Z hlediska sémantického bychom dále mohli adverbia rozdělit na tzv. *exophrastiques* či *endophrastiques*. Adverbium *exophrastique* je externím konstituentem věty, který se nepodílí na stavbě referenčního smyslu věty, nýbrž je ukazatelem stop intervence mluvčího, zatímco adverbium *endophrastique* je interním konstituentem věty, který se podílí na stavbě

---

³² Někdy bývají označována jako epistémická adjektiva.

³³ V případě indoevropských jazyků lze u těchto slov pozorovat, že v sobě spojují sémantické kategorie *voir* / vidět a *savoir* / vědět (Molinier, Levrier, 2000, s. 106).

referenčního smyslu. Terminologicky adverbium *exophrastique* odpovídá pojem *adverbe de phrase*, zatímco u druhého jde o *adverbe de constituant* (Guimier, 1996, s. 5-6).

Příkladem může být užití epistémického *apparemment*, které představuje komentář mluvčího ohledně extralingvistické situace³⁴ (příklad [5a]) nebo se vztahuje k předložkové konstrukci [5b] (op. cit., s. 5-7):

[5a] *Apparemment, elle juge qu'elle en sait assez sur moi.*

[5b] *Ils examinèrent, avec **apparemment** beaucoup d'intérêt, les sinuosités, les ambiguïtés qu'on avait pu déceler dans la diplomatie nordafricaine du chef d'Etat au cours des semaines récentes.*

Z hlediska syntaktického může být adverbium integrováno ve větě, je tedy intrapredikační, francouzsky *intra-prédicatif*, nebo ve větě integrováno není, pak hovoříme o adverbium extrapredikačním, *extra-prédicatif*. U příkladu polysémického *naturellement* intrapredikační užití odpovídá zpravidla adverbium způsobu, zatímco užití extrapredikační má hodnotu modální a odpovídá větnému adverbium (op. cit., s. 2-3):

[6a] *Il faut exprimer le vrai pour écrire **naturellement**.*

[6b] ***Naturellement**, tu as encore oublié de m'acheter des cigarettes.*

Z adjektiv odvozená epistémická adverbia plnila původně funkci způsobového adverbia, postupně však docházelo k posunu významu směrem k adverbium modálnímu. Dnes již většina epistémických adverbii neplní ve větě funkci adverbium způsobu, i když po jistou dobu v minulosti obě tyto funkce existovaly současně. V případě vyjádření způsobu se tedy již nepoužívá „*Il parle assurément*“, ale „*Il parle d'une manière assuré / sur ton assuré*“, analogicky ne „*Je sais cela certainement*“, ale „*Je sais cela de manière certaine*“, ne „*Il a montré manifestement son ignorance*“, avšak „*Il a montré de façon manifeste son ignorance*“, atd. (Molinier, Levrier, 2000, s. 98-99).

Se syntaktickým a sémantickým plánem spojuje Guimier ještě další pojmy, tzv. *incidence* a *portée*. *Incidence* značí prvek, se kterým se adverbium spojuje syntakticky, a *portée* sémanticky. *Incidence* a *portée* se mohou vzájemně překrývat, ale taky nemusí (Guimier, 1996, s. 3-4).

---

³⁴ Označováno také jako tzv. *idée regardante* (Guimier, 1996, s. 6).

Praktická část této práce se zaměří na obecné sémantické a syntaktické vlastnosti adverbia, zejména na pozici intrapredikační, o *incidence* a *portée* již tato práce dále nepojednává.

Na pozici adverbia ve větě se dá rovněž nahlížet z obecného hlediska. Adverbium se může nacházet v pozici iniciální, tedy před větou, v interpozici mezi podmětem a přísudkem, v pozici postverbální (vázané), jež zahrnuje taktéž variantu adverbia vyskytujícího se mezi pomocným slovesem a přičestím, a na závěr v pozici postverbální finální (Le Goffic, 1993, s. 462-476).

Iniciální pozice [7a] značí ocenění nebo hodnocení mluvčího vzhledem k propozičnímu obsahu výpovědi.³⁵ Pro modalitu epistémickou jde tedy například o *apparemment*, *évidemment*, *manifestement*, *visiblement* či slovní spojení *selon toute probabilité*.³⁶ Interpozice [7b] mezi podmětem a přísudkem, jež je zpravidla oddělena čárkami, je ve skutečnosti variantou pozice iniciální. Tuto variantu lze příležitostně nalézt ve spisovném jazyce (ibid.).³⁷

[7a] *Évidemment, les choses ont changé.*

[7b] *Paul, manifestement, n'avait rien vu.*

V postverbální pozici je adverbium maximálně integrováno do struktury věty, se kterou je intonačně propojeno. Tato pozice je z hlediska modality rozhodující, jelikož vedle modálních specifikátorů se zde běžně vyskytují i adverbia příslovečného určení. Epistémickými specifikátory jsou například (vedle výše zmíněných) *probablement*, *vraisemblablement*, *certainement*, *sûrement*, *peut-être*, *sans doute* atd.³⁸

Postverbální adverbium *probablement* je v následujícím příkladě syntakticky intrapredikační [7c], ale vyjadřuje hodnocení mluvčího ohledně výpovědi, nikoli příslovečné určení způsobu.

---

³⁵ Vedle modality epistémické zmiňuje Le Goffic tedy ještě modalitu *appréciative* (Le Goffic, 1993, s. 462-463).

³⁶ V iniciální pozici se mohou vyskytovat i adverbia způsobu, avšak jsou zřetelně intonačně oddělena od zbytku věty (Molinier, Levrier, 2000, s. 97).

³⁷ Podobně jako v iniciální pozici, i v interpozici se mohou příležitostně vyskytovat adverbia způsobu (op. cit., s. 97)

³⁸ Le Goffic řadí mezi epistémické specifikátory rovněž adverbia jako *véritablement*, *nécessairement*, *vraiment* či *réellement*, která však vyjadřují hodnotu nutnosti, tudíž podle Gosselinovy klasifikace vyjadřují modalitu alétickou. Adverbium *sans doute* se může vyskytovat rovněž v iniciální pozici, avšak v tom případě vyžaduje enklitikon: *Sans doute Paul a-t-il été retardé.* (Le Goffic, 1993, s. 463).

Testem ověřujícím jeho modální hodnotu je parafráze „*P est Adj*“ nebo „*il est Adj que P*“ (Le Goffic, 1993, s. 470-472).³⁹ Funkci adverbia způsobu lze ověřit testem parafrází „*de (façon + manière) Adj*“ (Molinier, Levrier, 2000, s. 98). Na potverbální pozici se zaměří kvalitativní analýza této práce (viz 6.2).

[7c] *Paul reviendra probablement.*

Speciální případem je umístění adverbia mezi pomocné sloveso a přídělník [7d]. Jde přednostně o extrapredikační užití, jeho sémantický dosah se však nevztahuje k výpovědi jako celku, nýbrž ke spojení podmětu s predikátem. V této pozici se nejčastěji vyskytují adverbia modální, nicméně mohou se zde objevovat i adverbia způsobu. Epistémická adverbia se mohou nalézat dále v pozici postverbální finální, jež primárně vyžaduje oddělení čárkou [7e] (Le Goffic, 1993, s. 473-478).

[7d] *Il a sûrement été retardé.*

[7e] *Il ne reviendra pas, probablement.*

K výše zmíněným pozicím doplňuje Guimier ještě pozici *intra-phrastique*, kdy se adverbium nachází obecně uvnitř věty, nevztahuje se ani k predikátu, ani ke větě jako celku. Tato pozice je užívána k limitaci *incidence* adverbia na výpovědní konstituent. Rozhodující je zde jeho pozice. V příkladu [8] se adverbium *apparemment* syntakticky i sémanticky vztahuje k eliptické větě (Guimier, 1996, s. 116).

[8] *Voilà le président russe qui gouverne avec l'appui de l'ultra-nationaliste Vladimir Jirinovski, et, **apparemment**, sous l'influence d'étranges personnages (Le Monde).*

Grammaire méthodique du français u modálních adverbí zdůrazňuje jejich schopnost celkově modifikovat větu či výpověď. Epistémická adverbia doslova „komentují“ větu nebo větný přísudek. Adverbia určují míru skutečnosti děje, kterou mluvčí přisuzuje propozičnímu obsahu výpovědi (*probablement, certainement, sans doute*, atd.) nebo ji hodnotí (*naturellement* atd.). I zde se autoři, podobně jako Le Goffic, odkazují k testu parafrází „*Que P est Adj*“ nebo „*il est Adj que P*“ (Riegel, Pellat, Rioul, 2014, s. 652-654).

---

³⁹ Další vlastností postverbálního modálního adverbia je podle Le Goffica nekompatibilita s negací či otázkou. V případě záporu je nezbytné jej oddělit čárkou, sémanticky se pak vztahuje (portée) k propozičnímu obsahu výpovědi [7e]. Pokud je integrováno mezi sloveso a zápornou částicí, vztahuje se k negaci. Většina epistémických adverbí se však k negaci sémanticky nevztahuje (op. cit., s. 462-476).

3.3 Jistotní / pravděpodobností škála

Další možností je pokusit se seřadit epistémická adverbia na škále podle míry jistoty či pravděpodobnosti. V tuto chvíli je nutné se odkázat k parametru intenzity validace modální hodnoty [F] podle Gosselina (viz s. 17). Pravděpodobnost výpovědi se odráží v subjektivní víře mluvčího a vytváří kontinuum jdoucí od nulové pravděpodobnosti až po absolutní jistotu vyjádřenou v matematické logice. V jazyce se tato škála projevuje jako „*certitude que non p*“ na jednom pólu a „*certitude que p*“ na pólu druhém, což zobrazuje následující ilustrační škála (Gosselin, 2010, s. 86-87).

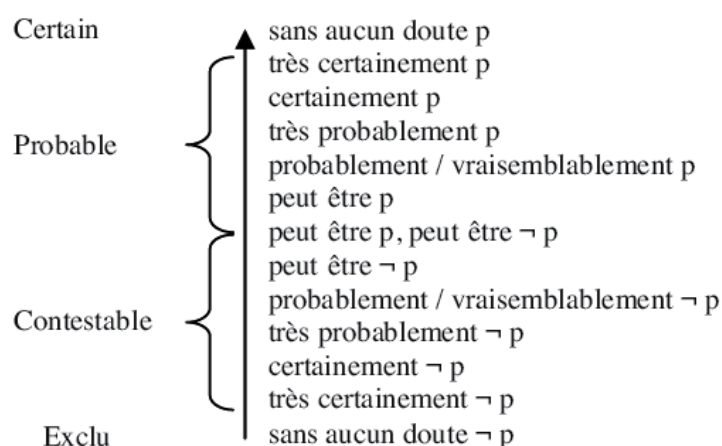

Schéma 3: Intenzita validace [F] – škála epistémických adverbíí (Gosselin, 2010)

Určování rozdílné míry jistoty či pravděpodobnosti spadá již do domény psycholingvistiky. Přirozeně se nabízí možnost pokusit se epistémická adverbia, mezi nimiž panuje v jistých ohledech výrazná synonymie (viz 4.2), seřadit na takovéto škále. Guerry, Catelain a Caron uveřejnili v *L'année psychologique* výsledky takovéhoho výzkumu na vybraných 18 epistémických adverbíích (viz schéma 4). Rodilí mluvčí měli za úkol jednak seřadit vzorové věty podle stupně jistoty přisouzené mluvčímu (Fig. a), a jednak zhodnotit pro každou větu větu míru pravděpodobnosti realizace události (Fig. b).⁴⁰ Následující schéma souhrnně zobrazuje výsledky výzkumu (Guerry, Catelain, Caron, 1993, s. 213-223).

⁴⁰ Počet respondentů odpovídal 60 studentům literatury a humanitních studií z Univerzity v Poitiers. Všichni byli francouzskými rodilými mluvčími. Použité věty vycházely z formy [S + V + ADV + Complément], kdy na variabilní pozici byla postupně dosazována jednotlivá adverbia. Šlo o následující věty (Guerry, Catelain, Caron, 1993, s. 213-223):

- Věta a) *La pianiste est (ADV) d'origine asiatique.*
- Věta b) *Vos douleurs proviennent (ADV) d'un ulcère à l'estomac.*
- Věta c) *La perturbation atteindra (ADV) la France dès demain.*

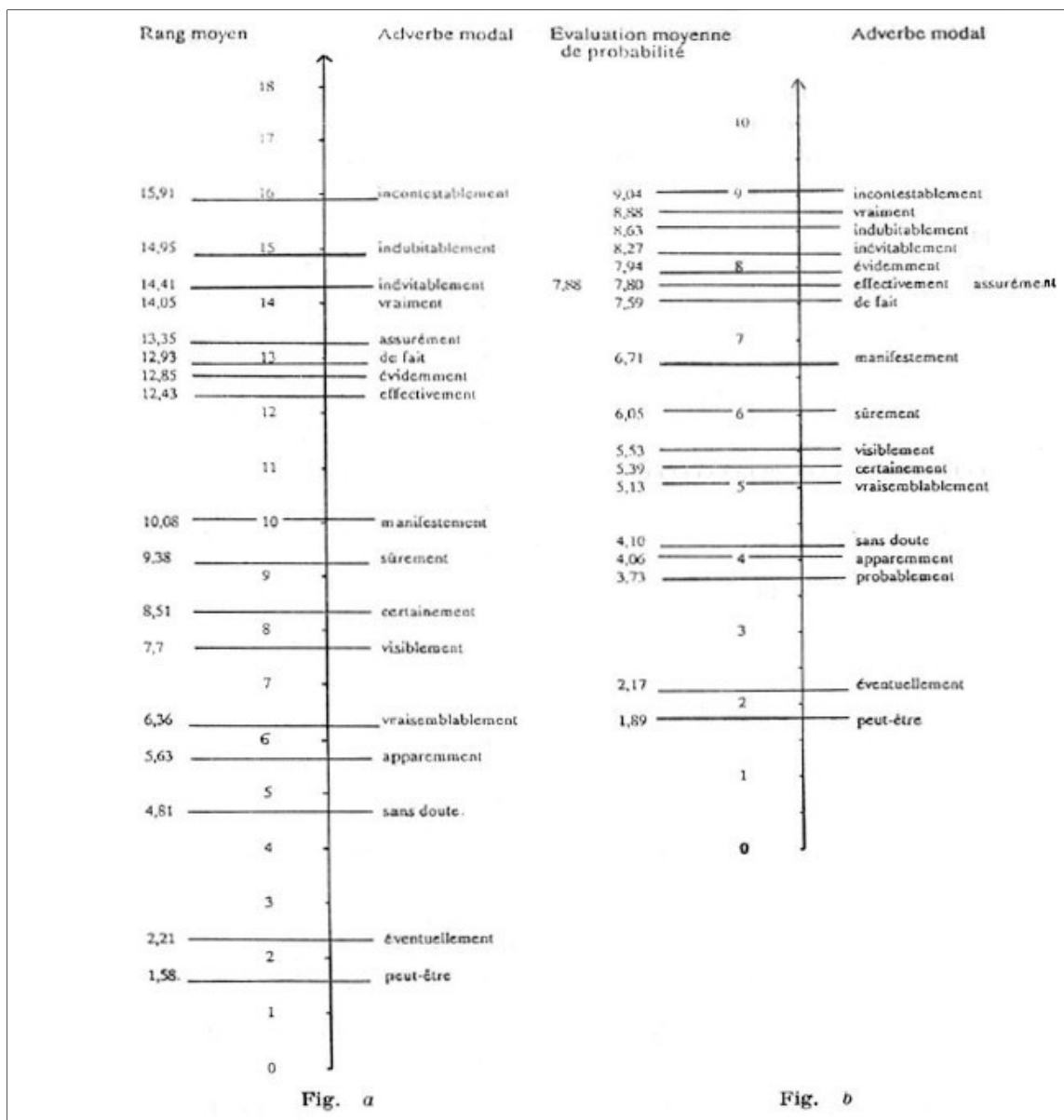

Schéma 4: Škála epistémických adverbíí (Guerry, Catelain, Caron, 1993)
 (Fig. a: klasifikace podle stupně jistoty mluvčího, Fig. b: stupnice hodnocení pravděpodobnosti)

Z hodnot je patrné, že obecně adverbia *peut-être*, *probablement* a *éventuellement* vyjadřují nízkou míru jistoty, adverbia *manifestement*, *visiblement*, *sûrement*, *certainement*, *vraisemblablement*, *sans doute* a *apparemment* míru střední jistoty a adverbia *inévitablement*, *incontestablement*, *assurément*, *évidemment*, *de fait*, *indubitablement* a *effectivement* vyjadřují vysokou míru jistoty. Tyto dvě škály se vzájemně mírně liší ve středové oblasti u adverbíí *manifestement*, *visiblement* či *apparemment*, a dále u *assurément*, *effectivement* či

évidemment vyjadřujících vyšší míru pravděpodobnosti / jistoty. Výsledky lze celkově hodnotit jako velmi zajímavé (Guerry, Catelain, Caron, 1993, s. 213-223).

Závěrem lze podotknout, že při vyhodnocování výsledků autoři zapomněli do levé škály (Fig. a.) uvést *probablement*, u něhož však lze s jistotou předpokládat, že se mělo nacházet mezi *éventuellement* a *sans doute*.

4. Vymezení zkoumaného lexika

Jelikož mezi autory panuje nejednota ohledně epistémických příslovcí, je nutné se přiklonit ke konkrétnímu výchozímu přístupu. Z důvodu celkové uchopitelnosti a rovněž s ohledem na rozsah práce se praktická část zaměří na adverbia, která končí na *-ment*, a tvoří tak nejen morfologicky homogenní skupinu.

Zde bude tímto výchozím materiálem kategorie modálních adverbíí podle Moliniera a Levrier. Tato kategorie obsahuje celkem 28 modálních adverbíí, z nichž některá vyjadřují modalitu epistémickou a některá modalitu alétickou (Molinier, Levrier, 2000, s. 91-106).

Nejprve vyřadíme alétická adverbia,⁴¹ jež nejsou předmětem této práce (*fatalement, forcément, immanquablement, inéluctablement, inévitablement, infailliblement, nécessairement, obligatoirement*). Vedle výhradně epistémických adverbíí, jež budou shrnuta na následující straně, se zde nachází ještě další dvě specifická slova. Jsou to adverbia *naturellement* a *effectivement*. *Naturellement* označuje shodu s přirozeným řádem věcí a *effectivement* shodu se skutečností. První adverbium bude přiřazeno k výlučně epistémickým adverbíím a zahrnuto do výzkumu, jelikož vedle svého primárního významu (ve smyslu: přirozeně, od přírody) došlo i k jeho posunu k epistémickému modálnímu adverbium (Amiot, Flaux, 2007, s. 18). Tento fakt potvrzuje Le Goffic (1993, s. 463) a rovněž slovník *Larousse*,⁴² jež ve smyslu modálních uvádí k *naturellement* synonymum *évidemment*. Opačně tomu bude u *effectivement*. Primární motivací k jeho vyloučení je jeho hodnota. *Effectivement* je totiž nositelem hodnoty skutečného, opravdového, a indikuje tedy ne míru jistoty či pravděpodobnosti, ale pravdivosti výpovědi. Ze sémantického hlediska by tedy bylo vhodnější jej řadit k adverbíím jako *vraiment* či *réellement*. Tuto tezi podporuje nejen synonymická část slovníku *Larousse*, která zmiňuje adverbia *réellement, vraiment* a *véritablement*, nýbrž i Molinier a Levrier u těchto adverbíí upozorňují na blízkost s výše zmíněnými modálními adverbii (2000, s. 77-78).⁴³

Následující tabulka tedy ukazuje finální soubor zkoumaných epistémických adverbíí na *-ment*. Tabulka rovněž uvádí reference k příručkám zabývajícím se tímto typem příslovcí.

---

⁴¹ Alétická adverbia se z hlediska intenzity validace modálních hodnot (parametr [F]) nachází na škále jdoucí od nemožného po hodnotu nutného, nevyhnutelného (Gosselin, 2006, 51-52):

- [*impossible – possible strict – possible large (non impossible) – nécessaire*]

⁴² Dostupný z <<http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>>.

⁴³ Zároveň však upozorňují na rozdíl mezi nimi, a to ten, že modální adverbia doprovázejí pouze asertivní výpovědi (Molinier, Levrier, 2000, s. 77-78).

Nejvíce vyčerpávající seznam nabízí Molinier & Levrier (2000); Guimier (1996) a Mørdrup (1976) se o některých nezmiňují.

Epistémická adverbia				
	> ment	reference		
1	apparemment	M&L	MØ	GUI
2	assurément	M&L	MØ	GUI
3	certainement	M&L	MØ	GUI
4	éventuellement	M&L		GUI
5	évidemment	M&L	MØ	GUI
6	incontestablement	M&L	MØ	GUI
7	indéniablement	M&L	MØ	GUI
8	indiscutablement	M&L	MØ	GUI
9	indubitablement	M&L	MØ	GUI
10	manifestement	M&L	MØ	GUI
11	naturellement	M&L	MØ	
12	plausiblement	M&L		
13	possiblement	M&L		GUI
14	présumablement	M&L		
15	probablement	M&L	MØ	GUI
16	supposément	M&L		
17	sûrement	M&L	MØ	GUI
18	visiblement	M&L	MØ	GUI
19	vraisemblablement	M&L	MØ	GUI

Tab. 2: Epistémická ADV na *-ment* podle Moliniera & Levrier (2000), Guimiera (1996) a Mørdrupa (1976)

Epistémická adverbia, která nekončí na *-ment*, by čítala *peut-être*, *certes*, *bien sûr*, *bien entendu*, *sans (aucun/nul) doute* a *sans conteste* (Molinier, Levrier, 2000, s. 92). Nicméně z důvodů dříve zmíněných nejsou tato příslovce do analýz zahrnuta.

Soubor vybraných lexémů v tabulce představuje primárně epistémická adverbia vyjadřující rozdílnou míru jistoty či pravděpodobnosti. Tento seznam není zcela jistě vyčerpávající a mohl by čítat další adverbia, jejichž modální hodnota může být sekundárně epistémická v závislosti na konkrétním kontextu. Sem by patřilo vyloučené *effectivement* či další jako *décidément*, *véritablement*, *inévitablement*, které různí autoři klasifikují různě.

4.1 Charakterizace zkoumaných adverbíí

Po určení souboru zkoumaných lexémů se přesouváme k charakterizaci konkrétních adverbíí. Již dříve v této kapitole bylo představeno, že adverbia na *-ment* vznikala derivací z příslušného adjektiva (viz 3.1). Na základě informací získaných z *Trésor de la langue française informatisé*⁴⁴ a slovníku *Le Nouveau Petit Robert* (Robert, Rey-Debove, Rey; 2009) lze konstatovat, že veškerá zvolená adverbia vznikla derivací z příslušného adjektiva. Následující tabulka uvádí ke každému lexému časový údaj prvního výskytu.

ADV + rok			
apparement	1175	naturellement	12. stol.
assurément	1532	plausiblement	1558
certainement	1165	possiblement	1337
éventuellement	1737	présumablement	1835
évidemment	13. stol.	probablement	1370
incontestablement	1660	supposément	1945
indéniablement	1874	sûrement (<i>soûrement, seurement</i>)	1100
indiscutablement	1876	visiblement	12. stol.
indubitablement	1488	vraisemblablement	1385
manifestement	1190		

Tab. 3: Zkoumaná ADV na *-ment* s etymologickou datací

Z tabulky je patrné, že většina z vybraných adverbíí se vyskytovala již před 15. stoletím, jako například *apparement*, *certainement*, *évidemment*, *manifestement*, *naturellement* atd. Nejnovějšími jsou *indéniablement*, *indiscutablement* a *présumablement* z 19. století a *supposément*, které se objevuje teprve až ve 20. století. Rovněž je třeba upozornit u adverbia *sûrement* na varianty *seurement* a *soûrement*.⁴⁵

Z diachronního hlediska je nutné vzít v potaz také posuny ve významu u některých adverbíí. Ten lze zaznament podle *Trésor de la langue française informatisé*⁴⁶ a *Le Nouveau Petit Robert*⁴⁷ (2009) u adverbíí *apparement*, *assurément*, *évidemment* a *manifestement*. Adverbium *apparement* je ve smyslu *zřejmého* či *očividného způsobu*, tzv. „*d'une manière apparente*“, spíše zastaralé a vzácné, v současnosti nese význam *podle všeho zdání*, francouzsky „*selon toute apparence*“, a je blízké adverbium *vraisemblablement*. Co se týče

⁴⁴ Dostupný z < <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>>.

⁴⁵ Pojem varianty slova znamená, že jde o různé podoby téhož slova (Hrbáček, 1974, s. 30).

⁴⁶ Dále jen TLFi.

⁴⁷ Dále LNPR.

adverbia *assurément*, podle TLFi je toto adverbium ve smyslu *způsobu pevného, jistého*, tzv. „*d'une manière ferme*“, zastaralé, ale může se užívat ve smyslu „*d'une manière certaine*“, zatímco LNPR uvádí, že *assurément* je dnes již celkově zastaralé. Mezi etymologickými zdroji panuje nejednota i u *évidemment*, které je podle LNPR taktéž ve významu „*d'une manière évidente, à l'évidence*“ zastaralé. Avšak TLFi uvádí tento význam spolu s „*d'une manière évidente pour l'esprit*“. Adverbium *manifestement*, jež je odvozeno z příslušného adjektiva *manifeste*, se užívá ve smyslu „*d'une manière manifeste, à l'évidence*“, synonymem je mu pak *visiblement*.

U většiny ze zkoumaných adverbií oba tyto zdroje uvádějí pouze význam „*de manière Adj*“, jako například u *éventuellement, indiscutablement, indéniablement, incontestablement, présumablement* či *plausiblement*, který však nemá z hlediska epistémické modalit výpovědní hodnotu.⁴⁸

Adverbia *probablement* a *vraisemblablement* jsou si vzájemně podle obou zdrojů synonymy ve smyslu epistémickém „*selon la vraisemblance, la probabilité*“. I přesto, že TLFi explicitně neuvádí, že adverbium *vraisemblablement* je schopno plnit funkci adverbia způsobu, autoři Molinier a Lévrier (2000, s. 98) naopak zdůrazňují, že toto adverbium se jako jedno z mála v současnosti v této funkci užívá (spolu s *naturellement*).

Primární význam adverbia *naturellement* je spojen s pojmem přírody například ve smyslu „*conformément aux lois naturelles*“ podle LNPR či „*par un processus naturel, sans intervention humaine*“ dle TLFi. Až jeho sekundární význam je epistémický, významově pak odpovídá *évidemment*.

Adverbium *certainement* je ve významu *způsobu jistého* podle TLFi zastaralé, podle LNPR však nikoli. Toto adverbium může rovněž zesilovat pravdivost tvrzení. V širším smyslu odpovídá míra jeho jistoty *sûrement*. Adverbium *sûrement* nese význam *bezpečně*, tzv. *d'une manière sûre, en toute sécurité*, a dále také význam *způsobu jistého* (synonymum k *certainement*).

Podle TLFi i LNPR adverbium *visiblement* může jednak nést význam, kdy je něco viditelné zrakem, francouzsky „*de manière à être vu*“, či epistémický význam, kdy je mu synonymem *manifestement*.

Possiblement a *supposément* jsou hodnocena jako obecně řídká užívaná adverbia. LNPR dále uvádí, že je *possiblement* je regionalismus.⁴⁹ Adverbia *présumablement*

---

⁴⁸ Vysvětlení významu na základě prostého „*de manière Adj*“ může zahrnovat jak epistémické, tak i způsobové vyjádření adverbia.

⁴⁹ Tento quebecký regionalismus je málo užívaný ve Francii (Robert, Rey-Debove, Rey; 2000).

a *plausiblement* nejsou v LNPR uvedena, TLFi je předkládá ve významu „*de manière présumable / plausible*“. Čtveřice adverbii *incontestablement*, *indéniablement*, *indubitablement* a *indiscutablement* jsou si v LNPR uvedena jako vzájemná synonyma.

Molinier a Levrier uvádí, že vyjma adverbii *naturellement* a *vraisemblablement* jsou dnes již veškerá ostatní výše zmíněná adverbia adverbii modálními (Molinier, Levrier, 2000, s. 99), což se pokusí ověřit empirická část této práce.

Na základě všech získaných informací lze konstatovat, že i když je část adverbii teoreticky schopna plnit ve větě funkci adverbia způsobu, je pravděpodobné, že toto užití bude záležitostí spíše okrajovou, a tudíž většina těchto adverbii bude nositeli epistémické modalit.

Vedle výše zmíněných funkcí mohou všechna zkoumaná epistémická adverbia rovněž zastávat funkci větného ekvivalentu. Je tomu tak v případě, kdy tvoří odpověď na zjišťovací otázku (Borillo, 1976, s. 74-75).⁵⁰ Adverbia způsobu mohou také zastávat funkci větného ekvivalentu, avšak jsou limitována kontextem slovesa zjišťovací otázky (Molinier, Levrier, 2000, s. 97).

Pro potřeby interpretace zkoumaných _{pe}Adv je třeba uvést i české překladové protěšky. Zvoleným slovníkem zde byl elektronický slovník *Lingea Lexicon* (2008). Hesla adverbii *plausiblement*, *présument* a *supposément* byla uvedena pouze na základě příslušného adverbia. Tato slova tedy byla vyhledána ve *Velkém francouzsko českém slovníku* (Neumann, Hořejší, 1964). Ze tří chybějících slovník uváděl pouze *présument*. České překladové protěšky pro zkoumaná _{pe}Adv jsou zaznamenány v následující tabulce.

---

⁵⁰ Toto je důvodem, proč Borillo označuje tato adverbia jako tzv. *adverbes assertifs* či *adverbes modalisateurs de l'assertion* (Molinier, Levrier, 2000, s. 91)

		Překladové protějšky (podle Lingea Lexicon)
1	apparement	nejspíše, pravděpodobně, bezpochyby, zdánlivě, podle všeho 2. apparement + que = zdá se, že
2	assurément	jistě, určitě, zajisté, dozajista
3	certainement	jistě, bezpečně, spolehlivě, určitě 2. zajisté, dozajista, ovšem
4	éventuellement	případně, eventuálně, podle okolností, podle potřeby, popřípadě
5	évidemment	samozřejmě, jasně 2. (zast.) evidentně, zajisté
6	incontestablement	nepopíratelně, nesporně
7	indéniablement	nepopíratelně, nesporně
8	indiscutablement	nesporně
9	indubitablement	nepochybně, bezpochyby
10	manifestement	zjevně, očividně, nepochybně
11	naturellement	přirozeně, od přírody 2. jasně, přirozeně, samozřejmě, zajisté, ovšem
12	plausiblement	> plausible = přijatelný, pravděpodobný, (docela dobře) možný
13	possiblement	případně, eventuálně
14	présumablement	> présumé,e = předpokládaný, domnělý (Neumann, Hořejší, 1974): přijatelně, pravděpodobně
15	probablement	patrně, pravděpodobně
16	supposément	> supposé,e = předpokládaný, domnělý
17	sûrement	jistě (že), určitě (pravděpodobně) 2. jistě, bezpečně
18	visiblement	viditelně 2. očividně, zřejmě, zjevně, jasně
19	vraisemblablement	pravděpodobně, nejspíše, patrně

Tab. 4: České překladové protějšky zkoumaných *peAd* podle *Lingea Lexicon* (doplněno o slovník autorů Neumann, Hořejší, 1974)

Z tabulky je patrné, že mnohé české překladové protějšky se mohou vztahovat k různým epistémickým adverbium zároveň, jako například adverbium *pravděpodobně*, které lze ve slovník nalézt u *apparement*, *probablement*, *sûrement* či *vraisemblablement*. Taktéž lze na překladových protějšcích pozorovat do jisté míry synonymii mezi adverbii, jako je tomu například u *incontestablement*, *indéniablement* a taktéž *indiscutablement*.

U adverbii *sûrement*, *visiblement*, *naturellement* či *certainement* jsou uvedeny překlady jak k významu epistémickému, tak i k významu adverbia způsobu. Překladové protějšky u adverbii *apparement*, *assurément*, *manifestement* již nezohledňují význam adverbia způsobu.

4.2 Vztahy synonymie mezi zkoumanými adverbii

Pokud bychom se na zkoumaná adverbia podívali z hlediska škály, lze si povšimnout, že některá mohou být vzájemně synonymy, avšak pouze do jisté míry (viz 3.3). Šlo by o adverbia, jež se na epistémické škále nacházejí v těsné blízkosti.

Synonyma jsou slova, která patří do stejné gramatické kategorie a mají přibližně stejný význam (Grevisse, Goosse, 2008, s. 215). Tato definice vyjadřuje vztah, který vzájemně zaujímají potenciální synonyma ze zkoumaných adverbií, přičemž klíčový je zde právě onen přibližný význam.

Ke každému ze zkoumaných adverbií byly dohledány potenciální synonyma z *Centre national des ressources textuelles et lexicales*,⁵¹ které uvádí k rozsáhlému výčtu slov i míru relevance synonyma. Druhým zdrojem byl internetový slovník *Larousse*,⁵² který však uváděl méně potenciálních synonym, navíc neseřazených podle relevance, a proto je zde uveden jako doprovodný zdroj.

Motivací k využití elektronických zdrojů namísto knižních synonymických slovníků je zejména to, že počet uvedených synonym ve slovnících je značně limitovaný oproti informacím uvedeným v elektronických zdrojích. Navíc dostupné knižní synonymické slovníky ani neuvádějí mnohá ze zkoumaných adverbií. Synonyma získaná z *Centre national des ressources textuelles et lexicales* byla nejenže velmi početná, ale taktéž byla seřazena podle relevance.

Tabulka na následující straně zobrazuje tři nejrelevantnější synonyma podle *CNRTL* ke konkrétnímu ze zkoumaných adverbií doplněné o synonyma získaná z doprovodného zdroje, v tomto případě slovníku *Larousse*. Je třeba poukázat na to, že uvedený výčet potenciálních synonym není u většiny zkoumaných adverbií vyčerpávající. Více se této problematice bude věnovat zpětná analýza v praktické části (viz 6.3).

---

⁵¹ Dostupný z < <http://www.cnrtl.fr/synonymie/>>.

⁵² Dostupný z < <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/>>.

	ADV	CNRTL	Larousse
1	apparemment	sans doute, vraisemblablement	probablement, sans doute, vraisemblablement
2	assurément	certainement, évidemment, indubitablement, etc.	certainement, manifestement, sans doute, sûrement
3	certainement	assurément, évidemment, sûrement, etc.	certes, bien sûr, assurément, etc.
4	éventuellement	incidemment, peut-être, probablement, etc.	peut-être
5	évidemment	assurément, certainement, sûrement, etc.	assurément, certainement, indubitablement, etc.
6	incontestablement	certainement, indubitablement, assurément, etc.	-
7	indéniablement	indiscutablement, indubitablement, incontestablement, etc.	incontestablement, indiscutablement, indubitablement, etc.
8	indiscutablement	indéniablement, incontestablement, indubitablement, etc.	-
9	indubitablement	assurément, certainement, incontestablement, etc.	assurément, indéniablement, manifestement, etc.
10	manifestement	ostensiblement, indubitablement, indéniablement, etc.	évidemment, visiblement, sans aucun doute, etc.
11	naturellement	évidemment, certainement, simplement, etc.	évidemment, comme cela va de soi, etc.
12	plausiblement	-	-
13	possiblement	peut-être, vraisemblablement	peut-être, vraisemblablement
14	présumablement	-	-
15	probablement	peut-être, sans doute, apparemment, etc.	vraisemblablement
16	supposément	-	-
17	sûrement	certainement, immanquablement, infailliblement, etc.	assurément, certainement, évidemment, etc.
18	visiblement	ostensiblement, clairement, manifestement, etc.	évidemment, manifestement, clairement, etc.
19	vraisemblablement	apparemment, censément, possiblement, etc.	apparemment, probablement

Tab. 5: Synonyma ke zkoumaným ADV na *-ment* podle CNRTL a Larousse

Hned na první pohled je patrná absence synonym u adverbíí *plausiblement*, *présumablement* a *supposément*. Tato adverbia nebyla uvedena ani v jednom ze zvolených zdrojů.⁵³ Jak již bylo řečeno dříve, u většiny ze zkoumaných slov byla ve slovnících uvedena více než tři synonyma, avšak do tabulky se dostala pouze tři nejrelevantnější podle *CNRTL*

⁵³ *Trésor de la langue française informatisé* u *supposément* explicitně uvádí, že jde o adverbium málo užívané, adverbia *présumablement* a *plausiblement* jsou uvedena pod hesly příslušných adjektiv. Obdobně jde tedy o adverbia málo užívaná.

a další tři doplňující podle slovníku *Larousse*. Výjimku tvořila adverbia *apparemment* a *possiblement*, k nimž *CNRTL* uvádí pouze dvě slova: pro *apparemment* jako synonyma *sans doute* a *vraisemblablement*, pro adverbium *possiblement* pak synonyma *peut-être* a *vraisemblablement*. V prvním případě, tedy u *apparemment*, *Larousse* uvádí ještě synonymum *probablement*, u druhého adverbia se oba zdroje shodují.

U čtveřice adverbií *incontestablement*, *indéniablement*, *indiscutablement* a *indubitablement* lze konstatovat, že podle informací z *CNRTL* jsou tato slova vzájemně potenciálními synonymy. Slovník *Larousse* v tomto případě u slov *incontestablement* a *indiscutablement* neuvádí žádná synonyma, zatímco u zbylých dvou tomu tak je. Zde je třeba rovněž upozornit na morfologickou podobnost těchto čtyř adverbií. Jako jediná ze zkoumaného souboru adjektiv začínají na záporný prefix *in-*.

Porovnáme-li informace levého a pravého sloupce celkově, vidíme, že většinou se zvolené zdroje alespoň v jednom synonymu shodují. Výjimku tvoří *probablement*, kde se nachází *peut-être*, *sans doute* a *apparemment* v levém sloupci, zatímco v pravém *vraisemblablement*. Avšak *CNRTL* uvádí u *probablement* i synonymum *vraisemblablement*, nicméně toto slovo se nedostalo mezi hlavní tři synonyma.

Závěrem lze konstatovat, že synonyma, jež jsou podle dříve uvedené definice slova přibližně stejného významu, se s velkou pravděpodobností v různých zdrojích mohou vzájemně lišit, jako je tomu u dat z *CNRTL* či ze slovníku *Larousse*.

Poté, co byl v této kapitole vymezen a následně charakterizován soubor zkoumaných adverbií končících na suffix *-ment*, se tato práce bude věnovat již pouze vlastnímu výzkumu těchto slov.

II PRAKTICKÁ ČÁST

Jak již bylo předesláno v úvodu a v teoreticky zaměřené části, tato práce se v praktickém výzkumu zaměří na epistémická adverbia. V první kapitole teoretické části byla vymezena a definována modalita obecně a představeny typy modality. Druhá kapitola charakterizovala epistémickou modalitu a představila základní prostředky jejího vyjádření, na niž navázala kapitola pojednávající o epistémických adverbiích zejména z hlediska jejich pozice ve větě a dle míry stupně jistoty.

Rozsah diplomové práce nedovoluje věnovat se komplexně všem prostředkům vyjadřujícím epistémickou modalitu ve francouzštině, proto byl v předchozí kapitole vymezen a popsán soubor (potenciálně) epistémických adverbií na *-ment*, jenž bude podroben vlastnímu výzkumu. Teoretická část se sice pokusila komplexně a co nejvíce charakterizovat tuto modalitu, a taktéž představit možnosti jejího vyjádření (základní morfologické, syntaktické či lexikální prostředky), nicméně praktická část bude vycházet ze třetí a zejména ze čtvrté kapitoly pojednávající o vlastních epistémických adverbiích.

Z předchozích kapitol je patrné, že ne všechna zkoumaná adverbia musí být vždy nutně užívána v epistémickém významu. V některých případech může jít o užití ve funkci adverbia způsobu. Na základě těchto informací bude tato práce nadále pracovat s pojmem potenciálně epistémických adverbií (dále už jen $_{ep}Adv$),⁵⁴ a to zejména v případě, kdy nebude zcela jasné, zda-li jde výlučně o epistémická adverbia.

Poté, co bude představen postup práce, cíle a použitý jazykový materiál (viz 5.2), se tato práce bude již věnovat vlastnímu výzkumu a výsledkům analýz.

5. Metodologie

5.1 Cíle a postup práce

Po představení problematiky týkající se zkoumaných $_{pe}Adv$ se přesouváme k popisu vlastnímu výzkumu, jenž bude proveden v několika krocích. Cílem této práce je korpusová analýza fungování francouzských epistémických adverbií se zaměřením na adverbia končící

---

⁵⁴ I když lze předpokládat, že většina adverbií bude užívána jako modální adverbia.

na *-ment*. Sledovanými jevy bude frekvence výskytu, míra stupně jistoty, zastoupení v různých typech textů, pozice adverbia ve větě (zejména pozice postverbální) či typy respondentů v češtině. Výzkum se bude opírat o data získaná z paralelního korpusu *InterCorp* a jednojazyčných korpusů *Frantext*, *L'Est républicain* a *frWaC*.

Nejprve budou *peAdv* podrobena kvantitativnímu výzkumu. Na základě obecné charakterizace a etymologie zkoumaných adverbíí (viz kapitola 4) bude ve *Frantextu* provedena frekvenční (diachronně zaměřená) analýza. Ačkoliv není primárním cílem této práce, může tato část nastínit celkové vývojové tendence užívání jednotlivých adverbíí v korpusech, případně tak poukázat na rozdílné frekvence užívání konkrétních *peAdv* a propojení s jinými faktory.

Následovat bude vlastní kvantitativní výzkum. Za pomoci korpusových nástrojů budou vyhodnoceny hodnoty absolutní a zejména relativní frekvence pro zkoumaná *peAdv* dle zvolených žánrů. Ve *Frantextu* budou vytvořeny dva subkorpusy: pro beletristické texty bude subkorpus omezen na kategorii *roman* po roce 1950, pro odborný žánr na kategorii *traité/essais*, taktéž po roce 1950. Žánr publicistický bude zastoupen korpusem *L'Est républicain*. Analýza bude doplněna o korpus obsahující texty stažené z Internetu (*frWaC*). Na základě porovnání souhrnných dat těchto korpusů budou vyčteny tendence užívání *peAdv* podle typů textů, které budou následně ověřeny na francouzském korpusu *InterCorp*.

Cílem této části je kvantitativní popis frekvence zkoumaných *peAdv* dle zvolených typů textů. Pokud jde o frekvenci, předpokládá se větší koncentrace epistémických adverbíí (zde *peAdv*) v odborném textu (Molinier, Levrier, 2000, s. 225; Gosselin, 2010, s. 332). Prostředky epistémické modality, tedy i epistémická adverbia, mohou zmírňovat přesvědčovací či donucovací charakter diskurzu, tudíž jejich užívání může být výhodné v argumentativně zaměřeném textu. Analýza vezme rovněž v potaz užívání adverbíí z hlediska míry jistoty a pravděpodobnosti. Kvantitativní analýza sice nastíní hrubá data a tendence, ale konkrétní užití adverbíí skrývá i funkci adverbia způsobu, proto bude následovat kvalitativní analýza.

Kvalitativní analýza se pak zaměří na postverbální pozici, která je sice primárně určena adverbíím ve funkci adverbia způsobu, ale mohou se v ní vyskytovat i adverbia epistémická. Tato pozice není jediná, kde se mohou vyskytovat adverbia vyjadřující způsob (viz 3.2), je však z tohoto hlediska pozicí nejvíce exponovanou. Dále se u této pozice nabízí testy, s jejichž pomocí lze tyto dvě funkce odlišit (viz 3.2). Cílem kvalitativní analýzy je tedy na základě dostupných lingvistických testů určit, zda převládá užití *exophrastique* nebo *endophrastique*, tedy zda jde o vlastní epistémické adverbium nebo adverbium způsobu, a dále jaké faktory tuto interpretaci ovlivňují, co je častější a u jakých adverbíí. Analýza se

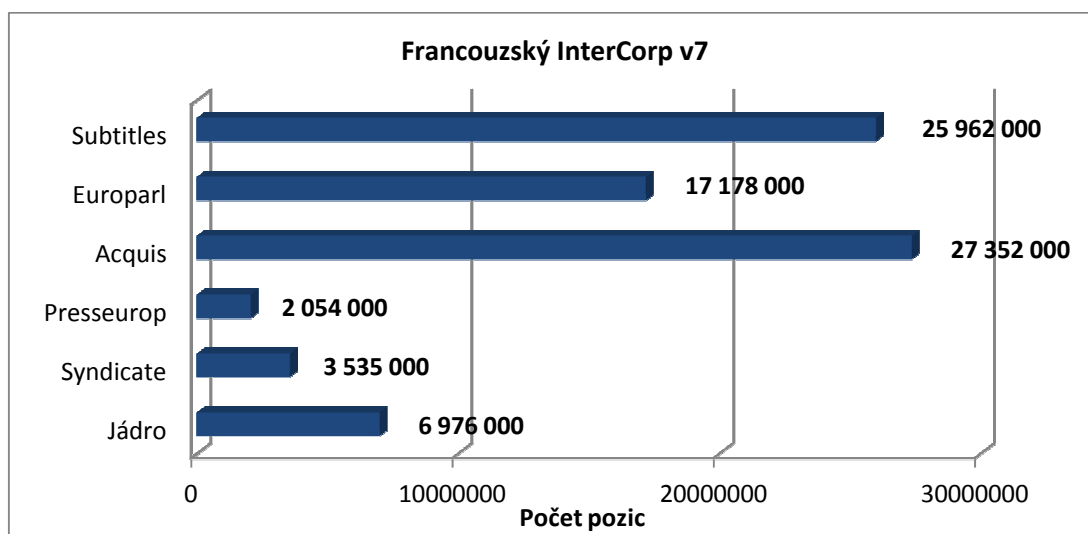
také zaměří na zastoupení zkoumaných adverbíí v postverbální pozici dle míry jistoty a v různých typech textů. Kvalitativní výzkum bude proveden na datech z francouzského paralelního korpusu *InterCorpu* verze 7, který bude zarovnán s češtinou a omezen směrem překladu z francouzštiny do češtiny, neboť české protějšky mohou pomoci při posuzování významu adverbia. U každého adverbia bude taktéž identifikován český překladový ekvivalent pro epistémické užití, jenž bude využit pro následující zpětnou analýzu.

Posledním krokem bude zpětná analýza nejčastějších překladových protějšků epistémických adverbíí za pomoci nového nástroje ÚČNK *Treq*, jenž je schopen na základě dat z paralelního korpusu *InterCorp* vygenerovat pro jednotlivé kolekce *InterCorpu* překladový ekvivalent. Cílem zpětné analýzy je ověřit relevanci českých překladových protějšků a odhalit další možná epistémická adverbia, a zároveň na základě autentických dat ověřit informace ze synonymických slovníků.

5.2 Charakteristika korpusů

5.2.1 Korpus InterCorp

Paralelní synchronní korpus *InterCorp* je výsledkem stejnojmenného projektu. Od verze 6 jej lze považovat za referenční korpus. *InterCorp* verze 7 byl spuštěn v roce 2014 a čítá 1 390 milionů slov a celkem 38 jazyků. Francouzský *InterCorp* čítá 98 885 271 pozic. Nejnovější verzí je *InterCorp* verze 8, jenž byl zveřejněn 4.6. 2015 (Cvrček, Richterová, 2015). Rozsah francouzského *InterCorpu* zobrazuje následující tabulka (ibid.):

Graf 1: Francouzský *InterCorp* v7 – rozsah podle počtu pozic u jednotlivých typů textů

InterCorp je dostupný přes rozhraní *KonText*. Čeština je pivotním jazykem a každý cizojazyčný text má v korpusu svou českou verzi. *InterCorp* je mnohožánrovým korpusem, který sdružuje žánry do pěti hlavních textových skupin. Vedle *Jádra*, jež obsahuje převážně beletristické texty a je manuálně zarovnáno, zde lze nalézt publicistické články a zpravodajství *Presseurop* a *Project Syndicate*, dále právní texty *Acquis Communautaire*, zápisy debat z Evropského Parlamentu *Europarl* a nakonec filmové titulky z internetové databáze *OpenSubtitles*.

5.2.2 Korpus L'Est républicain

Korpus se skládá ze tří ročníků regionálního francouzského deníku *L'Est républicain* (1999, 2002 a 2003), které však nejsou všechny kompletní. Jeho velikost činí 120 milionů slov a byl vytvořen na základě dat z CNRTL.⁵⁵

Tento plně lematizovaný a morfologicky označovaný publicistický korpus je přístupný přes vyhledávací rozhraní *KonText* Ústavu Českého národního korpusu.

5.2.3 Korpus Frantext

Původně korpus *Frantext* vznikl jako databáze textů pro lexikografický projekt *Trésor de la langue française*. I přes svůj velký rozsah je tento korpus značně nevyrovnaný. Největší množství textů a slov připadá na 20. století, jež je následováno 19. stoletím (Nádvorníková, 2013, s. 153).

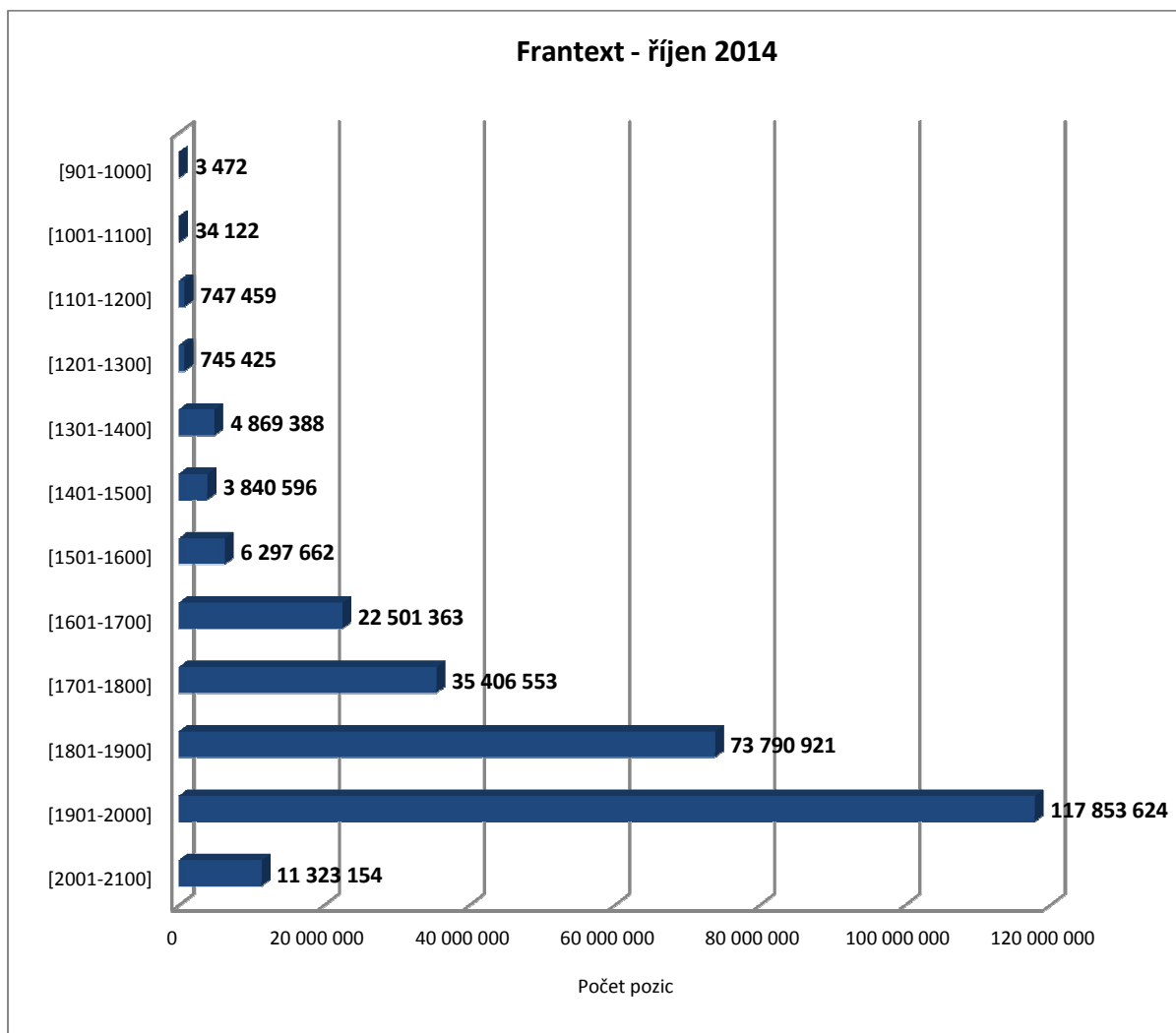
Co do žánrového složení *Frantextu*, převažují beletristické texty (zejména romány, dále divadelní hry, poezie, korespondence, aj.). Zbytek zauímají odborné texty (op. cit., s. 154).

Frantext rozlišuje dvě základní varianty: *Frantext intégral*, morfologicky neoznačovanou část, jež se každým rokem rozšiřuje, a *Frantext catégorisé*, jež je morfologicky označován. *Frantext intégral* v současnosti čítá přes 277 milionu slov, mnoho žánrů, z nichž je nejvíce zastoupený román, a lze v něm nalézt texty od 10. do 21. století s posledním doplněním v říjnu 2014.⁵⁶

---

⁵⁵ Aktuální informace dostupné na < <http://www.cnrtl.fr/corpus/estrepublikain/>>.

⁵⁶ Aktuální informace dostupné na < www.frantext.fr>.

Graf 2: Složení korpusu Frantext – podle počtu pozic v závislosti na století

5.2.4 Korpus frWaC

Francouzský korpus *frWaC* obsahuje webové texty stažené z domény .fr. Tento webový korpus je lemmatizován i morfologicky označován. Zveřejněn byl v roce 2014 a rozsahem patří mezi velké korpusy, jelikož čítá 1 350 milionů slov (Cvrček, Richterová, 2014). I tento korpus je dostupný přes vyhledávací rozhraní *KonText*.

Po představení cílů a postupu práce a obecné charakterizace použitých korpusů bude následovat již vlastní výzkum a výsledky. Konkrétní specifikace korpusů a subkorpusů pro jednotlivé části kvantitativní a kvalitativní analýzy jsou představeny vždy na začátku příslušných podkapitol.

6. Výzkum a výsledky

6.1 Kvantitativní analýza

Kvantitativní analýza sestává ze tří dílčích částí. První částí je diachronní analýza, která, ačkoliv není primárním cílem této práce, může poukázat na celkové vývojové tendence u zkoumaných *peAdv*. Použitým korpusem zde bude *Frantext*. Na tuto analýzu naváže vlastní kvantitativní výzkum, jehož cílem je kvantitativní popis frekvence *peAdv*, a bude vycházet z dat korpusů *Frantext*, *L'Est républicain* a *frWac*. Vypozorované tendence užívání *peAdv* podle žánrů budou následně porovnány s frekvencemi podle typů textů v korpusu *InterCorp*.

6.1.1 Diachronní analýza

Jako vhodným způsobem započetí vlastního výzkumu se jeví frekvenční diachronně zaměřená analýza, jež odhalí (nejen) základní vlastnosti zkoumaných *peAdv*. Tato analýza je prováděna na datech z korpusu *Frantext intégral*. K této analýze byl využit korpusový nástroj *Frantextu*. Vyhodnocení výsledků probíhalo na základě tzv. *distribution de fréquences d'un mot*, s jejíž pomocí bylo možné pro každé slovo vyhotovit tabulku absolutních a relativních frekvencí dle zvoleného parametru, v tomto případě chronologicky po staletích.

V teoretické části jsme představili, že adverbia na *-ment* nejčastěji vznikala derivací z příslušného adjektiva. Soubor *peAdv* byl tedy podroben etymologické analýze. Datace prvního výskytu v etymologických zdrojích byla následně pro ověření porovnána s počátečními výskyty ve *Frantextu*. Tabulka na následující straně uvádí pro rekapitulaci etymologické informace, tedy příslušné adjektivum a první výskyt podle *Trésor de la langue française informatisé* a podle *Le Nouveau Petit Robert* (2009) (viz 4.1), které porovnává s prvním výskytem ve *Frantextu*.

Rovněž je zde třeba také upozornit na chybu, která se při generování výsledků objevila celkem u pěti slov, jež jsou v tabulce označena hvězdičkou. Konkrétně šlo o *certainement*, *évidemment*, *naturellement*, *visiblement* a *vraisemblablement*, u nichž *Frantext* uváděl vedle příslušného výskytu v nejrannějším století i výskyty pro 1. století. V tomto případě jde nejspíše o chybné označení některých textů. Tyto chybné výsledky (šumy) byly z tabulek a taktéž z následujících diagramů vyloučeny.

	ADV	Rok	ADJ	ve FRANTEXTU od	
1	apparemment	1175	apparent	15. stol.	<
2	assurément	1532	assuré	16. stol.	=
3	certainement	1165	certain	12. stol. *	=
4	éventuellement	1737	éventuel	19. stol.	<
5	évidemment	13. stol.	évident	15. stol. *	<
6	incontestablement	1660	incontestable	17. stol.	=
7	indéniablement	1874	indéniable	19. stol.	=
8	indiscutablement	1876	indiscutable	19. stol.	=
9	indubitablement	1488	indubitable	16. stol.	<
10	manifestement	1190	manifeste	14. stol.	<
11	naturellement	12. stol.	naturel	14. stol. *	<
12	plausiblement	1558	plausible	17. stol.	<
13	possiblement	1337	possible	15. stol.	<
14	présumablement	1835	présumable	19. stol.	=
15	probablement	1370	probable	14. stol.	=
16	supposément	1945	supposé	20. stol.	=
17	sûrement	1080	sûr	16. stol.	<
18	visiblement	12. stol.	visible	14. stol. *	<
19	vraisemblablement	1385	vraisemblable	15. stol. *	<

Tab. 6: Etymologická charakterizace a první výskyty ve Frantextu

Porovnáme-li etymologickou dataci s prvními výskyty v korpusu, vidíme, že některá slova se začala vyskytovat v textech ve stejném století, jako například *assurément*, *certainement* či *probablement*, většina se však dostala do užívání o století či více později. Tento jev však může být dán tím, že pro starší období není *Frantext* reprezentativním (viz graf 1).

Dalším krokem je porovnání jednotlivých adverbíí mezi sebou podle dříve zvoleného časového údaje, tedy chronologicky po staletích. I zde je třeba upozornit na omezení, a tím jsou rozdíly ve velikosti jednotlivých subkorpusů a dále žánrové složení těchto subkorpusů. Cílem však je poukázat na celkové vývojové tendence slov.

Výsledky ukázaly tři hlavní tendence: užívání některých adverbíí s časem stoupá či klesá, zatímco u jiných lze pozorovat více či méně rovnoměrnou frekvenci užívání. Poslední skupinu tvoří slova, která jsou buď relativně nedávno lexikalizovaná, nebo obecně málo užívaná, a tudíž počet výskytů není dostačující k vyhodnocení výsledků. Každá tabulka obsahuje vývoj absolutní a relativní frekvence po staletích s názornou škálou, kterou vyhodnotil *Frantext*.⁵⁷

⁵⁷ U některých slov *Frantext* vygeneroval hodnotu relativní frekvence na 2 miliony slov. Pro sjednocení výsledků proto došlo k manuálnímu přepočítání hodnoty relativní frekvence na 1 milion slov. Škála znázorněná

6.1.1.1 VZESTUPNÁ FREKVENCE UŽÍVÁNÍ

Z hlediska užívání lze u tří adverbii s jistotou pozorovat vzestupnou frekvenci. Jsou to *évidemment*, *probablement* a *visiblement*. Motivace jejich zvyšující se oblíbenosti může vycházet z mimojazykových skutečností či jednoduše z vývoje jazyka jako takového. Z těchto tří uvádíme jako příklad *évidemment*.

Évidemment	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1400-1499	1	0	
1500-1599	41	3	***
1600-1699	103	2	**
1700-1799	607	9	*****
1800-1899	2735	19	*****
1900-1999	8630	37	*****
2000-2099	975	39	*****

Diagram 1: Évidemment - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Nejvyšší hodnota relativní frekvence připadá u *évidemment* na 20. a 21. století.⁵⁸

Vzestupnou frekvenci vykazují rovněž *naturellement* a *sûrement*, v porovnání s předchozími *évidemment*, *probablement* a *visiblement* však ne již natolik jednoznačnou. Z těchto dvou uvedeme pro ilustraci *sûrement*, u něhož pozorujeme obecně zvyšující se tendenci v užívání, avšak v 19. století dochází k mírné regresí oproti 18. století.⁵⁹ *Naturellement* je dohledatelné v přílohách.

Rovněž v případě *sûrement* připadá nejvyšší hodnota frekvence na 20. a 21. století.⁶⁰

Sûrement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1500-1599	3	0	
1600-1699	78	2	**
1700-1799	1216	17	*****
1800-1899	1025	7	*****
1900-1999	4906	22	*****
2000-2099	540	23	*****

Diagram 2: Sûrement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

hvězdičkami, tak ji vygeneroval Frantext, byla ponechána beze změny. Nutno však podotknout, že počet hvězdiček sedí s hodnotami relativní frekvence na 1 milion slov i u dopočítaných hodnot.

⁵⁸ Příklad z Frantextu (pro 21. století): *Que sont les archives d'une vie comme celle d'un penseur aussi mondialement connu que l'auteur de l'Histoire de la folie? Il y a évidemment celles, qu'il a produites, notamment les milliers de notes de lecture qu'il a prélevées lors de ses longues séances à la Bibliothèque nationale.* (ARTIÈRES, Philippe: *Vie et mort de Paul Gény*, 2013). Dále příklady [9a][9b] pro 20. století.

⁵⁹ Viz omezení z předchozí strany.

⁶⁰ Příklad z Frantextu (pro 21. století): *Notre séjour à Lyon a été très bon, tout le monde est si gentil avec nous. Nous leur avons sûrement fait du dérangement pourtant.* (AUDIN, Michèle: *Une vie brève*, 2012). Dále příklad [11] pro 20. století.

Z diagramu 2 je patrné, že první výskyt adverbia *sûrement* ve *Frantextu* připadá až na 16. století, avšak první výskyt podle etymologických dat je z roku 1080 (viz tabulka 9). Tato disproporce je u *sûrement* zapříčiněna existencí variant *soürement* a *seurement*. Varianta *soürement* se vyskytuje v celém *Frantextu* pouze dvakrát, a to v díle *Chanson de Roland*.⁶¹

Oproti předchozí je naopak varianta *seurement* hojně frekventovaná. První výskyty se ve *Frantextu* objevují ve 13. století, nejvyšší hodnota relativní frekvence připadá na 15. století.⁶²

Seurement (varianta sûrement)	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1200-1299	5	6	*****
1300-1399	95	13	*****
1400-1499	217	27	*****
1500-1599	182	15	*****
1600-1699	195	4	****
1700-1799	5	0	
1900-1999	2	0	

Diagram 3: Seurement (varianta sûrement) - relativní frekvence diachronně (Frantext)

V 16. a 17. století se oba tvary vyskytují současně, přičemž postupně *seurement* zaniká. Od 18. století již pak dominuje současný tvar *sûrement*.

6.1.1.2 KLESAJÍCÍ FREKVENCE UŽÍVÁNÍ

Jediné ze zkoumaných adverbíí, které zaznamenalo výrazný pokles ve frekvenci ve *Frantextu*, je *assurément*. Ve *Frantextu* se vyskytuje poprvé v 16. století.⁶³

Nejvyšší frekvence připadá na 18. století, poté jeho užívání klesá. Slovník *Le Nouveau Petit Robert* (2009) explicitně uvádí, že toto adverbium je již zastaralé, zatímco *Trésor de la langue française informatisé* mu tuto vlastnost připisuje pouze v případě užití adverbium

⁶¹ Příklad: (verš 790) *Passez les porz trestut soürement*: (791) *Ja mar crendrez nul hume a mun vivant!* (*Chanson de Roland*, ca 1125). Druhý výskyt je totožný s prvním, tedy opět *Chanson de Roland* a identický verš.

⁶² Příklad z *Frantextu*: *Dormez vous seurement et ne vous doutez de riens, car je vous gardaroy bien. Et cependant les uns s'en dormirent et les autres non.* (GADIFER DE LA SALLE, *Le Canarien*, 1404-1406), a dále: *Et, en oultre, de la sentence / Qui fut donnée en leur présence / Et seurement, comme est trouvé en un livret moult approuvé.* (LAHAYE, Olivier de: *POEME SUR LA GRANDE PESTE DE 1348, 1426*). Porovnáme-li oba příklady, *seurement* v postverbální pozici ve spojení s *dormir* by mohlo plnit funkci adverbium způsobu, avšak šlo by zde interpretovat i modálně. V druhém případě v pozici iniciální půjde spíše pouze o epistémické adverbium.

⁶³ Příklad: *Je ne voudrois le dire assurément, Ayant Amour forcé mon jugement: Mais je say bien et de tant je m'assure, [...]* (LABÉ, Louise: *Sonnets, Élégies, Débat de folie et d'amour*, 1555). Pozn.: Zde, podobně jako u jiných adverbíí, *assurément* ve funkci adverbium způsobu, nikoli modálním (více o problematice v kapitole 6.2).

způsobu, ne u významu modálního (viz 4.1). Nicméně i přesto lze usoudit, že *assurément* postupně zastarává.

Assurément	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1500-1599	2	0	
1600-1699	648	15	*****
1700-1799	1653	23	*****
1800-1899	1517	10	*****
1900-1999	1712	7	*****
2000-2099	81	3	***

Diagram 4: Assurément - relativní frekvence diachronně (Frantext)

6.1.1.3 KOLÍSAJÍCÍ FREKVENCE UŽÍVÁNÍ

Do této skupiny byla zařazena adverbia, jež jsou hojně užívaná, avšak nelze u nich pozorovat jednotné tendence ve vývoji frekvence. Konkrétně jde o *apparement*, *certainement*, *manifestement* a *vraisemblablement*. Jako příklad poslouží *certainement*, zbylá tři adverbia lze nalézt opět v přílohách.

Certainement se vyskytovalo ve *Frantextu* nejčastěji ve 14. století, po němž následovalo 19. století.⁶⁴ Je však třeba opět upozornit na omezení, a to ta, že pro starší texty není *Frantext* reprezentativním korpusem a rovněž nejsou vztahy v úvahu rozdíly ve velikosti subkorpuse. Pro připomení, *certainement* jako adverbium způsobu je dnes již podle *Trésor de la langue française informatisé* zastaralé (viz 4.1).

Certainement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1100-1199	7	6	*****
1200-1299	1	1	*
1300-1399	267	37	*****
1400-1499	160	20	*****
1500-1599	235	19	*****
1600-1699	566	13	*****
1700-1799	1423	20	*****
1800-1899	4479	30	*****
1900-1999	6270	27	*****
2000-2099	629	25	*****

Diagram 5: Certainement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

⁶⁴ Příklad z Frantextu: *Obtenir le plus grand vide possible à l' aide des pleins les plus réduits est certainement le problème posé par toutes les architectures, dès l' instant qu' il a fallu bâtir pour le public.* (VIOLLET-LE-DUC, Eugène: Entretiens sur l'architecture: t. 2, 1872).

6.1.1.4 MÁLO UŽÍVANÁ ČI RELATIVNĚ NEDÁVNO LEXIKALIZOVANÁ ADVERBIA

Největší počet zkoumaných adverbii spadá do této skupiny. Ta slučuje adverbia, jež jsou málo frekventovaná a jež byla lexikalizována teprve nedávno. Nalezneme zde slova odvozená současně negativním prefixem *in-* a suffixem *-ment* jako *incontestablement*, *indubitablement*, *indéniablement* či *indiscutablement* a dále adverbia *plausiblement*, *possiblement*, *présument* anebo *supposément*, jež bylo lexikalizováno nejpozději (viz tab. 6) a čítá pouze 8 výskytů v celém *Frantextu*. Pro ilustraci lze uvést adverbia *éventuellement* či *incontestablement*, frekvence však zde nejsou dostačující k vyhodnocení závěrů ohledně obecných vývojových tendencí.⁶⁵

Éventuellement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1800-1899	12	0	
1900-1999	1206	10	*****
2000-2099	86	6	*****

Diagram 6: Éventuellement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Incontestablement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1600-1699	12	0	
1700-1799	91	2	**
1800-1899	266	3	***
1900-1999	475	4	****
2000-2099	15	1	*

Diagram 7: Incontestablement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

První výskyty adverbia *éventuellement*⁶⁶ ve *Frantextu* se objevují o století později, než uvádí informace z tabulky 9, u adverbia *incontestablement* se staletí prvních výskytů shodují.⁶⁷

⁶⁵ A dále viz omezení ze strany 45.

⁶⁶ Příklad z *Frantextu*: *Au reste tout cela fut proposé vaguement, **éventuellement**, et il répondit en deux mots que si je le regardais comme nécessaire au journal que j'étais censée alors fonder, il était tout à ma disposition.* (SAND, George: *Correspondance*: 1844, 1844).

⁶⁷ Příklad epistémického adverbia v postverbální z *Frantextu*: *[...] qui eût la disposition de tous les peuples du royaume aussi favorable que nous l'avions, nous serions **incontestablement** maîtres des affaires; mais que le parlement, qui faisoit, d'un sens, notre principale force, [...]* (RETZ, Jean-François de: *Mémoires*: t. 2: 1648-1649, 1679).

Závěr této části porovnává relativní frekvence časového období 1900-1999 pro všechna zkoumaná $peAdv$ bez ohledu na celkové vývojové tendence, jež byly představeny a popsány na předchozích stranách. Následující diagram sjednocuje hodnoty $peAdv$ pro 20. století, představuje tedy jistý mezistupeň mezi předešlou diachronní a následující synchronní analýzou, jež tvoří jádro kvantitativního výzkumu.

Z hodnot absolutních a relativních frekvencí je co do užívání ve *Frantextu* patrná převaha $peAdv$ *évidemment*, které je následováno *certainement* a *naturellement*. Tomuto se však již bude věnovat následující část kvantitativní analýzy.

Adv	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
apparemment	2077	9	*****
assurément	1712	7	*****
certainement	6270	27	*****
éventuellement	1206	10	*****
évidemment	8630	37	*****
incontestablement	475	4	****
indéniablement	57	0	
indiscutablement	178	1	*
indubitablement	108	0	
manifestement	759	6	*****
naturellement	9480	27	*****
plausiblement	6	0	
possiblement	11	0	
présumablement	0	0	
probablement	4482	19	*****
supposément	8	0	
sûrement	4906	21	*****
visiblement	1746	14	*****
vraisemblablement	849	7	*****

Diagram 8: Relativní frekvence zkoumaných adverbíí v období 1900-1999 (Frantext)

Celkově lze konstatovat, že i přes zmíněná omezení ve složení či reprezentativnosti korpusu, tato část poskytla ucelený pohled na celkové vývojové tendence $peAdv$. Na základě vyhodnocení celkových vývojových tendencí $peAdv$ bude možné lépe posoudit důvody v rozdílném užívání konkrétních adverbíí v různých korpusech.

6.1.2 Synchronní kvantitativní analýza

Po diachronní analýze, která nastínila obecné tendence užívání zkoumaných adverbii, následuje synchronní kvantitativní analýza, jejíž cílem je souhrnná frekvenční komparace zkoumaných $_{pe}Adv$ na třech velkých francouzských korpusech: na korpusu *Frantext* (*intégral*), publicistickém *L'Est républicain* a na webovém korpusu *frWaC*.

Pokud jde o hodnoty frekvencí, předpokládá se větší koncentrace zkoumaných adverbii v odborném textu (viz 5.1). Epistémická adverbia totiž mohou zeslabovat přesvědčovací charakter diskurzu, a proto jejich užívání může být výhodné v argumentativně zaměřeném textu (Molinier, Levrier, 2000, s. 225; Gosselin, 2010, s. 332).

Druhým krokem bude nahlédnutí na hodnoty absolutních frekvencí jednotlivých adverbii a porovnání hodnot relativních frekvencí z hlediska škály. Tento krok není primárním cílem této práce, poukáže však na celkové tendence užívání těchto adverbii za pomoci jistotní škály.

Za účelem vyhodnocení celkových hodnot absolutní frekvence s ohledem na žánr pro zkoumaná $_{pe}Adv$ byly vytvořeny ve *Frantextu* dva subkorpusy – subkorpus beletristických textů omezený na román s časovou specifikací po roce 1950 a subkorpus odborných textů omezený na tzv. *traité ou essai*, rovněž po roce 1950. Získávání četností výskytů ve *Frantextu* proběhlo na základě vytvoření seznamu slov, tzv. *liste de mots*, jež čítal všech 19 zkoumaných adverbii. Za pomoci vytvořeného listu byla poté vyhodnocena hodnota celkové absolutní frekvence zvlášť pro oba subkorpusy.⁶⁸

Frantext nabízí možnost vyhledat v tomto případě pouze frekvence absolutní, hodnota relativní frekvence [i.p.m.] byla tedy dopočítána podle vzorce:

$$REL = \frac{ABS}{N} \times 1000000$$

ABS představuje absolutní frekvenci výskytů, jež byla vydělena celkovým počtem pozic v korpusu *N*, a získaná hodnota byla následně vynásobena na milion slov (viz tab. 10).

Korpusy *L'Est républicain* a *frWaC* jsou přístupné skrze korpusový manažer ÚČNK KonText. Frekvenční komparace užívá k získání potřebných dat nástrojů KonTextu, které automaticky vyhodnocují vedle absolutní frekvence i hodnotu frekvence relativní, a umožňují tak snadno porovnat výskyty zkoumaných $_{pe}Adv$.

---

⁶⁸ Výběr tzv. *fréquence des mots d'une liste* vyhodnotí nejen celkovou absolutní frekvenci pro daný seznam slov, ale i hodnoty absolutních frekvencí pro jednotlivá slova seznamu.

U těchto korpusů spočívalo vyhledávání v postupném vyhodnocení výsledků za pomoci dotazu CQL, tedy na základě regulárního výrazu specifikujícího 19 zkoumaných adverbii:

```
[lemma="(apparemment|assurément|certainement|éventuellement|évidemment|incontestablement|indéniablement|indiscutablement|indubitablement|manifestement|naturellement|plausiblement|possiblement|présument|probablement|supposément|sûrement|visiblement|vraisemblablement)"]
```

Identický regulární výraz byl následně využit i při vyhledávání v korpusu *InterCorp*, který je rovněž přístupný přes korpusový manažer KonText (viz 6.1.3 a 6.2).

Následující tabulka shrnuje informace pro soubor zkoumaných $_{pe}Adv$ u vybraných korpusů. U každého korpusu je uvedena velikost korpusu v počtu pozic, hodnota absolutní frekvence a hodnota frekvence relativní. Jak již bylo dříve řečeno, pro subkorpusey *Frantextu* byla hodnota relativní frekvence dopočítána.

korpus	Frantext		L'Est républicain	frWaC
	román (po 1950)	odborný (po 1950)	publicistika	web
velikost korpusu [N]	31 469 570	10 851 833	146 544 420	1 613 814 684
absolutní frekvence [ABS]	10 714	4652	32 794	390 104
i.p.m.	340,45	428,68	223,78	241,73

Tab. 7: Hodnoty relativní frekvence pro zkoumaná $_{pe}Adv$ v korpusech Frantext, L'Est républicain a frWaC

Porovnáme-li výsledné hodnoty relativní frekvence, vidíme, že největší koncentrace $_{pe}Adv$ připadá na subkorpus odborných textů ve *Frantextu*. O něco menší koncentrace $_{pe}Adv$ připadá na subkorpus románů ve *Frantextu*. Hodnoty relativní frekvence u publicistického korpusu *L'Est républicain* a webového korpusu *frWac* jsou v porovnání s předchozími výrazně nižší.

Na základě četností výskytů zkoumaných $_{pe}Adv$ lze tedy pozorovat tendence v jejich užívání v různých typech textů. Ze získaných výsledků je patrné, že užívání epistémických adverbii (zde $_{pe}Adv$) je tedy větší v odborných textech, než v beletristických či publicistických. Problematické je určení webových textů korpusu *frWac*, který obsahuje texty stažené z webové domény .fr (viz 5.2.4), jež mohou zahrnovat různé žánry či typy textů. Nicméně hodnota relativní frekvence v porovnání s relativní frekvencí u odborných textů je výrazně nižší. Vyhodnocená tendence převažujícího užívání $_{pe}Adv$ v odborných textech bude taktéž porovnána s daty francouzského korpusu *InterCorp* v následující části (viz 6.1.3).

Vedle celkové absolutní frekvence pro soubor zkoumaných *peAdv* je zajímavé podívat se na absolutní frekvence konkrétních adverbii. Následující tabulka zobrazuje pro jednotlivé typy textů nejčastější tři adverbia s hodnotami absolutní frekvence a procentuálním zastoupením mezi všemi výskyty. Souhrnná tabulka pro všech 19 zkoumaných *peAdv* se nalézá v přílohách.⁶⁹

typy textů		3 nejčastější adverbia	Abs. frek.	Frek. [%]
Frantext	román (po roce 1950)	évidemment	2232	20,8
		sûrement	1957	18,3
		naturellement	1593	14,9
	odborné (po roce 1950)	évidemment	1088	23,4
		certainement	547	11,8
		naturellement	912	19,6
L'Est républicain	publicistické	évidemment	6 848	20,9
		certainement	5 527	16,9
		visiblement	3 639	11,1
frWac	webové	évidemment	72 446	18,6
		certainement	59 362	15,2
		éventuellement	56 510	14,5

Tab. 8: Nejčastější tři *peAdv* v korpusech Frantext, L'Est républicain a frWac

Všechny korpusy se shodovaly v nejčastějším adverbium *évidemment*, které představovalo přibližně 20 % ze všech výskytů, nejvyšší koncentrace však opět připadá na odborné texty, kde jde o více než 23 %. Podíváme-li se na jeho umístění na jistotní škále (viz schéma 4, s. 27), vidíme, že jde o adverbium vyšší míry jistoty, avšak ne absolutní, proto se nabízí jako vhodný prostředek pro argumentaci. Jak je celkově patrné, jde o velmi užívané epistémické adverbium. Následující příklady zobrazují *évidemment* v ukázkových větách ze zvolených korpusů pro odborný text [9a], románový [9b], publicistický [9c] a pro webový text [9d].

[9a] *C'est là évidemment le cas le plus favorable, et il est bien différent de celui de l'historien.* (MARROU, Henri-Irénée: De la connaissance historique, 1954)

[9b] *Comme tout ce qui rappelle l'enfance, c'est important pour tout le monde Noël, évidemment.* (ANGOT, Christine: L'Inceste, 1999)

⁶⁹ Viz příloha 2.

- [9c] *On aimerait **évidemment** faire aussi bien que l'autre fois, mais un nul nous irait bien également.* (6.3.2002)
- [9d] *Monsieur Soubie est **évidemment** bien mieux informé que moi quant à l'avancement des négociations en cours.* (<http://www.deniscastel.fr/index.php?cat=70>)

Ve všech čtyřech příkladech jde o modální užití. Z první věty, kde se adverbium *évidemment* nachází v pozici postverbální (viz s. 24), lze usuzovat, že mluvčí užívá tohoto adverbia k argumentaci s odkazem na specifickou pozici za pomoci *là*. Lze předpokládat, že u ostatních tří příkladů mluvčí obdobně poukazují na evidentnost jistých mimojazykových situací, rovněž tedy podporují svá tvrzení. V příkladě [9b] se adverbium nachází v pozici finální oddělené čárkou a v příkladech [9c] a [9d] jde o interpozici.

Vedle *évidemment* se v odborných v příkladu [10a], publicistických [10b] a webových textech [10c] velmi často nachází rovněž adverbium *certainement*. Ve všech třech příkladech lze pozorovat epistémické užití v pozici mezi pomocným slovesem a přičestím.

- [10a] *Cette constatation a **certainement** contribué à rétablir une harmonie entre les deux grandes branches de l'activité française, celle de l'état et celle du capital.*
(CHENOT, Bernard: Les Entreprises nationalisées, 1956)
- [10b] *Il s'est **certainement** réfugié dans des granges car l'hiver a été très froid dans la région.* (13.4.2002)
- [10c] *L'information est à la Une du Daily Mirror datée d'aujourd'hui et elle va **certainement** faire grand bruit.* (<http://foot-mondial02.skyrock.com/4.html>)

Druhým nejčastěji užívaným adverbium v románu bylo *sûrement*. Adverbium *sûrement* se na jistotní škále nachází v těsné blízkosti *certainement* (viz schéma 4, s. 27), taktéž jsou obě uvedena navzájem jako synonyma (viz 4.1). Zde však zůstává otázkou, jaké jsou důvody vyššího užívání *sûrement* v románech. V příkladě jde opět o modální užití adverbia, jež se nachází v podmínkové větě (viz 2.2) mezi pomocným slovesem a přičestím minulým minulého kondicionálu.

- [11] *Elle n'aurait pas eu son copain ne supportant aucun animal, elle aurait **sûrement** fini par m'adopter et j'aurais pu y faire des sommes sur son tutu.*
(FORLANI, Remo: Gouttière, 1989)

Pozici třetího nejfrekventovanějšího adverbia zaujímal ve *Frantextu naturellement*, v *L'Est républicain visiblement* a ve *frWacu éventuellement*.⁷⁰

6.1.2.1 ROZLOŽENÍ ADVERBIÍ PODLE ŠKÁLY

Další možností je podrobit soubor adverbii kvantitativní analýze z hlediska rozdílné míry pravděpodobnosti či jistoty, jež je hlavním modálním parametrem epistémické modality. Podle Gosselina hodnoty parametru [F] (viz 2.1) lze zobrazit na škále intenzity jdoucí od záporných do kladných:

vyloučené → sporné → neurčité → pravděpodobné → jisté

Na základě epistémické škály experimentálně vyhotovené autory Guerry, Catelain, Caron (1993, s. 213-223) lze porovnat užívání adverbii podle míry jistoty či pravděpodobnosti, kterou daná slova vyjadřují. Jelikož autoři do svého výzkumu nezahrnuli negativní část škály, vyloučíme z výzkumu „*certitude que non p*“ (viz 3.3).⁷¹ Rovněž je třeba přiklonit se k jedné ze dvou rozdílně zaměřených škál, kdy jedna vyjadřuje jistotu mluvčího vzhledem k výpovědi a druhá hodnotí pravděpodobnost realizace výpovědi. V tomto případě se výzkum přiklání k rozložení adverbii dle varianty první.

Adverbia, která byla zanesena do škály, jsme získali průnikem p_{eAdv} vymezených v této práci s epistémickými adverbii z výzkumu výše zmíněných autorů. Průnik čítá 12 adverbii, jež jsou seřazena na škále vzestupně od těch vyjadřujících hodnotu (malé) pravděpodobnosti až po hodnotu (absolutní) jistoty.⁷²

éventuellement → probablement → apparemment → vraisemblablement →
visiblement → certainement → sûrement → manifestement → évidemment →
assurément → indubitablement → incontestablement

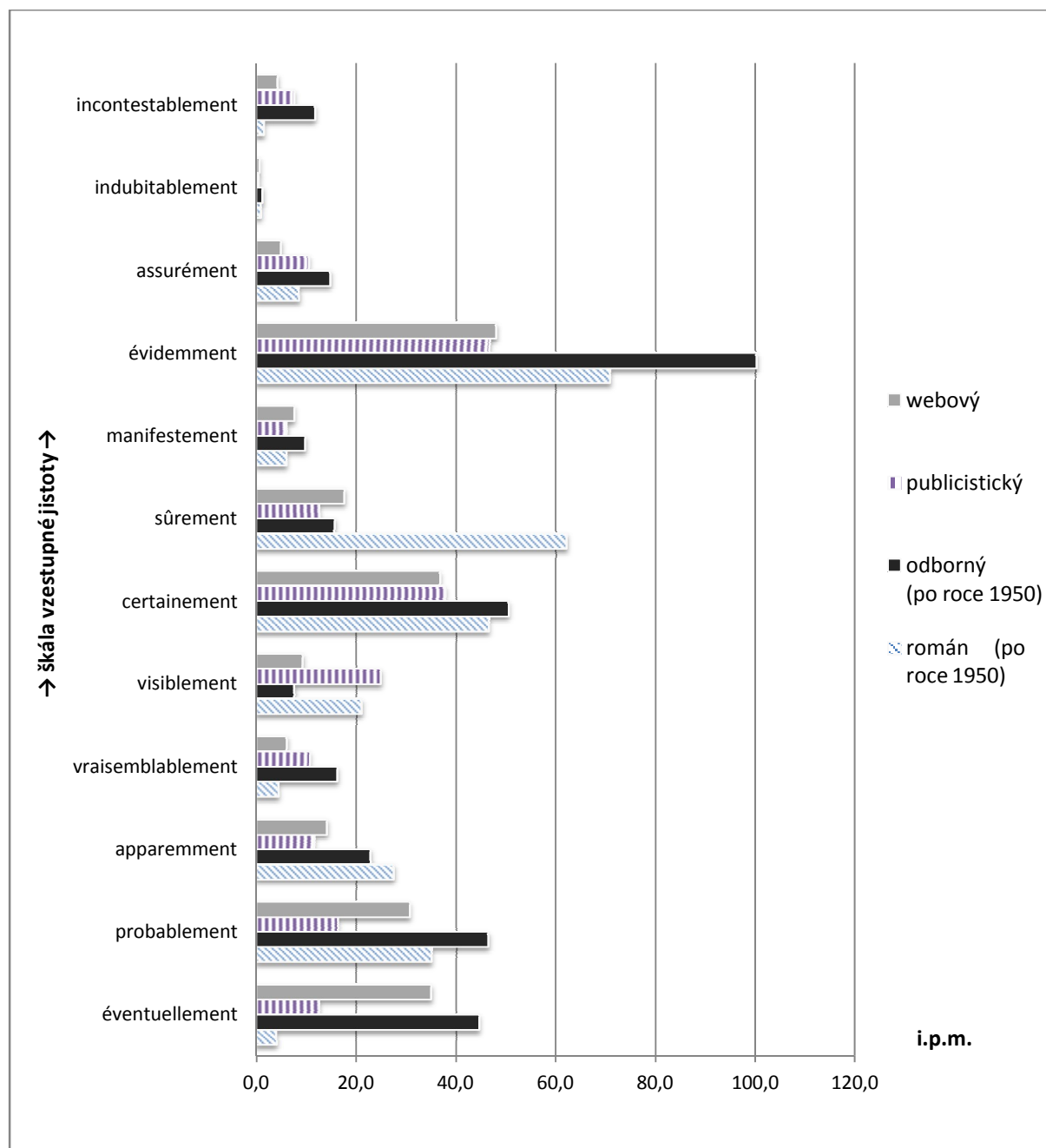
⁷⁰ Příklady z Frantextu: román po roce 1950 > **Naturellement**, *le prince met le désordre dans la maison, mais il est le seul client qui ose le faire*. (BASTIDE, François-Régis: Les Adieux, 1956); odborný text po roce 1950 > **Naturellement**, *pas celui qui veut un objet préfabriqué*. (SCHAEFFER, Pierre: À la recherche d'une musique concrète, 1952); příklad z korpusu L'Est républicain: **Visiblement**, *«nos» sapeurs-pompiers sont fort bien parés, à voir comment les feux allumés ont été rapidement circonscrits*. (8.6.1999); příklad z frWacu: *Mais le paysage politique actuel ne me convient pas et visiblement il ne convient pas à la majorité de l'électorat*. (<http://matthias.gauchepopulaire.fr/index.php/post/2007/05/14/De-la-recomposition-politique>).

⁷¹ Je navíc velmi pravděpodobné, že by negativní škála odpovídala zrcadlově škále pozitivní. Je zde třeba upozornit na omezení, a to takové, že výsledky operují s absolutními hodnotami, což v praxi zahrnuje i záporné věty.

⁷² Adverbia *indéniablement* a *indiscutablement* by se na škále jistoty nacházela s největší pravděpodobností v těsné blízkosti *incontestablement* a *indubitablement*. Zde však pracujeme s daty z existujícího výzkumu, což platí i pro ostatní chybějící adverbia.

Na základě absolutních frekvencí jednotlivých *peAdv* získaných pro vybrané čtyři typy textů při kvantitativní analýze (viz s. 52 a rovněž příloha 2) lze vypočítat hodnoty frekvence relativní. Získané hodnoty byly následně pro výše vybraná adverbia zaneseny do následujícího souhrnného grafu.

Kompletní tabulka dopočítaných hodnot relativní frekvence vybraných adverbii pro čtyři zvolené typy textů se nachází ve třetí příloze.

Graf 3: Porovnání relativní frekvence vybraných adverbii na škále podle typů textů (Frantext, L'Est républicain, frWac)

Na první pohled lze z grafu vyčíst, že adverbia vyjadřující nejvyšší (absolutní?) míru jistoty *incontestablement* a *indubitablement*⁷³ se užívají jen velmi málo. Motivací mohou být mimojazykové jevy, kdy mluvčí užívá adverbia nejvyšší míry jistoty pouze v případě, kdy chce explicitně zdůraznit vysokou jistotu situace. V opačném případě by totiž výpověď nemodalizoval jistotním adverbiem, neboť jakákoliv například prostá oznamovací věta může být interpretována jako (absolutně) jistá. Příkladem je věta [11a] z korpusu *L'Est républicain*, kde adverbium *incontestablement* zaujímá iniciální pozici ve větě a je odděleno čárkou. Jde tedy o extrapredikační užití epistémického adverbia. Ve druhém příkladu [11b] jde o epistémické adverbium *indubitablement* v postverbální pozici.

[11a] ***Incontestablement***, pour Bernard Colley, il est dommageable que beaucoup d'athlètes du Territoire de Belfort, dès les juniors, quittent l'athlétisme pour des raisons d'ordre scolaire qui, de ce fait, les éloignent de notre département: [...] (9.12.2002)

[11b] *Le Val d' Aoste est **indubitablement** la région où le francoprovençal est le plus vivace:* [...] (<http://notre.savoie.free.fr/echo/infos/inf068.htm>)

Očividná je z grafu rovněž silná převaha *évidemment* zejména v odborném žánru, ale taktéž publicistickém (viz [9a] – [9d]). Jeho míra jistoty je vyšší, avšak ne absolutní, a tudíž se nabízí spolu s *assurément* jako vhodný prostředek argumentace, s tím, že *assurément* již zastaralo a ustoupilo *évidemment*, jehož oblíbenost naopak stoupá (viz 6.1.1.1 a 6.1.1.2).

V korpusech málo užívané *manifestement* sdílí se sousedícím *évidemment* sémantický základ pojmu viditelnosti (viz 3.1), což z nich dělá potenciální synonyma.⁷⁴ Z hlediska vývoje toto adverbium nebylo v korpusech nikdy výrazně užívané v porovnání s ostatními adverbii, zejména s *évidemment*.⁷⁵

Rovněž je možné poukázat na nízkou míru užívání adverbia *vraisemblablement*, a to zejména v románech. *Vraisemblablement* se nachází v těsné blízkosti *apparemment*, přičemž tato slova jsou si vzájemně synonymy (viz tab. 5, s. 36), což by mohlo případně vysvětlovat,

---

⁷³ A totéž by platilo i pro *indéniablement* a *indiscutablement*, kdyby se dopočítaly se hodnoty relativní frekvence (viz příloha 2). Například ve *frWacu* pro *indéniablement* činí hodnota i.p.m. 1,64 a pro *indiscutablement* 0,7.

⁷⁴ Slovník *Larousse* uvádí k *manifestement* synonymum *évidemment* (viz tab. 5).

⁷⁵ Viz příloha 1 – diagram 5.

proč mluvčí při volbě konkrétního slova sáhne po kratším *apparement* namísto pětislabičného *vraisemblablement*.⁷⁶

Z hlediska rozložení adverbii na škále jistoty / pravděpodobnosti lze konstatovat, že adverbia nacházející se na škále v oblasti velké jistoty se užívají jen málo. Pokud je potřeba vyjádřit nižší pravděpodobnost, padne volba na *probablement* či *éventuellement*, u vyšší jistoty to bude z vybraných adverbii *évidemment*. Z adverbii nacházejících se ve středovém bodě škály pravděpodobnosti / jistoty je nejužívanějším *certainement*, pro románové texty *sûrement*.

Omezeními k vyslovování výraznějších závěrů je jednak neúplnost jistotní škály, jež vznikla průnikem zkoumaných *peAdv* s epistémickými adverbii zkoumanými autory Guerry, Catelain, Caron (1993, s. 213-223), dále to, že hodnoty relativních frekvencí zahrnují i užití adverbii ve větě ve funkci adverbia způsobu, a v neposlední řadě ovlivňuje hodnotu míry jistoty i kontext. Přesto však tato část poukázala na zajímavé jevy či tendence v rámci epistémické modality a prohloubila tak celkově kvantitativní analýzu.

Souhrnně lze připomenout, že na základě četností výskytů zkoumaných *peAdv* je patrná vyšší koncentrace epistémických adverbii (zde *peAdv*) v odborných textech než v textech beletristických či publicistických. Toto zjištění bude nyní porovnáno s daty kvantitativní analýzy v *InterCorpu*.

---

⁷⁶ Příklad z Frantextu: *Ce sont là, **vraisemblablement**, ces grandes vérités que ne purent découvrir les philosophes, parce qu'ils n'avoient pas suffisamment observé la nature, [...]* (LAMARCK, Jean-Baptiste: Philosophie zoologique, 1809).

6.1.3 Kvantitativní analýza z hlediska typů textů v InterCorpu

Předchozí část kvantitativní analýzy odhalila, že větší koncentrace zkoumaných $peAdv$ se nachází v odborných textech, což bude nyní porovnáno s daty z francouzského korpusu *InterCorp*.

Co do typů textů je *InterCorp* velmi rozsáhlým korpusem, omezením je však jejich nerovnoměrné zastoupení (viz 5.2.1). Vyšetření četnosti výskytů proběhlo na subkorpusu specifikovaném směrem překladu z francouzštiny do češtiny. Důvodem byla snaha o zachování jazykové autentičnosti, tedy snaha vyhnout se tak překladům do francouzštiny, jež by mohly mít vliv na překladové protějšky. Při následující kvalitativní analýze budou taktéž vyhodnoceny české překladové protějšky, jež budou následně využity pro zpětnou analýzu.

Korpus *InterCorp* je přístupný přes korpusový manažer KonText, vyhledávání obdobně jako u *L'Est républicain* a korpusu *frWac* probíhalo prostřednictvím identického regulárního výrazu (viz s. 51).

	InterCorp
subkorpus	InterCorp_fr7
velikost (počet pozic)	5 701 635
počet textů	161
absolutní frekvence [ABS]	2497
→ z toho	
<i>beletristické texty</i>	1744
<i>odborné texty</i>	201
<i>zápisy debat (EuroParl)</i>	364
<i>titulky</i>	134
<i>publicistické texty</i>	55
<i>drama</i>	4

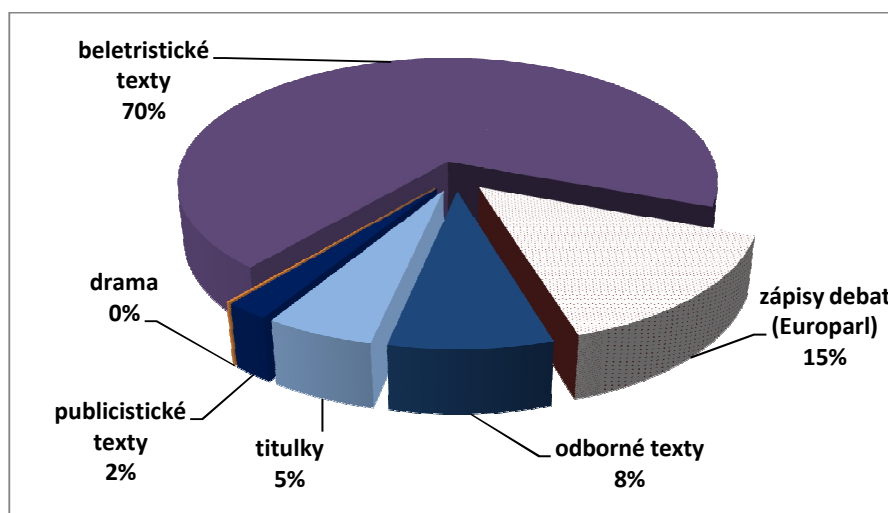
Tab. 9: Specifikace korpusu InterCorp pro kvantitativní analýzu

Výše uvedená tabulka shrnuje základní informace o vytvořeném subkorpusu. Rovněž zde je jasně patrné nerovnoměrné zastoupení textů. Četnost výskytů $peAdv$ v beletristických textech představuje 70 %.⁷⁷ Odborné texty, jež činí 8 % ze všech výskytů s absolutní frekvencí 201 výskytů, však zde představují pouze 7 děl.⁷⁸ Všechny výskyty dramatu vycházejí z jednoho díla, a to z Krále Ubu od Alfreda Jarryho.

⁷⁷ Celkem jde o 50 beletristických děl.

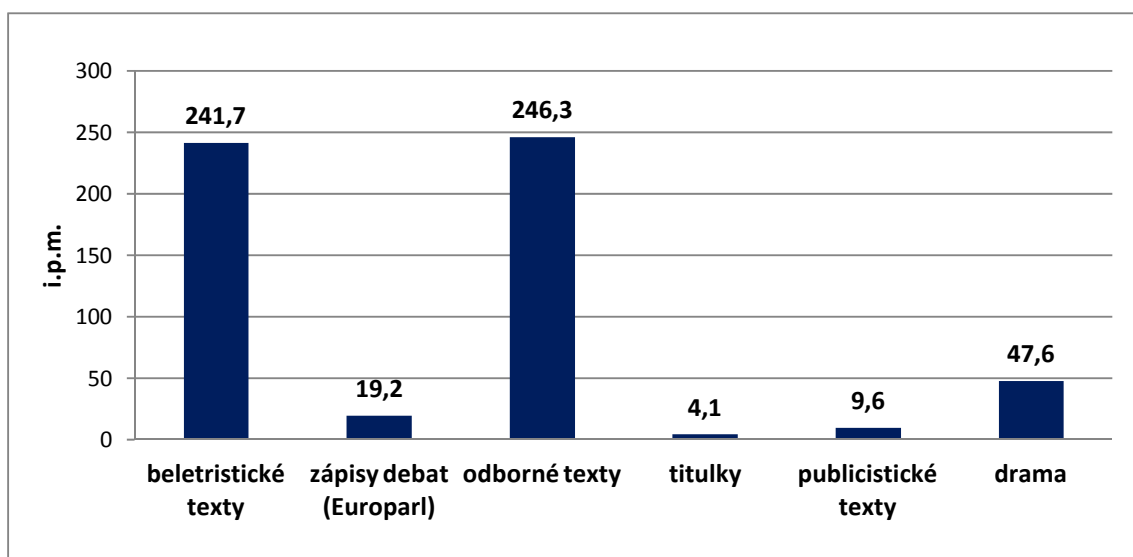
⁷⁸ Jsou to: Bergson, Henri: Hmota a paměť (2003), Bourdieu, Pierre: Teorie jednání (1998), Foucault, Michel: Slova a věci (2007), Lévi-Strauss, Claude: Rasa a dějiny (1999), Lévi-Strauss, Claude: Smutné tropy (1966), Lyotard, Jean François: Fenomenologie (1995), Saussure, Ferdinand de: Kurs obecné lingvistiky (1989),

Procentuální zastoupení výše zmíněných hodnot absolutních frekvencí zobrazuje následující graf.

Graf 4: Procentuální rozložení $peAdv$ podle typů textů v *InterCorpu*

Rozložení podle absolutní frekvence či procentuální zastoupení napoví o povaze zastoupení výskytů v textových typech, avšak pro získání relevantních výsledků je třeba porovnávat frekvence relativní, které berou v potaz velikost korpusu. Následující graf zobrazuje hodnotu relativních frekvencí zkoumaných $peAdv$ pro jednotlivé typy textů v *InterCorpu*.

Graf 5: Relativní frekvence zkoumaných $peAdv$ podle typů textů v *InterCorpu*

Z hodnot grafu 5 lze vyčíst, že v zkoumaná $peAdv$ mají vyšší koncentraci v odborných textech, a to i přesto, že subkorpus odborných textů čítá pouze 7 děl. Lze tedy předpokládat, že při větším rozsahu subkorpusu by hodnota relativní frekvence byla vyšší. Speciálním typem odborného textu jsou zápisy debat *EuroParl* z Evropského parlamentu. Hodnota jejich relativní frekvence je v porovnání s odbornými texty výrazně nižší, což může být dáno právě hlavním rozdílem mezi těmito texty, a to tím, že v případě *EuroParlu* jde o přepisy mluveného jazyka, zatímco u odborných textů jde o psaný text.

Druhá největší koncentrace $peAdv$ připadá na beletristické texty, což se shoduje s výsledky ve *Frantextu* (viz 6.1.2). Z hlediska relativní frekvence je sice rozdíl mezi odbornými a beletristickými minimální, avšak jak již bylo dříve zmíněno, lze předpokládat, že v případě větší velikosti subkorpusu odborných textů by jeho hodnota relativní frekvence byla pravděpodobně vyšší.

Čtvrtý největší počet výskytů představovaly titulky, které mohou být považovány za imitaci mluveného jazyka. Z hodnoty relativní frekvence je patrné, že koncentrace $peAdv$ je zde velmi malá. Titulky, odborné texty, zápisy debat *EuroParl* a beletristické texty budou dále detailněji zkoumány v kvalitativní analýze.

Závěrem je třeba upozornit na hodnotu relativní frekvence u dramatu, která je silně zkreslená, jelikož vychází pouze z jediného dramatického textu, který čítá 4 výskyty.⁷⁹ Z těchto hodnot nelze vyvozovat závěry. Podobným způsobem je zkreslena i hodnota relativní frekvence u publicistických textů.

Na základě kvantitativního výzkumu lze tedy souhrnně potvrdit, že $peAdv$ se vyskytují zejména v odborných textech. Výsledky dále poukázaly na dominantní zastoupení adverbia *évidemment*. Následující kvalitativní analýza navazuje na kvantitativní analýzu zkoumaných $peAdv$ v *InterCorpu*. Tato analýza umožní odlišit epistémická adverbia od adverbíí způsobu, tedy odlišit užití *exophrastique* a *endophrastique*.

---

⁷⁹ Konkrétně jde o tyto čtyři věty (Jarry, Alfred: *Ubu*; přeložili Voskovec, Prokop; Turek, Petr):

- 1. Mais enfin je suis content de savoir maintenant **assurément** que ma chère épouse me volait. > Konec konců jsem ale rád, že aspoň mám *jistotu*, že mě má drahá okrádala.
- 2. Sabre à finances, **évidemment!** que veux-tu qu'il me fasse, ce petit sagouin de quatorze ans? > Šavle na finance, *samo sebou!* Prosim tebe, co mi to čtrnáctileté klouče může udělat?
- 3. Oh! ça, **évidemment!** > *No samo sebou!*
- 4. Oui certes, et je vais **sûrement** crever. > Jak by ne, a *docela jistě* pojdu.

Všechna čtyři adverbia jsou modální, tedy epistémická. Adverbium *sûrement* se nachází v postverbální pozici, podobně jako *assurément*. Adverbium *évidemment* se sémanticky i syntakticky vztahuje v prvním případě k nominální větě, od níž je odděleno čárkou. Ve druhém případě může být interpretováno dvěma způsoby: buď se syntakticky i sémanticky vztahuje k zájmenu *ça*, nebo zde jde o větný ekvivalent nezávislý na předchozím adverbium. Český překlad *samo sebou* v tomto případě mnoho nenapoví.

6.2 Kvalitativní analýza

Po souhrnném kvantitativním porovnání absolutních a relativních frekvencí u zvolených korpusů, kdy jsme ověřili, že největší koncentrace $peAdv$ se vyskytuje v odborných textech, se tato práce zaměří na kvalitativní analýzu.

Prvním krokem bude analýza postverbální pozice, jejíž cílem je ověřit, která ze zkoumaných $peAdv$ mohou ve větě vedle modálního adverbia fungovat jako adverbia způsobu (viz 5.1). Dalším krokem bude poté analýza fungování zkoumaných $peAdv$ v postverbální pozici v různých typech textů, a to dle míry jistoty.

Tato část vychází z dat paralelního korpusu *InterCorp*, tak jak byl představen v předchozí části této práce (viz 6.1.3). Připomeňme, že korpus byl specifikován směrem překladu z francouzštiny do češtiny z důvodu snahy o zachování originálního textu a pro potřeby následné zpětné analýzy. České překladové protějšky mohou rovněž pomoci při posuzování významu adverbia.

6.2.1 Analýza $peAdv$ v postverbální pozici

Nejprve byl soubor adverbíí analyzován z hlediska pozice ve větě. Zkoumaná $peAdv$ se mohou nacházet celkem v šesti různých pozicích: v iniciální pozici, interpozici, mezi pomocným slovesem a přičestím, v postverbální pozici, v pozici finální a taktéž v pozici obecně uvnitř věty, kdy se adverbium neváže syntakticky ani sémanticky ke slovesu, subjektu či větě jako celku, v tzv. pozici *intra-phrastique* (viz 3.2). Vedle dříve zmíněných se taktéž mohou $peAdv$ vyskytovat ve funkci větného ekvivalentu.

Jak již bylo řečeno dříve, z pozic bude pozornost věnována pozici postverbální, ve které se vyskytují adverbia *exophrastiques* i *endophrastiques* (podle Guimiera) tedy modální adverbia se sémanticky vztahují k celé větě a adverbia způsobu pouze ke slovesu. Ověřování modality probíhalo na základě dvou hlavních lingvistických testů. Modální adverbium je schopno vstoupit do konstrukce „*Il est Adj que P*“ či „*Que P est Adj*“. Funkci adverbia způsobu je možné ověřit parafrází „*de (façon + manière) Adj*“.

Nabízí se zde možnost provedení výzkumu metodou náhodného vzorku, jež se zpravidla užívá při korpusové analýze většího počtu výskytů. Nicméně v tomto případě, kdy je cílem postihnout postverbální pozici ve větě i český překladový protějšek zkoumaných adverbíí, byla analýza provedena na všech slovech s dostatečným počtem výskytů.

Nad 100 výskytů čítající adverbia *apparemment*, *certainement*, *évidemment*, *naturellement*, *probablement*, *sûrement* a *visiblement* byla automaticky zařazena do zkoumaného souboru. Adverbia *manifestement*, *assurément*, *vraisemblablement* a *éventuellement* čítající nad 30 výskytů již sice nepředstavují zcela reprezentativní vzorek, avšak z důvodu své důležitosti byla do souhrnné manuální analýzy rovněž zahrnuta. Adverbia *incontestablement*, *indéniablement*, *indiscutablement* a *indubitablement* čítala velmi málo výskytů, aby mohla být zařazena do souhrnných porovnávacích tabulek, byla proto analyzována zvlášť v závěru této části.

Níže uvedená tabulka zobrazuje hodnoty absolutních frekvencí pro zkoumaná _{pe}Adv. Hodnoty jsou uvedeny po odečtení šumů, jež vznikly špatným zarovnáním vět v titulcích.⁸⁰ Z hodnot je patrné, že obdobně jako v kvantitativní analýze (viz tab. 8), i zde má největší zastoupení *évidemment*, po němž následují adverbia *sûrement* a *certainement*.

InterCorp		
	lemma	Abs. frekvence
1	apparemment	125
2	assurément	32
3	certainement	418
4	éventuellement	32
5	évidemment	605
6	incontestablement	13
7	indéniablement	3
8	indiscutablement	10
9	indubitablement	4
1	manifestement	53
1	naturellement	297
1	possiblement	1
1	probablement	310
1	sûrement	429
1	visiblement	103
1	vraisemblablement	38
1	plausiblement	0
1	présumablement	0
1	supposément	0
	celkem:	2473

Tab. 10: Absolutní frekvence zkoumaných _{pe}Adv v *InterCorpu*

Tabulka na následující straně zobrazuje k výskytům každého adverbia frekvenci výskytů postverbálních pozic, jež jsou napravo doplněny o procentuální zastoupení. Slova,

⁸⁰ Celkem šlo o 24 šumů, jež připadaly na následující adverbia: *sûrement*: 11 výskytů, *naturellement*: 8 výskytů, *certainement*: 2 výskytů a *évidemment*: 3 výskytů.

kteřá čítala méně než sto výskytů, jsou označena kurzívou. Z hodnot je patrné, že *peAdv* se vyskytují nejčastěji v postverbální pozici. Postverbální pozice zaujímá mezi ostatními tedy dominantní postavení.⁸¹

	<i>apparemment</i>	<i>assurément</i>	<i>certainement</i>	<i>éventuellement</i>	<i>évidemment</i>	<i>manifestement</i>	<i>naturellement</i>	<i>probablement</i>	<i>sûrement</i>	<i>visiblement</i>	<i>vraisemblablement</i>	
Abs. frek.	125	32	418	30	606	53	297	310	433	103	38	celkem
Iniciální pozice	31 25%	6 18%	36 9%	2 7%	156 27%	19 36%	78 26%	30 10%	52 12%	27 27%	5 13%	437
Interpozice S-V	8 7%	-	3 1%	-	20 3%	7 13%	12 4%	9 3%	3 1%	4 4%	2 5%	68
Postverbální pozice	20 16%	14 44%	134 32%	8 27%	246 40%	12 23%	144 48%	115 37%	246 57%	39 38%	11 34%	992
Antepozice V-p	7 6%	-	48 12%	3 10%	38 6%	9 17%	7 2%	45 15%	50 12%	7 7%	4 11%	215
Finální pozice	10 8%	5 16%	16 4%	3 8%	79 13%	1 2%	25 9%	18 5%	16 4%	2 2%	1 3%	176
Pozice uvnitř věty	46 37%	2 6%	24 5%	16 50%	39 7%	5 9%	21 7%	86 28%	32 8%	22 22%	15 40%	308
Ekvivalent	1 1%	5 16%	157 37%	-	21 4%	-	10 4%	4 2%	24 6%	-	-	222

Tab. 11: Absolutní frekvence *peAdv* v postverbální pozici a dalších v InterCorpu

Z adverbíí nad sto výskytů mělo nejmenší zastoupení v postverbálních pozicích *apparemment*, kde šlo pouze o 16% [12a] [12b], naopak u *sûrement* postverbální zastoupení představovalo větší polovinu, celých 57% [21a].

Po analýze postverbální pozice za pomoci lingvistických testů lze rozdělit zkoumaná adverbia do dvou větších skupin. První skupinu tvoří adverbia, která zaujímala v korpuse

⁸¹ Příklady z korpuse pro ostatní pozice: iniciální: (Assouline, Pierre: Zákaznice) **Manifestement**, on s'était beaucoup battu ce jour-là chez eux. > Toho dne *očividně* probíhaly tvrdé boje. (Martínek, Lubomír); interpozice: (Pervenche Berès, EuroParl) Mais du coup, il y a une dimension qui, **manifestement**, manque dans notre examen de la situation aujourd'hui: [...] > Okamžitě však vyvstává jeden rozměr, který jsme při zkoumání situace opominuli, [...]; antepozice: (Japrisot, Sébastien: Dáma v autě s brýlemi a puškou) Elle l'avait **probablement** dit chez le médecin, ou peut-être même à la station-service. > *Nejspíše* je vyslovila u lékaře nebo už u benzinové pumpy. (Beková, Anna); finální pozice: (Bergson, Henri: Hmota a paměť: esej o vztahu těla k duchu) Ce n'est pas la nôtre, **assurément**. > *S určitostí* můžeme říci, že to není naše trvání. (Beguivin, Alan); pozice uvnitř věty: (Houellebecq, Michel: Elementární částice) Des rites **éventuellement** un peu niais, mais auxquels, cependant, on pourrait croire. > Rituálů případně trochu hloupých, ale v něž se dá věřit. (Beguivin, Alan); ekvivalent: (Le gendarme de Saint-Tropez, OpenSubtitles) **Certainement**. > No jasně!

výlučně epistémickou funkci, druhou pak ta, která mohla fungovat jak modálně, tak i jako adverbia způsobu. V případě, že nebylo možné na základě kontextu či překladu identifikovat funkci adverbia, či šlo o sporné, nejasné či dvojznačné případy, byly hodnoty zařazeny do výsledků do skupiny „nejasné“. Následující tabulka zobrazuje hodnoty absolutních frekvencí jednotlivých užití zkoumaných adverbii v postverbální pozici v *InterCorpu*.

	<i>apparemment</i>	<i>assurément</i>	<i>certainement</i>	<i>éventuellement</i>	<i>évidemment</i>	<i>manifestement</i>	<i>naturellement</i>	<i>probablement</i>	<i>sûrement</i>	<i>visiblement</i>	<i>vraisemblablement</i>
celkem	20	14	134	8	246	12	144	115	246	39	11
modální	20	13	126	7	228	10	16	115	194	18	10
způsobu		1			7		27		39	21	1
nejasné			8	1	11	2	101		13		

Tab. 12: Absolutní frekvence užití vybraných Adv v postverbální pozici v *InterCorpu*

Mezi plně epistémická adverbia patří *probablement* a *apparemment*. Podle *Trésor de la langue française informatisé* a *Le Nouveau Petit Robert* (2009) adverbium *apparemment* sice bylo schopno fungovat jako adverbium způsobu, avšak dnes již je toto užití zastaralé (viz 4.1).

[12a] (Camus, Albert: *Mor*) Oran, au contraire, est **apparemment** une ville sans soupçons, c'est-à-dire une ville tout à fait moderne. > Zato Oran je *zřejmě* město bez předtuch, to jest město zcela moderní. (neuveveno)

[12b] (Rolin, Olivier: *Búr Súdán*) Nous n'avons jamais très bien su, et ce fut **apparemment** notre faute, dans quel monde nous étions. > Nikdy jsme přesně nevěděli, na kterém světě jsme, a to **nejspíš** byla naše chyba. (Janů, Marie)

V prvním případě následuje *apparemment* po slovese být v přítomném čase, ve druhém jde o jednoduché perfektum. Nejčastějšími překladovými protějšky byly *zdánlivě*, *zřejmě* [12a] a *zjevně*.⁸²

⁸² *Zdánlivě* (8 výskytů), *zřejmě* (5 výskytů) a *zjevně* (3 výskytů); další jako například *nejspíš*, spojení „to je jako“ či *naoko*.

Plně epistémickým adverbium bylo také adverbium *probablement*, které nese význam *podle vsí pravděpodobnosti* (viz 4.1) a často v korpusech následuje po slovese být. Nejčastějšími ekvivalenty byly *pravděpodobně* [13b], *nejspíš* a *zřejmě*.⁸³

[13a] (Foucault, Michel: Slova a věci) Parmi toutes les formulations qu'une enquête pourrait recenser, elle serait **probablement** l'une des plus fréquentes. > Myšlenka mikrokosmu byla bezpochyby, jak už bylo řečeno, v 16. století "důležitá" a mezi všemi formulacemi, které bychom mohli vypátrat, byla *patrně* jednou z nejfrekventovanějších. (Rubáš, Jan)

[13b] (Houellebecq, Michel: Elementární částice) C'était **probablement** une erreur. > To byla *pravděpodobně* chyba. (Beguivin, Alan)

V prvním případě [13a] je vedle *probablement* míra jistoty zeslabena kondicionálem, v druhém nalezneme imperfektum (viz 2.2).

Další skupinu by mohla tvořit adverbium *certainement*, *évidemment*, *éventuellement*, *assurément*, *manifestement* či *vraisemblablement*, u kterých dominuje užití epistémické, avšak lze nalézt nejasná či dvojnásobná užití, stejně jako i užití ve funkci adverbium způsobu.

Téměř plně modální bylo v korpuse adverbium *certainement*, i když slovníky připouští variantu adverbium způsobu (viz 4.1). V následujícím příkladě [14a] *certainement* zesiluje spolu s dalším epistémickým adverbium *sans doute* pravdivost tvrzení, jehož vysoká míra jistoty se jeví i ve volbě českého překladového protějšku *skutečně*. Nejčastějšími českými ekvivalenty byly *určitě* [14b], *jistě* a *nepochybně*.⁸⁴ Druhý příklad by mohl být interpretován dvojnásobně, i přesto však autor překladu, který zná kontext věty, dává umístěním českého protějšku před sloveso najevo, že se jedná *patrně* o epistémické adverbium.

[14a] (Camus, Albert: Mor) Et *sans doute* une guerre est **certainement** trop bête, mais cela ne l'empêche pas de durer. > A válka také *skutečně* příliš hloupá je, což ovšem nevádí, aby netrvala dlouho. (neuveveno)

[14b] (Vian, Boris: Naplivu na vaše hroby) Elle se rappelait **certainement** ce à quoi je faisais allusion et elle baissa les yeux. > *Určitě* si pamatovala, na co narážím a sklopila oči. (Řízek, Martin; Turek, Petr)

⁸³ *Pravděpodobně* (64 výskytů), *nejspíš* (17 výskytů), *zřejmě* (12 výskytů); dále *patrně*, *možná*, *asi*, aj.

⁸⁴ *Určitě* (55 výskytů), *jistě* (23 výskytů), *nepochybně* (12 výskytů); dále *skutečně*, *zajisté*, aj.

V korpusech málo užívané a dle *Le Nouveau Petit Robert* (2009) již zastaralé adverbium *assurément* čítalo celkem 14 výskytů v postverbální pozici, z nichž 13 bylo modálních [15a] a jedno způsobové [15b]. Nejčastějšími ekvivalenty byly *nepochybně* či *jistě*, se svou variantou *dozajista*, anebo české protějšky nebyly adverbii, jako u [15b] *mít jistotu*.⁸⁵

[15a] (Werber, Bernard: *Revoluce mravenců*) Si les grands arbres sont des donjons, le grand chêne est **assurément** la plus large et la plus haute de ces tours. > Pokud jsou vysoké stromy obrannými věžemi, pak velký dub je z těchto věží *dozajista* tou nejširší a nejvyšší. (neuveveno)

[15b] (Jarry, Alfred: *Ubu*) Mais enfin je suis content de savoir maintenant **assurément** que ma chère épouse me volait. > Konec konců jsem ale rád, že aspoň *mám jistotu*, že mě má drahá okrádala. (Voskovec, Prokop; Turek, Petr)

Ve výše zmíněném příkladě se nachází epistémické sloveso *savoir* (viz s. 19) spolu s adverbium způsobu *assurément*.

Adverbium *éventuellement* čítalo v postverbální pozici pouze 8 výskytů, z nichž 7 je užito ve významu epistémickém označujícím nízkou míru jistoty [16a]. Jeden výskyt byl definován jako nejasný [16b].

[16a] (Assouline, Pierre: *Dvojí život*) On verrait cela **éventuellement** une prochaine fois.
> To se *případně* uvidí až někdy příště. (Belisová, Šárka)

[16b] (Lévi-Strauss, Claude: *Smutné tropy*) Ces bagarres dégénèrent **éventuellement** en conflits généralisés. > *Někdy* se tyto potyčky zvrhnou ve všeobecné střetnutí. (Pechar, Jiří)

Nejčastějším českým překladovým protějškem bylo adverbium *případně* [16a].⁸⁶ V této větě se nachází přísudek v kondicionálu, jež vyjadřuje taktéž jistou míru epistemie (viz s. 18-19). Příklad byl klasifikován jako nejasný, neboť vychází z předpokladu, že autor překladu znal kontext ve své šíři, a proto se přiklonil k volbě adverbia času. Adverbium by tedy bylo možné chápat jako epistémické adverbium, případně i jako adverbium způsobu ve smyslu „*zvrhnout se způsobem eventuálním*“.

Adverbium *évidemment* bylo v kvalitativním výzkumu (také tab. 8) v *InterCorpu* nejčastěji užívaným adverbium. Jeho absolutní frekvence v postverbální pozici čítala 246

⁸⁵ *Jistě* (3 výskyty); *nepochybně* (2 výskyty); dále *dozajista*, *rozhodně*, aj.

⁸⁶ *Případně* (3 výskyty); dále *eventuálně*, *třeba*, *pravděpodobně* a taktéž bez užití explicitního překladu.

výskytů. Toto adverbium lze považovat za primárně epistémické [17a],⁸⁷ avšak mohou se ojediněle vyskytnout případy užití ve funkci adverbia způsobu [17b], které je dnes však již považovány za zastaralé (viz 4.1). U 11 výskytů nebylo možné jednoznačně určit funkci adverbia [17c]. Nejčastějším ekvivalentem epistémického *évidemment* bylo *samozřejmě*, daly se však nalézt i takové jako *evidentně* [17a], aj.⁸⁸

[17a] (Anne Laperrouze; EuroParl) Les échanges sont **évidemment** source de croissance mais, pour ce faire, ils doivent aller dans les deux sens. > Obchod je *evidentně* zdrojem růstu, ale aby jím mohl být, musí působit v obou směrech.

[17b] (Duby, Georges: Vznešené paní z 12. století) Cette façon d'aimer s'écarte très **évidemment** des manières courtoises en ce que la ferveur se prolonge après le déduit. > Tento způsob lásky se velmi *zřetelně* odchyluje od kurtoazních zvyklostí v tom, že po milostné hře její horlivost neustává. (Ostrá, Růžena)

[17c] (Saussure, Ferdinand de: Kurs obecné lingvistiky) Dès maintenant certaines parties de la grammaire traditionnelle semblent se grouper sans effort dans l'un ou l'autre de ces ordres: la flexion est **évidemment** une forme typique de l'association des formes dans l'esprit des sujets parlants. > Již teď se zdá, že určité partie tradiční gramatiky se bez potíží seskupují do toho či onoho z obou řádů: flexe je *zřetelně* typickou formou asociace tvarů v mysli mluvčích. (Čermák, František)

U užití ve funkci adverbia způsobu [17b], jež je zesíleno příslovcem *très*, autor překladu zvolil jako překladový protějšek adverbium *zřetelně*, jež vyjadřuje způsob i v češtině. V příkladě, jež byl vyhodnocen jako nejasný (či zde spíše dvojznačný), je českým protějškem taktéž *zřetelně*, nicméně v tomto případě může *évidemment* vyjadřovat i epistémickou modalitu.

Poslední adverbia, u kterých převažuje modální užití, jsou *manifestement* (10 epistémických výskytů z 12) a *vraisemblablement* (10 epistémických výskytů z 11). Obě tato adverbia jsou obecně v korpusech málo užívaná (viz tab. 10 a příloha 2). Modální adverbium *manifestement* v příkladu [18a] následuje po epistémickém slovesu *se douter* v imperfektu

⁸⁷ Výlučně epistémickému užití odpovídá 92 %.

Další příklad z InterCorpu: (Verne, Jules: Cesta kolem světa za osmdesát dní) C'était **évidemment** entre Bombay et Calcutta que la rencontre avait eu lieu. > *Zřejmě* se setkali cestou z Bombaje do Kalkaty. (Pospíšil, Josef)

⁸⁸ *Samozřejmě* (71 výskytů), *zřejmě* (21 výskytů), *zjevně* (20 výskytů); a dále *evidentně*, *pochopitelně*, *bylo jasné*, *opravdu*, *ovšem*, *něsporně*, *jasně*, aj.

v záporu (viz s. 18-19). Nejčastějším překladovým protějškem bylo pro epistémické užití *zjevně* [18a].⁸⁹

[18a] (Houellebecq, Michel: Elementární částice) Ils ne se doutaient **manifestement** de rien. > *Zjevně* nic netušili. (Beguin, Alan)

[18b] (Bergson, Henri: Hmota a paměť: esej o vztahu těla k duchu) D'autre part, les données de la vue et du toucher sont celles qui s'étendent le plus **manifestement** dans l'espace, et le caractère essentiel de l'espace [...] > Danosti zraku a hmatu jsou kromě toho ze všech *nejzřejměji* rozprostřeny v prostoru, přičemž základní charakteristikou prostoru je souvislost. (Beguin, Alan)

Druhý příklad [18b] se na základě sémantiky slovesa a z kontextu věty přiklání k interpretaci *manifestement* spíše jako adverbium způsobu, i když by bylo možné v něm spatřovat případně i epistémické užití. Adverbium je zde v superlativu, čemuž odpovídá překladový protějšek *nejzřejměji*.

U příslovce *vraisemblablement* bylo 10 výskytů vyhodnoceno jako epistémických⁹⁰ a u jednoho šlo o užití ve funkci adverbium způsobu [19], jež je ve vztahu koordinace s adverbium *progressivement*. V tomto případě nebylo adverbium explicitně přeloženo. U epistémického užití převládá český překladový protějšek *pravděpodobně*.⁹¹

[19] (Jacques, Barrot: EuroParl) Je voudrais dire un mot aussi, si vous voulez, nous avons deux problèmes, n'est-ce pas, qui devraient pouvoir trouver progressivement des améliorations et **vraisemblablement** des solutions: le problème de la sûreté et le problème de l'environnement. > Rovněž bych rád řekl, že podle všeho máme dva problémy, v případě kterých je třeba vytvořit určitá zlepšení a řešení: problém bezpečnosti a problém v oblasti životního prostředí.

Je třeba zde upozornit, že podle Molinier & Lévrier (2000, s. 98) se *vraisemblablement* (a *naturellement*) v postverbální pozici obvykle interpretuje jako adverbium způsobu, což se však neshoduje s výsledky z korpusu, kde naopak převládá modální užití (viz s. 33).

⁸⁹ Zjevně (4 výskyty), očividně (2 výskyty), evidentně (1 výskyt), zřejmě, aj.

⁹⁰ Například: (Werber, Bernard: Revoluce mravenců) [...] en cas de rencontre, les fourmis auront **vraisemblablement** plus de connaissances à enseigner aux Doigts que les Doigts aux fourmis. > V případě vzájemného setkání budou mít mravenci *pravděpodobně* víc co naučit Prsty než Prsty mravence. (neuveveno)

⁹¹ *Pravděpodobně* (7 výskytů), dále *nepochybně, asi, s největší pravděpodobností*.

Naopak u *naturellement*, kde užití ve funkci adverbia způsobu teoreticky převládá, se toto potvrdilo [20a].⁹² U *naturellement* bylo velmi obtížné rozlišit modální užití od užití nedomodálního. Vedle epistémického užití má *naturellement* význam *přirozeně, od přírody* (viz 4.1), který je základem epistémické interpretace. Mnoho případů bylo tedy interpretováno jako nejasných či dvojznačných [20b].⁹³ V následující větě jde však o adverbium způsobu, které se syntakticky i sémanticky vztahuje ke slovesu *établir*. Rovněž je doprovázeno dalším adverbium způsobu *spontanément*. Nejčastějším protějškem adverbia způsobu je *přirozeně*.

[20a] (Bergson, Henri: Hmota a paměť: esej o vztahu těla k duchu) Telle est bien, au fond, la différence que chacun de nous établit **naturellement**, spontanément, entre une image et une sensation. > Takový je nakonec rozdíl, který všichni *přirozeně* a spontánně spatřujeme mezi obrazem a požitkem. (Beguivin, Alan)

[20b] (Saussure, Ferdinand de: Kurs obecné lingvistiky) Cette séparation a **naturellement** son contre-coup sur la valeur: c'est ainsi que dans certains parlers locaux berger arrive à signifier spécialement «gardien de boeufs». > Takovéto oddělení má *přirozeně* svůj odraz v hodnotě, a v některých místních dialektech označuje nyní takto berger přímo "pastýře skotu". (Čermák, František)⁹⁴

[20c] (Sartre, Jean-Paul: Slova) Ce n'est pas tout à fait ce qu'elle veut: sur ses assiettes il y a, **naturellement**, des fleurs mais aussi des insectes bruns qui grimpent le long des tiges.> Není to přesně to, co chce: na talířích jsou *samozřejmě* také květy, ale po stvolech jim lezou brouci. (Steinová, Dagmar)

Epistémické užití *naturellement* v postverbální pozici představovalo necelých 12 %. V příkladě [20c]⁹⁵ je epistémické *naturellement* odděleno od zbytku věty čárkami, což dává

---

⁹² Další příklad z InterCorpu: (Saussure, Ferdinand de: Kurs obecné lingvistiky) C'est la notion particulière de cas sujet qui a été atteinte et sa disparition a entraîné **naturellement** celle de toute une série de formes. > Zasaženo tu bylo dílčí pojetí subjektového pádu a jeho zmizení vedlo *přirozeně* ke zmizení celé řady tvarů. (Čermák, František).

⁹³ Podle autorů Amiot, Flux modální užití může velmi často doslova „parazitovat“ na adverbium způsobu, neboť modální význam se odvolává k původnímu významu (Amiot, Flux, 2007, s. 20).

⁹⁴ Další příklad z InterCorpu: (Lévi-Strauss, Claude: Smutné tropy) Il existe **naturellement** d'autres causes telles qu'un assassinat, ou un rapt de femme à entreprendre ou à venger; > Existují *přirozeně* i jiné příčiny, jako vražda nebo únos ženy - ať už jde o to, tento únos provést nebo se za něj pomstít; (Pechar, Jiří). Obecně v případech adverbia *naturellement* neměly lingvistické testy příliš velkou výpovědní hodnotu.

⁹⁵ Další příklad: (Camus, Albert: Mor) Ils avaient encore, **naturellement**, l'attitude du malheur et de la souffrance, mais ils n'en ressentaient plus la pointe. > *Samozřejmě*, že vědomí neštěstí a utrpení měli pořád, ale nepociťovali už jeho drásavý osten. (neuvedeno)

adverbiu extrapredikační charakter, a je přeloženo adverbium *samozřejmě*, které představovalo nejčastější ekvivalent pro modální užití.⁹⁶

Dalšími adverbii, u nichž se často vyskytovalo užití ve funkci adverbia způsobu v korpusu, byla *sûrement* a *visiblement*. Adverbium *sûrement* vedle epistémického významu má také význam *jistě* a *bezpečně* (viz 4.1). V postverbální pozici převažovalo epistémické užití [21c] nad užitím ve funkci adverbia způsobu [21a].⁹⁷ Nejčastějším ekvivalentem epistémického užití bylo *určitě*.⁹⁸ Některé příklady bylo možné interpretovat dvojznačně [21d].

[21a] (Duteurtre, Benoît: Divná doba) Nous avançons lentement mais **sûrement**, dit le maire. > Postupujeme pomalu, ale *jistě*, říká starosta. (neuveveno)

[21b] (Asterix at the Olympic Games, OpenSubtitles) C'est **sûrement** un piège! > *Určitě* je to léčka.

[21c] (Beigbeder, Frédéric: 99 franků) C'est **sûrement** les Japonais qui n'ont rien pigé. > To jsou *určitě* Japonci, kterým nic nedocvaklo. (Demlová, Markéta)

[21d] (Vargas, Fred: Uteč rychle) Tel qui voudra se préserver de l'atteinte de l'infection aura soin de faire afficher sur sa porte le talisman de croix aux quatre pointes qui écartera très **sûrement** la contagion de sa maison. > Ten, kdo se bude chtít před napadením nákazou ochránit, dá si na dveře talisman kříže se čtyřmi vrcholy vymalovat, kterýž *jistě* nákazu od jeho domu zapudí. (Kybal, Tomáš)

I přesto, že autor překladu u příkladu [21d] dává najevo umístěním adverbia *jistě* ve větě před slovesem, že se přiklání k epistémickému užití, je možné taktéž interpretovat *sûrement* jako adverbium způsobu vztahující se ke slovesu *écarter*.

U adverbia *visiblement* mírně převažovalo užití ve funkci adverbia způsobu [22a]⁹⁹ nad epistémickým [22b], u kterého nejčastějším překladovým protějškem bylo *zřejmě*.¹⁰⁰

---

⁹⁶ *Samozřejmě* (10 výskytů), *pochopitelně* (5 výskytů), *zjevně* (2 výskytů), aj. (Český překladový protějšek *samozřejmě* se často vyskytoval i u jasně způsobového užití, např. (Vian, Boris: Naplivu na vaše hroby) J'ai accepté **naturellement**, mais sans empressement. > *Samozřejmě* jsem to přijal, ale ne moc horlivě. (Řízek, Martin; Turek, Petr). V tomto případě je mimo jiné potvrzujícím faktorem adverbia způsobu vztah koordinace mezi *naturellement* a *sans empressement*.)

⁹⁷ Další příklad: (Assouline, Pierre: Dvojí život) Des gens du Palais que la crise économique avait enrichis plus rapidement et plus **sûrement** que ceux de leurs condisciples de la faculté de droit qui n'avaient pas eu leur flair. > Lidé z justičního paláce, jež ekonomická krize obohatila rychleji a *jistěji* než jejich spolužáci z právnické fakulty, kteří neměli jejich čich. (Belisová, Šárka).

⁹⁸ *Určitě* (83 výskytů), *jistě* (54 výskytů), *zaručeně* (10 výskytů), dále *nejspíš*, *je jisté*, *rozhodně*, *nepochybně*, aj.

⁹⁹ Kde nejčastějšími překladovými protějšky byly adverbia *očividně* a *viditelně*.

[22a] (Camus, Albert: Mor) Et un bon ange apparut **visiblement**, qui donnait des ordres au mauvais ange qui portait un épieu de chasse et il lui ordonnait de frapper les maisons. > *I zjevil se* dobrý anděl, který dával rozkazy zlému andělu třímajícímu lovecké kopí, a přikazoval mu, aby bušil na vrata domů. (neuveveno)

[22b] (Camus, Albert: Mor) Ceux qui arrivaient s'appliquaient **visiblement** à ne pas manquer leur entrée. > Ti, co přicházeli, si dali *zřejmě* záležet na tom, aby si jich každý všiml. (neuveveno)

Adverbia *incontestablement*, *indéniablement*, *indiscutablement* a *indubitablement*, jež čítala velmi málo výskytů, nebyla zařazena do souhrnné tabulky 12.¹⁰¹ Z těchto čtyř potenciálních synonym (viz s. 33 a 36) čítalo v postverbální pozici jeden výskyt adverbium *indubitablement*,¹⁰² 2 výskyty *indéniablement*,¹⁰³ 7 výskytů *incontestablement* a 8 výskytů adverbium *indiscutablement*.

Na adverbium *incontestablement* ve funkci adverbia způsobu připadal pouze jeden výskyt,¹⁰⁴ ostatních 6 bylo epistémických [23a], přičemž českými překladovými protějšky byly *nesporně* a *beze sporu*. U adverbium *indiscutablement* taktéž převažovalo užití ve významu epistémickém, pro nějž nejčastějším překladovým protějškem bylo adverbium *nepochybně* [23b].¹⁰⁵ Jeden případ byl interpretován jako dvojnáčný.¹⁰⁶ Jako jediné z těchto čtyř málo frekventovaných adverbií, které má dostatečný počet překladových protějšků pro zpětnou analýzu, je *indiscutablement*.

[23a] (Duby, Georges: Vznešené paní z 12. století) Bigame, Aliénor l'était **incontestablement**, personne n'en doutait, et doublement incestueuse. > Neboť

---

¹⁰⁰ *Zřejmě* (6x), *zjevně* (5x), *očividně* (5x), dále *nepochybně*, *určitě*, aj. (Nejčastějším překladovým protějškem pro užití ve funkci adverbium způsobu bylo *viditelně*.)

¹⁰¹ Jelikož takto nízké hodnoty výskytů by procentuálně zkreslovaly výsledky v tabulce.

¹⁰² Jde o epistémické adverbium: (Fallet, René: Zelňačka) Elles étaient **indubitablement** vides. > *Není pochyb*, byly prázdné. (neuveveno).

¹⁰³ Oba dva výskyty byly epistémické, např.: (Perrier, Guillaume: Volání Bosporu) Mais je suis **indéniablement** française, même si je viens seulement d'obtenir la nationalité. > Já jsem ale *nesporně* Francouzka, i když jsem občanství získala teprve nedávno. (neuveveno)

¹⁰⁴ *Incontestablement* ve funkci adverbium způsobu: (Werber, Bernard: Revoluce mravenců) Et puis, quel jeu prouverait **incontestablement** l'intelligence? > A pak, jaká hra by mohla *nezpochybnitelně* prokázat inteligenci? (neuveveno)

¹⁰⁵ *Nepochybně* (3 výskyty), *beze sporu* (2 výskyty), *bezpochyby* (1 výskyt), *nesporně* (1 výskyt).

¹⁰⁶ Případ, jenž je možno interpretovat dvojnáčně: (Griesbeck, Nathalie; Europarl) La réforme de 2003 constitue **indiscutablement** un pas en avant qui doit permettre à notre agriculture de préserver l'environnement [...]. > Reforma z roku 2003 je *neomylným* krokem kupředu, který by měl našemu zemědělskému sektoru pomoci chránit životní prostředí [...]. *Indiscutablement* může být jednat interpretováno jako adverbium způsobu, čemuž by odpovídala i volba překladového protějšku ve formě adjektiva *neomylný*, rovněž je možné aplikovat zde testy pro extrapredikační užití epistémického adverbium.

nikdo nepochyboval, že Aliénor se *něsporně* provinila bigamií a že se dvakrát dopustila incestu. (Ostrá, Růžena)

[23b] (Michel, Louis; EuroParl) Je vous remercie pour ce rapport dont, je vous le promets, je ferai le meilleur usage et dont je m'inspirerai **indiscutablement**. > Děkuji vám za tuto zprávu; slibuji, že ji dobře využiji a *nepochybně* z ní načerpám inspiraci.

Na základě výsledků analýzy zkoumaných $_{pe}Adv$ v postverbální pozici je možné vyvodit, že u většiny zkoumaných adverbii jako u *assurément*, *certainement*, *évidemment*, *manifestement* či *vraisemblablement* je syntaktická funkce adverbia způsobu v postverbální pozici na ústupu, ne-li již zcela mimo užívání, jde tedy o užití *exophrastique* (podle Guimiera) (viz 3.2). Lze tedy pozorovat tendence k sémantické erozi. Plně modálními byla v korpusu *InterCorp* adverbia *apparemment* a *probablement*. Adverbia *visiblement* a *sûrement* se ve funkci adverbia způsobu, tedy ve významu *endophrastique*, vyskytují v korpusu v porovnání s výše zmíněnými adverbii relativně často, u *sûrement* však převládá užití epistémické. V některých případech, jako například u adverbii *certainement*, *éventuellement*, *évidemment* či *sûrement*, nebylo možné na základě kontextu či smyslu věty a za pomoci překladového protějšku určit jednoznačně funkci adverbia. Problematické bylo zejména posuzování významu adverbia *naturellement*, kdy většinu případů bylo možné interpretovat dvojznačně a lingvistické testy zde nebyly průkaznými. Interpretaci pak napomáhaly sémantické či syntaktické faktory, jako vztah koordinace či oddělení čárkou.

Adverbia *incontestablement*, *indubitablement*, *indéniablement* a *indiscutablement* čítala v korpusu velmi málo výskytů pro vyvození komplexnějších závěrů, převažovalo však užívání epistémické. Při posuzování významu byly indentifikovány také nejčastější překladové protějšky, a to zejména pro epistémické užití adverbia, které budou následně podrobeny zpětné analýze (viz 6.3).

Dalším krokem kvalitativního výzkumu je analýza fungování zkoumaných adverbii v postverbální pozici v různých typech textů, a to dle míry jistoty. V kvantitativní analýze bylo odhaleno, že zkoumaná $_{pe}Adv$ se užívají častěji v odborných textech. Předpokládáme tedy, že zkoumaná adverbia se budou v postverbální pozici také vyskytovat častěji v odborně zaměřených textech. Při interpretaci faktorů se bude tato část opírat o informace z této části.

6.2.2 Analýza *peAdv* dle míry jistoty v různých typech textů

V předchozí části jsme ověřili, že většina zkoumaných adverbii, vyjma *naturellement* a do jisté míry *sûrement* a *visiblement*, se v postverbální pozici užívá ve významu epistémickém. Tato část navazuje také na kvantitativní analýzu, ve které bylo zjištěno, že se *peAdv* vyskytují častěji v odborných textech. Předpokládáme tedy, že tato adverbia se budou častěji vyskytovat v odborně zaměřených textech i v postverbální pozici. Cílem je analýza jejich fungování v postverbální pozici v různých typech textů, a to dle míry jistoty.

Analýza byla provedena metodou náhodného vzorku.¹⁰⁷ Výchozím typem textu zde byly odborné texty, jež čítaly 201 výskytů *peAdv* (viz tab. 9). Na jejich základě byly vytvořeny tři vzorky po 200 výskytích z odborných textů, beletristických textů a zápisů debat z Evropského parlamentu. Tento výčet byl doplněn taktéž o titulky, jež sice čítaly 134 výskytů, nicméně pro potřeby nastínění fungování *peAdv* v mluveném jazyce se i z tohoto menšího počtu výskytů dají vyčíst hlavní tendence. Po vytvoření vzorků následovalo vyloučení šumů z výskytů u titulků, které vznikly chybným zarovnáním vět (viz 6.2.1). Výsledný počet výskytů byl tedy snížen ze 134 na 110 výskytů.

Nejprve byla jednotlivá zkoumaná *peAdv* rozdělena podle míry jistoty do tří souhrnných skupin. Adverbia vyjadřující vysokou míru jistoty, adverbia vyjadřující nízkou míru jistoty a adverbia střední míry jistoty, která byla následně rozdělena na nižší a vyšší stupeň.¹⁰⁸ Následně v každém ze zvolených čtyř typů textů byly určeny absolutní frekvence výskytů *peAdv* pro možné pozice adverbii ve větě.¹⁰⁹

Následující tabulka zobrazuje soubor zkoumaných *peAdv* seřazených dle míry jistoty s hodnotami absolutních frekvencí pro jednotlivé pozice u čtyř vzorků dle typů textů. Je však třeba upozornit na metodologická omezení. Tabulka uvádí hodnoty absolutních frekvencí zkoumaných adverbii nejen ve významu epistémickém, ale zahrnuje i adverbia ve funkci způsobu, která se nevyskytují pouze v pozici postverbální, i když je jim tato pozice primárně určena (viz 3.2).¹¹⁰ I přes tato omezení však tabulka nastiňuje základní tendence v různých typech textů pro různou míru jistoty a lze na jejím základě do určité míry porovnat zastoupení pozice postverbální vůči ostatním pozicím a dalším výše zvoleným faktorům.

¹⁰⁷ Neboť bylo nutné srovnat velikostně rozdílné subkorpusy odborných a beletristických textů, zápisů debat z Evropského parlamentu a titulků v InterCorpu. Zároveň však pro nedostatek výskytů nemohla kvalitativní analýza vycházet pouze z výskytů zkoumaných adverbii ve vzorcích v postverbální pozici.

¹⁰⁸ Výchozím bodem byla škála míry jistoty podle autorů Guerry, Catelain a Caron (1993) (viz 3.3).

¹⁰⁹ Zkoumaná *peAdv* se mohou nacházet celkem v sedmi různých pozicích (viz 6.2.1).

¹¹⁰ Hlavním důvodem nevykonání analýzy ostatních pozic je nedostatek dostupných lingvistických testů. Dříve uvedené testy (viz 3.2) nelze souhrnně aplikovat na další pozice. S ohledem na výsledky získané v předchozí části kvalitativní analýzy lze však z hlediska výše zvolených faktorů tuto pozici komentovat.

typy textů	stupeň míry jistoty	vysoká míra jistoty				střední míra jistoty					nízká míra jistoty					celkem		
		incontestablement	indéniablement	indiscutablement	indubitablement	vyšší			nižší		visiblement	vraisemblablement	apparemment	probablement	éventuellement			
						assurément	évidemment	manifestement	naturellement	sûrement								certainement
beletristické texty (200 výskytů)	iniciální pozice					1	14	2	9	3	4	5	1	2	5	1	47	23%
	interpozice						1		1								2	1%
	postverbální pozice			1	1	4	7	2	15	16	10		1		10		67	34%
	pozice V-p						3			5	5	3		1	3		20	9%
	finální pozice						6		3	2	3			1	2		17	9%
	pozice uvnitř věty				1		3		1	1	5	1	2	1	9	1	25	13%
	ekvivalent						5		3	4	9				1		22	11%
odborné texty (200 výskytů)	iniciální pozice	1					1		2	1				2	2		9	4%
	interpozice						1				1		1	3	2		8	4%
	postverbální pozice	1		1	1		26	3	29	1	18	3	3	6	18	4	116	58%
	pozice V-p				1		5	1	2	1	9		2	1	6	1	29	14%
	finální pozice					1									1		2	1%
	pozice uvnitř věty	1					4	1	4		1	3	1	12	4	3	34	17%
	ekvivalent					2					2						4	2%
zápisy debat (EuroParl) (200 výskytů)	iniciální pozice						30	1					1	2	1		35	17%
	interpozice						9	2				1					12	6%
	postverbální pozice	2	1	3			70	1	9	1	17	1			1		105	53%
	pozice V-p						21		3	1	1				4		30	15%
	finální pozice						4	1	2								8	4%
	pozice uvnitř věty						2		1		1			1	1	2	8	4%
	ekvivalent										1	1					2	1%
titulky (110 výskytů)	iniciální pozice					1	6		8	3	2			4	1		25	23%
	interpozice																0	
	postverbální pozice		1				2		1	19	9	1		1	1	1	36	33%
	pozice V-p									3	5					1	9	8%
	finální pozice						3		1								4	4%
	pozice uvnitř věty						3			3					2		8	7%
	ekvivalent						7		3	4	9			2	3		28	25%
	celkem:	5	2	5	4	9	232	14	97	68	112	19	13	39	76	15	710	
		1 %				36 %			39 %			23 %						

Tab. 13: Absolutní frekvence zkoumaných vzorků $_{pe}Adv$ v InterCorpu podle typů textů a míry stupně jistoty

Celkové procentuální zastoupení *peAdv* v jednotlivých pozicích se u zvolených typů textů liší. Postverbální pozice, na kterou se tato práce zaměřuje, zaujímá celkově dominantní postavení. V odborných textech představuje užití *peAdv* v postverbální pozici více než polovinu výskytů, konkrétně 58 % (viz tab. 13). Taktéž u zápisů debat, jež jsou specifickým případem odborného textu, zaujímá postverbální pozice 53 %. V beletristických textech se *peAdv* v této pozici rovněž vyskytují nejvíce, avšak v poměru se zbylými pozicemi není toto postavení natolik výrazné. Podobně je tomu u titulků. Zkoumaná *peAdv* v postverbální pozici zaujímala celkem 319 výskytů z celkových 710 výskytů vzorků.¹¹¹

Co se týče ostatních pozic, iničiální pozice je nejvýrazněji zastoupena v beletristických textech a titulcích, nejméně naopak v textech odborných. Taktéž lze potvrdit, že její varianta interpozice, se užívá spíše příležitostně a její nulové zastoupení v titulcích může potvrzovat, že se užívá zejména ve spisovném jazyce (viz 3.2). Varianta postverbální pozice, kdy je adverbium anteponováno mezi pomocné sloveso a přičeští, je také méně zastoupena, nejvíce však opět v odborně zaměřených textech. Velmi nízké zastoupení mají *peAdv* i ve finální pozici. Ze zkoumaných *peAdv* ve funkci větného ekvivalentu jsou nejvíce zastoupena adverbia *certainement* a *évidemment* v titulcích, které jsou jakousi imitací mluveného jazyka. Příklady pro jednotlivé pozice byly uvedeny dříve v kvalitativní analýze (viz s. 63).

Z hlediska míry jistoty skupina adverbíí vyjadřujících vysokou míru jistoty zastupuje pouze 5 % ze všech vzorků, na adverbia vyjadřující nízkou míru jistoty připadá 23 %. Většinu zaujímají adverbia střední míry jistoty, konkrétně 36 % pro vyšší a 39 % pro nižší míru bez ohledu na typ textu.

V předchozí části kvalitativní analýzy bylo zjištěno, že adverbia spadající do skupiny adverbíí vyjadřujících nejnižší míru jistoty jsou téměř výhradně epistémická. Výjimku tvoří adverbium *visiblement*, které se může užívat i ve funkci adverbia způsobu.

Z tabulky je patrné, že tato adverbia, která vyjadřují nejnižší míru jistoty jako *visiblement*, *vraisemblablement*, *apparement*, *probablement* či *éventuellement*, jsou v korpusu jsou nejvíce užívána v odborných textech, a to zejména v postverbální pozici, kde nejfrekventovanějším je adverbium *probablement* čítající 18 výskytů, například [13a]. V beletrii toto adverbium v postverbální pozici pak čítá 10 výskytů, například [13b]. Naopak nejméně se tato adverbia vyskytují v zápisech debat,¹¹² což by mohlo být dáno persuasivně a argumentačně zaměřeným charakterem této speciální varianty odborného textu, která využívá spíše prostředků vyjadřujících vyšší míru jistoty, tedy adverbíí spadajících do

¹¹¹ Viz tabulka postverbálních pozic ze vzorků v příloze 4.

¹¹² A také u titulků, kde jsou však hodnoty zkresleny polovičním počtem výskytů ve vzorku.

kategorie střední míry jistoty. Argumentem podporujícím tuto tezi je i výjimečně vysoké zastoupení adverbia *évidemment* v tomto typu textu (viz příklad [17a]).

Adverbium *évidemment*, které spadá do podskupiny adverbíí vyjadřujících vyšší střední míru jistoty, dominuje v této skupině co do počtu výskytů. Obdobně jako u korpusů *Frantext*, *L'Est républicain* a *frWac* (viz tab. 8), i zde je *évidemment* celkově nejzastoupenějším adverbium, jež představuje 32 % ze všech výskytů. Vedle výrazného zastoupení v postverbální pozici v zápisech debat z Evropského parlamentu zaujímá rovněž významné postavení v odborných textech (například [17c]). V beletrii je jeho zastoupení v postverbální pozici v porovnání s odborně zaměřenými texty založenými na argumentaci výrazně nižší (například [17b]).

U adverbíí, která spadají do podskupiny nižší střední míry jistoty, je třeba se odkázat k výsledkům předchozí části kvalitativní analýzy, kde bylo zjištěno, že v postverbální pozici bylo v korpusech adverbium *certainement* zejména epistémické a podobně i adverbium *sûrement*. Problematické však bylo určení adverbia *naturellement* (viz 6.2.1). Tato adverbia vyjadřující nižší míru jistoty se často vyskytovala v postverbální pozici, a to jak v odborných, tak i beletristických textech. V titulcích bylo celkově nejvíce zastoupené právě adverbium *sûrement*, například [21b], a to i přes omezení, kdy titulky z důvodu nedostatečné velikosti čítaly pouze poloviční počet výskytů v poměru k ostatním vzorkům.

Co se týče adverbíí vyjadřujících nejvyšší míru jistoty *incontestablement*, *indéniablement*, *indubitablement* či *indiscutablement*, lze na základě tabulky konstatovat, že jejich užívání převažuje taktéž v postverbální pozici. Z hlediska malého zastoupení však není možné vyhodnocovat komplexnější závěry.

Celkově kvalitativní analýza ukázala, že většina ze zkoumaných p_{eAdv} se v postverbální pozici, kde se nejčastěji vyskytují adverbia ve funkci adverbia způsobu, dnes již užívá ve významu epistémickém. Výjimku tvořilo adverbium *visiblement*, u něhož v korpusu mírně převažoval význam adverbia *endophrastique*, a adverbium *naturellement*, u něhož nelze spolehlivě za pomoci dostupných lingvistických testů určit, zda-li jde o užití *endophrastique* či *exophrastique*. Částečně tedy bylo vyvráceno tvrzení, že adverbium *naturellement* obvykle interpretuje jako *endophrastique* (viz s. 23 a 68).

Celkově užívání těchto adverbíí v postverbální pozici převažuje v odborných textech a v zápisech debat z Evropského parlamentu, jež jsou jakousi variantou odborného textu. Z hlediska míry stupně jistoty se nejvíce užívají adverbia vyjadřující střední míru jistoty, a to bez ohledu na typ textu, zatímco adverbia vyjadřující nízkou míru jistoty převládají v textech odborných. Nejméně jsou užívána adverbia vyjadřující nejvyšší míru jistoty.

6.3 Zpětná analýza překladových protějšků

Poslední část praktického výzkumu se zaměří na zpětnou analýzu překladových protějšků epistémických adverbii. V předchozí kvalitativní analýze bylo zjištěno, že většina zkoumaných adverbii (vyjma *naturellement* a *visiblement*) je v postverbální pozici epistémických, tedy *exophrastique*. Při interpretaci konkrétních výskytů v kvalitativní analýze (viz 6.2.1) byly určeny a komentovány nejčastější překladové protějšky pro epistémická adverbia, jež budou nyní za pomoci aplikace *Treq* ÚČNK zpětně vyhodnoceny.¹¹³

Tato část vychází z předpokladu, že se překladatel snaží zachovat význam originálu, může však volit z celé škály prostředků. Jejím cílem je ověřit relevanci překladových protějšků a sekundárně také odhalit potenciální synonyma k daným epistémickým adverbii. Vedlejším výsledkem bude tedy také ověření informací ze synonymických slovníků na základě autentických dat.

Aplikace *Treq* je jakousi databází překladových ekvivalentů, která umožňuje na základě dat z textů paralelního korpusu *InterCorp* automaticky vyhotovit seznam protějšků zadaného slova seřazených sestupně podle frekvence. Tento nástroj umožňuje dále specifikovat vyhledávání podle kolekcí (viz 5.2.1).

Za omezení lze považovat nemožnost určit u aplikace *Treq* směr překladu, tudíž vygenerované výsledky obsahují i překlady z francouzštiny do češtiny. Dalším omezením je nemožnost specifikovat vyhledávání podle typu textu, lze tedy vyhledávat pouze podle kolekcí, kdy *Jádru* obsahuje jak beletristické, tak i odborné texty. Rovněž tato aplikace generuje nejfrekventovanější slovníková hesla, tudíž výsledky mohou být z hlediska sémantiky nepřesné. I přes tato omezení však lze považovat tento nástroj za účelný.

Následující tabulka zobrazuje sestupně uvedené tři nejčastější ekvivalenty pro konkrétní epistémické adverbium, k nimž byly podle tří zvolených kolekcí (*Acquis*, *Jádru* a *Syndicate*) vygenerovány nejčastější francouzské překladové protějšky.¹¹⁴

V případě, že jeden ze tří nejčastějších ekvivalentů se vyskytoval u více adverbii, jako například *zjevně* a *zřejmě* u *apparemment* i u *évidemment*, byl i přesto zvonu zanesen do tabulky, neboť z logického hlediska by jeho výskyt neměl odporovat účelu ověření relevance

---

¹¹³ V případě, že byla adverbium schopna plnit ve větě i funkci adverbium způsobu, byl v kvalitativní části komentován i nejčastější ekvivalent této funkce, avšak tato analýza vychází pouze z nejčastějších tří protějšků epistémických adverbii.

¹¹⁴ Pokud nejčastější vygenerovaný francouzský protějšek představoval jiný slovní druh než adverbium, byl uveden do závorky vedle nečastěji vyskytujícího se odpovídajícího adverbium.

překladového protějšku a sekundárnímu odhalení potenciálních synonym určených na základě překladového protějšku.

<i>ADV / žánr</i>	Acquis	Jádro	Syndicate	potenciální synonyma
apparemment				
1 zdánlivě	apparemment	apparemment	apparemment	✓
2 zřejmě	(sembler) probablement	(devoir) apparemment	probablement	probablement
3 zjevně	manifestement	apparemment	(sembler) manifestement	manifestement
assurément				
1 jistě	certainement	certainement	(sûr) certes	certainement
2 rozhodně	(fermement) certainement	décidément	certainement	certainement
3 dozajista	-	certainement	certainement	certainement
certainement				
1 určitě	certainement	sûrement	certainement	✓
2 jistě	certainement	certainement	(sûr) certes	✓
3 nepochybně	(doute) manifestement	(doute) certainement	(doute) indubitablement	(sans doute)
éventuellement				
1 případně	éventuellement	éventuellement	(ou) éventuellement	✓
2 eventuálně	éventuellement	éventuellement	potentiellement	✓
3 pravděpodobně	probablement	probablement	probablement	probablement
évidemment				
1 samozřejmě	évidemment	(sûr) évidemment	(sûr) évidemment	✓
2 zřejmě	(sembler) probablement	(devoir) apparemment	probablement	probablement
3 zjevně	manifestement	apparemment	sembler (manifestement)	manifestement
indiscutablement				
1 nepochybně	(doute) manifestement	(doute) certainement	(doute) indubitablement	(sans doute)
2 bezpochyby	(doute) incontestablement	(doute) certainement	(doute) certainement	(sans doute)
3 nesporně	<i>není ve slovníku TREQ</i>			
manifestement				
1 zjevně	manifestement	apparemment	sembler (manifestement)	✓
2 očividně	manifestement	visiblement	manifestement	✓
3 evidentně	manifestement	évidemment	manifestement	✓
probablement				
1 pravděpodobně	probablement	probablement	probablement	✓
2 nejspíš	<i>není ve slovníku TREQ</i>			
3 zřejmě	(sembler) probablement	(devoir) apparemment	probablement	✓
naturellement				
1 samozřejmě	évidemment	(sûr) évidemment	(sûr) évidemment	évidemment
2 pochopitelně	évidemment	naturellement	(sûr) évidemment	évidemment

3	zjevně	manifestement	apparemment	sembler (manifestement)	manifestement
sûrement					
1	určitě	certainement	sûrement	certainement	certainement
2	jistě	certainement	certainement	(sûr) certes	certainement
3	zaručeně	-	sûrement	-	✓
visiblement					
1	zřejmě	(sembler) probablement	(devoir) apparemment	probablement	manifestement
2	zjevně	manifestement	apparemment	sembler (manifestement)	manifestement
3	očividně	manifestement	visiblement	manifestement	manifestement
vraisemblablement					
1	pravděpodobně	probablement	probablement	probablement	probablement
2	nepochybně	(doute) manifestement	(doute) certainement	(doute) indubitablement	(sans doute)
3	asi	-	(doute) probablement	probablement	probablement

Tab. 14: Zpětná analýza překladových protějšků vybraných epistémických adverbíí (Treq)

Vyhodnocování probíhalo dle následujícího klíče. Podíváme-li se na první analyzované adverbium *apparemment*, vidíme, ve všech třech zvolených kolekcích bylo nejčastějším francouzským protějškem pro nejfrekventovanější české adverbium *zdánlivě* rovněž *apparemment*. Na základě zpětných překladů jsme potvrdili, že *zdánlivě* a *apparemment* by si měly významově korespondovat (použití symbolu ✓), ověřili jsme tedy relevanci českého epistémického protějšku. Co se týče dalších dvou českých protějšků, adverbium *zřejmě* spíše odpovídá *probablement* a u *zjevně* převažuje *manifestement*. Potenciálními synonymy k *apparemment* jsou tedy *probablement* a *manifestement*.

Je třeba upozornit, že u *nejspíš* (viz *probablement* v tab. 14) a *nepochybně* (viz *indiscutablement* tamtéž) nebylo možné dohledat překlad, jelikož se slovo nevyskytovalo ve slovníku *Treq*. U adverbíí *dozajista* (*assurément*) v *Acquis*, *zaručeně* (*sûrement*) v *Acquis* a *Syndicate* a také u částice *asi* (*vraisemblablement*) rovněž v *Acquis* nenalezl zvolený nástroj žádné protějšky.

Na základě výsledků zpětné analýzy zaznamenaných v tabulce 14 lze konstatovat, že adverbium *certainement* odpovídají české překladové protějšky *určitě* a *jistě*, zatímco třetí nejčastější překladový protějšek *nepochybně* významově koresponduje spíše *sans doute*. Obdobně je tomu u *éventuellement*, jemuž odpovídají *případně* a *eventuálně*, zatímco příslovce *pravděpodobně* již významově připadá k *probablement*, jež může být tedy jeho potenciálním synonymem.

U dvou adverbíí odhalila zpětná analýza úplnou shodu vygenerovaného francouzského adverbium s českými překladovými protějšky. Šlo o adverbium *zjevně*, *očividně* a *evidentně*

u *manifestement* a adverbia *pravděpodobně* a *zřejmě* u *probablement*. V ostatních případech jako u výše zmíněných *certainement* a *éventuellement*, a dále méně u *apparemment* a *sûrement* šlo o shodu částečnou.

Naopak u adverbií *assurément*, *naturellement*, *visiblement* a *vraisemblablement* zpětná analýza neodhalila shodu českých překladových protějšků s výchozím adverbium, vygenerovaná francouzská adverbia lze tedy interpretovat jako jejich potenciální synonyma. Z tohoto důvodu byla získaná potenciální synonyma porovnána se synonymy uvedenými v internetovém slovníku *Larousse*, CNRTL a v *Le Nouveau Petit Robert* (2009) a zavedena do následující tabulky. V případě shody je synonymum tučně zvýrazněno.

	Treq	LNPR	Larousse	CNRTL
apparemment	manifestement probablement	visiblement, vraisemblablement	probablement , sans doute, vraisemblablement	sans doute, vraisemblablement
assurément	certainement	certainement , évidemment, sûrement, vraiment	certainement , manifestement, sans doute , sûrement	certainement , évidemment, indubitablement, etc.
certainement	sans doute	assurément, inévitablement, certes, sûrement, etc.	certes, bien sûr, assurément, sûrement, etc.	assurément, évidemment, sûrement, etc.
éventuellement	probablement	possiblement	peut-être	incidemment, peut- être, probablement , etc.
évidemment	probablement manifestement	asurément, certainement, naturellement, incontestablement	assurément, certainement, indubitablement, etc.	assurément, certainement, sûrement, etc.
indiscutablement	sans doute	incontestablement, indéniablement, indubitablement	-	indéniablement, incontestablement, indubitablement, etc.
naturellement	évidemment manifestement	infailliblement, évidemment	évidemment , comme cela va de soi, etc.	évidemment , certainement, simplement, etc.
sûrement	certainement	certainement , vraisemblablement, assurément, probablement, etc.	assurément, certainement , évidemment, etc.	certainement , immanquablement, infailliblement, etc.
visiblement	manifestement	manifestement	évidemment, manifestement , clairement, etc.	ostensiblement, clairement, manifestement , etc.
vraisemblablement	probablement (sans doute)	apparemment, probablement	apparemment, probablement	apparemment, censément, possiblement, etc.

Tab. 15: Porovnání získaných adverbií z aplikace Treq se synonymy v *Le Nouveau Petit Robert* (2009), v *Larousse* a v *CNRTL*

U některých slov lze konstatovat nalezení synonyma. Je tomu tak pro *assurément* synonymum *probablement*, pro *naturellement* v jeho epistémickém významu *évidemment*, dále pro epistémické *sûrement* synonymum *certainement*, pro *visiblement* adverbium *apparemment* a pro *vraisemblablement* adverbium *probablement*. Do jisté míry byla nalezena synonyma *probablement* pro adverbia *apparemment* a *éventuellement*. I u těchto slov jsme tedy na základě vygenerovaného adverbia ověřili do jisté míry relevanci českých překladových protějšků, a to na základě vztahů synonymie mezi adverbii.

Naopak francouzské protějšky vyhodnocené pro adverbia *certainement*, *évidemment* a *indiscutablement* se neshodují se synonymy nalezenými ve vybraných slovnících, což však může být dáno mimo jiné i dříve zmíněnými omezeními.

Závěrem lze tedy říci, že celkově zpětná analýza ověřila relevanci překladových protějšků získaných při identifikaci epistémického významu zkoumaných adverbii v kvalitativní analýze a u některých také odhalila potenciální synonyma. Zároveň však tato analýza ukazuje, že mezi slovníky (zde zvolenými *Le Nouveau Petit Robert*, *Larousse* a CNRTL) se mohou vyskytovat rozdíly při identifikaci synonym k jednotlivým slovům, a tudíž i samotná synonymická shoda je jen přibližná a ne absolutní, stejně jako vztah synonymie mezi slovy.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývala analýzou epistémické modality vybraných adverbii zakončených na *-ment* ve francouzštině. Po obecném představení modality obecně byla definována a charakterizována modalita epistémická, jakož i základní prostředky jejího vyjádření (viz kap. 1-2). Z prostředků byla větší pozornost věnována epistémickým adverbii, a to zejména z hlediska jejich pozice ve větě a míry stupně jistoty, kterou vyjadřují (viz kap. 3). V neposlední řadě byl v teoretické části také vymezen soubor epistémických adverbii, jenž byl následně v praktické části podroben výzkumu. Soubor těchto adverbii vycházel z kategorie modálních adverbii na *-ment* podle Moliniera a Levrier (2000), jež tvoří sémanticky a syntakticky homogenní skupinu, a byl následně charakterizován pomocí různých zdrojů (*ATILF*, *Le Nouveau Petit Robert* (2009), *CNRTL* aj). Celkem šlo o následujících 19 adverbii: *apparement*, *assurément*, *certainement*, *éventuellement*, *évidemment*, *incontestablement*, *indéniablement*, *indiscutablement*, *indubitablement*, *manifestement*, *naturellement*, *plausiblement*, *possiblement*, *présumablement*, *probablement*, *supposément*, *sûrement*, *visiblement* a *vraisemblablement*.

První částí empirické části bylo na základě obecné charakterizace a etymologie zkoumaných adverbii provést frekvenční zmapování těchto adverbii, a to diachronně zaměřené. Cílem této části bylo nastínění celkových vývojových tendencí užívání jednotlivých adverbii v korpusech. Porovnání prvních výskytů ve *Frantextu* s prvními výskytů ze slovníků ukázalo, že většina adverbii se v korpusu užívala až o století či více později, což však může být zapříčiněno nereprezentativností *Frantextu* pro starší období. Tyto tendence je nutno brát pouze orientačně, neboť vedle výše zmíněného omezení není korpus vymezen podle žánrů, a dále se mezi výskytů objevují nejenom adverbia epistémická, ale i ve funkci adverbii způsobu, proto bylo následně užíváno pojmu potenciálně epistémických adverbii. U adverbii jako *évidemment*, *probablement* a *visiblement*, o něco méně pak u *naturellement* a *sûrement*, lze pozorovat celkové vzestupné tendence v užívání v korpusech, přičemž nejvýraznější nárůst lze konstatovat právě u *évidemment*. Naopak adverbium *assurément* jako jediné zaznamenalo postupný frekvenční pokles. U adverbii *apparement*, *certainement*, *vraisemblablement* a *manifestement* lze na základě analýzy konstatovat, že šlo o slova relativně hojně užívaná, avšak nelze u nich pozorovat výraznější vývojové tendence. Zbývající adverbia, jako například *incontestablement* či *éventuellement*

aj., byla obecně málo užívaná, což se odráželo i na frekvencích v následujících částech výzkumu.

Následující hlavní část kvantitativní analýzy odhalila rozdílné hodnoty frekvencí souboru zkoumaných adverbíí v jednotlivých korpusech: v publicistickém *L'Est républicain*, v korpusu textů stažených z Internetu (*frWac*) a ve dvou specifikovaných subkorpusech *Frantextu* pro beletristické a odborné texty časově omezených po roce 1950. Vycházeli jsme z předpokladu, že epistémická adverbia, která mohou ze své podstaty zeslabovat přesvědčovací charakter diskurzu, se budou více vyskytovat v odborných textech, jež jsou založeny právě na argumentaci. Výsledné hodnoty v zásadě potvrdily tuto hypotézu. Koncentrace zkoumaných potenciálně epistémických adverbíí byla nejvyšší v subkorpusu odborných textů. Co se týče jednotlivých adverbíí, frekvenční analýza ukázala i rozdíly v užívání adverbíí v různých typech textů, a to dle míry stupně jejich jistoty. Adverbia vyjadřující nejvyšší míru jistoty jako *incontestablement* či *indubitablement* se ve všech typech textů užívají jen málo, což bylo potvrzeno i v následující kvalitativní analýze. Naopak adverbium *évidemment*, jež vyjadřuje vysokou míru jistoty, ne však absolutní, se jeví jako vhodný prostředek argumentace v odborných textech, kde tedy přirozeně zaujímá dominantní postavení. Potvrzený předpoklad o vyšší koncentraci epistémických adverbíí v odborných textech byl následně porovnán s frekvencemi francouzského paralelního korpusu *InterCorp*, kde byla opět potvrzena tato hypotéza. Rozdíl mezi zastoupením v odborných textech a ostatními typy textů byl sice méně výrazný, to však mohlo být dáno malou velikostí odborného subkorpusu *InterCorpu*, který čítal pouze 7 textů.

Jelikož výsledky v kvantitativní analýze zahrnují i funkci adverbia způsobu, následující kvalitativní analýza se pokusila nejprve určit, která ze zkoumaných potenciálně epistémických adverbíí mohou ve větě vedle modálního užití fungovat jako adverbia způsobu.

Kvalitativní analýza byla provedena na francouzském paralelním korpusu *InterCorp* specifikovaném směrem překlady z francouzštiny do češtiny z důvodu snahy o zachování francouzského originálu, a to pro potřeby vyhodnocování českých překladových protějšků. Analyzována byla adverbia v postverbální pozici, kde se tradičně vyskytují adverbia způsobu, ale mohou se zde vyskytovat i adverbia epistémická, a proto na této pozici lze nejlépe poukázat na rozdíly ve významu. Cílem této části tedy bylo na základě dostupných lingvistických testů (viz 6.2.1) určit, zda u zkoumaných adverbíí jde o užití *endophrastique* (tedy adverbium způsobu) či *exophrastique* (epistémické adverbium). Po odstranění šumů byla celková frekvence 19 zkoumaných potenciálně epistémických adverbíí 2473 výskytů,

z čehož více než 40 % se nacházelo v postverbální pozici. Adverbia *plausiblement*, *présumablement* a *supposément* nečítala jediný výskyt, adverbium *possiblement* pak pouze jediný, což koresponduje s velmi nízkými či nulovými frekvencemi pozorovanými v kvantitativní analýze.

Na základě výsledků výzkumu postverbální pozice je možno potvrdit předpoklad, že u většiny zkoumaných adverbíí je syntaktická funkce adverbia způsobu v postverbální pozici na ústupu, jde tedy o užití *exophrastique* a o význam epistémický a lze tedy pozorovat tendence k sémantické erozi. V korpusech byla plně epistémická adverbia *apparemment* a *probablement*. U adverbíí *assurément*, *certainement*, *éventuellement*, *évidemment*, *manifestement* a *vraisemblablement* výrazně převažovalo rovněž užití ve významu epistémickém, avšak ojediněle se vyskytovaly případy, u kterých bylo možné interpretovat adverbium jako *endophrastique*, případně kdy šlo o užití nejasné či dvojnásobné. Adverbia *visiblement* a *sûrement* se ve funkci adverbia způsobu, v užití intrapredikačním, v porovnání s výše zmíněnými vyskytovala v korpusu častěji, u *sûrement* však již převládal epistémický význam (téměř 80 %). Problematická byla interpretace adverbia *naturellement*, u kterého více než 70 % výskytů v postverbální pozici bylo možné interpretovat dvojnásobně a lingvistické testy zde nebyly průkaznými, neboť modální význam vychází z významu adverbia způsobu a vzájemně se překrývají. Adverbia *incontestablement*, *indubitablement*, *indéniablement* a *indiscutablement* čítala jen velmi málo výskytů pro vyslovení závěrů. Interpretace výsledků mohla být zajisté do určité míry zkreslená, neboť dostupný kontext nebyl vždy dostačující.

Další část kvalitativní analýzy zkoumaných adverbíí v postverbální pozici byla provedena na vzorcích ze čtyř zvolených typů textů s ohledem na výše zjištěné informace. Omezeními při interpretaci dat byla neznalost zastoupení epistémických adverbíí a adverbíí ve funkci adverbia způsobu v ostatních pozicích, tedy mimo pozici postverbální, stejně jako nerovnoměrná velikost vzorků, kdy odborné texty, zápisy debat a beletristické texty čítaly po 200 výskytech, zatímco titulky čítaly pouze 110 výskytů. Celkem šlo o 710 výskytů, z čehož postverbální pozice představovala téměř 50 %. Analýza odhalila, že epistémická adverbia vyjadřující nižší míru jistoty jako *vraisemblablement*, *apparemment*, *probablement* či *éventuellement* jsou užívána nejvíce v odborných textech, a to zejména v postverbální pozici, a naopak nejméně se vyskytují v zápisech debat. Z adverbíí vyjadřujících střední míru jistoty dominuje adverbium *évidemment*, jež představuje 32 % všech výskytů a jež je výrazně zastoupeno v odborně zaměřených textech. Další adverbium *sûrement*, u něhož převažuje epistémický význam, bylo nejvíce zastoupené v postverbální pozici v titulcích, které jsou

jakousi imitací mluveného jazyka, zatímco v odborných a beletristických textech převažovalo jeho potenciální synonymum *certainement*. Adverbia vyjadřující nejvyšší míru jistoty se užívají obecně málo bez ohledu na výše komentované faktory.

Poslední částí byla zpětná analýza, jež vycházela z českých překladových protějšků identifikovaných pro epistémický význam zkoumaných adverbii během předchozí kvalitativní analýzy. Cílem této části bylo ověřit relevanci překladových protějšků a sekundárně také odhalit potenciální synonyma k daným epistémickým adverbii. Tři nejčastější české protějšky byly za pomoci aplikace *Treq* ÚČNK zpětně analyzovány ve třech zvolených kolekcích (*Jádro*, *Acquis* a *Syndicate*). U adverbii *manifestement* a *probablement*, a dále do určité míry u *certainement*, *éventuellement*, *apparemment* a *sûrement*, odhalila zpětná analýza shodu mezi výchozím a vyhodnoceným adverbii.

U ostatních adverbii byla vygenerována potenciální synonyma, jež byla porovnána s adverbii ze synonymických slovníků *Larousse*, *Le Nouveau Petit Robert* (2009) a synonymickou částí CNRTL. U některých adverbii lze konstatovat nalezení synonyma. Je tomu tak pro adverbium *assurément* synonymum *probablement*, pro *naturellement* v epistémickém významu *évidemment*, pro *sûrement* synonymum *certainement*, pro *visiblement* *apparemment*, pro *vraisemblablement* adverbium *probablement* či případně pro *apparemment* a *éventuellement* taktéž synonymum *probablement*.

U některých adverbii (jako pro *certainement* synonymum *sans doute*) se naopak synonyma neshodují se slovníky, což může být dáno různými omezeními. Za omezení lze považovat nemožnost definovat u toho nástroje směr překladu či specifikovat vyhledávání podle typu textu. Tato aplikace rovněž generuje nejfrekventovanější slovníková hesla, která mohou být sémanticky nepřesná. Zároveň tato analýza poukazuje na rozdíly mezi slovníky a dokazuje, že synonymická shoda je jen přibližná a ne absolutní. Souhrnně lze říci, že překladová relevance francouzských a českých korpusů je však spolehlivá.

Na závěr je vhodné připomenout, že téma vyjádření epistémické modality ve francouzštině je velmi rozsáhlé a dalo by se zkoumat na širokém spektru jazykových prostředků, což však není z důvodu rozsahu této práce možné. Samotnou analýzu epistémických adverbii by bylo možné rozšířit o ostatní pozice adverbii ve větě, o adverbia ve funkci větného ekvivalentu, o syntaktické konstrukce, do kterých tato adverbia mohou vstupovat, či případně zahrnout i další epistémická adverbia jako například *sans doute*, *peut-être*, *bien sûr* a mnoho dalších.

RÉSUMÉ

Ce mémoire traite de l'analyse de la modalité épistémique des adverbes français qui se terminent en *-ment*. Après la définition de la modalité en général et la présentation brève des types de modalités, cette étude se focalise sur la modalité épistémique et surtout sur les adverbes épistémiques qui constituent l'un des principaux moyens de son expression. Les facteurs fondamentaux caractérisés sont la position de l'adverbe dans la phrase et les degrés de doute ou de certitude épistémique. La fin de la partie théorique définit, selon la catégorie des adverbes modaux de Molinier & Lévrier (2000), l'ensemble des adverbes en *-ment*. Cet ensemble syntaxiquement et sémantiquement homogène comprend les 19 adverbes suivants : *apparemment, assurément, certainement, éventuellement, évidemment, incontestablement, indéniablement, indiscutablement, indubitablement, manifestement, naturellement, plausiblement, possiblement, présumablement, supposément, sûrement, visiblement et vraisemblablement*.

La partie théorique et la partie expérimentale s'appuient sur des textes divers ou sur des ressources linguistiques, notamment *Grammaire des adverbes : description des formes en -ment* (Molinier, Levrier, 2000) ou *Les adverbes du français : le cas des adverbes en -ment* (Guimier, 1996), etc. La caractérisation globale des lexèmes étudiés s'appuie sur *le Trésor de la langue française informatisé, le Nouveau Petit Robert* (2000) ou *le Centre national des ressources textuelles et lexicales*. L'objectif de ce mémoire est d'étudier l'analyse quantitative fréquentielle et l'analyse qualitative des adverbes déjà mentionnés ci-dessus.

En ce qui concerne la partie pratique, la recherche quantitative a été effectuée sur les trois grands corpus de la langue française : *Frantext, L'Est républicain* et *frWac*. D'abord, l'analyse fréquentielle diachronique (*Frantext*) a esquissé les tendances générales de l'emploi des adverbes. Les adverbes comme *évidemment, probablement, visiblement, naturellement* ou *sûrement* sont de plus en plus utilisés contrairement à l'adverbe *assurément*. Quant aux autres adverbes, nous pouvons constater soit l'absence de tendances générales, soit les fréquences absolues insignifiantes.

La deuxième partie de l'analyse quantitative est consacrée aux différences concernant les différents types de textes. Le corpus *L'Est républicain* a représenté les textes publicitaires

et le corpus *frWac* les textes d'Internet. Quant aux textes littéraires et spécialisés, les deux subcorpus de *Frantext* ont été limités pour la catégorie *roman* et *traité ou essai* et spécifiés après la date 1950 et. Cette analyse a confirmé l'hypothèse fondée sur la présupposition que les adverbes épistémiques qui jouent un rôle décisif dans le discours argumentatif (dû à leur capacité d'atténuer l'engagement pragmatique) sont plus employés dans les textes spécialisés. Pour vérifier cette hypothèse nous avons effectué l'analyse également sur le corpus parallèle *InterCorp*.

L'analyse qualitative est centrée sur la position postverbale des adverbes dans la phrase. Son objectif est de distinguer soit l'emploi endophrastique pour l'adverbe de manière, soit l'emploi exophrastique au sens épistémique.

L'identification de la fonction syntaxique de l'adverbe a été effectuée à l'aide des tests linguistiques. Plus de 40 % des adverbes se sont retrouvés dans la position postverbale. Les résultats ont montré que les adverbes *apparemment* et *probablement* étaient exclusivement épistémiques et les adverbes tels qu'*assurément*, *certainement*, *évidemment*, *éventuellement*, *manifestement*, *sûrement* ou *vraisemblablement* ont prédominé au sens épistémique.

Plus de 70 % d'occurrences de l'adverbe *naturellement* étaient ambiguës, l'emploi de l'adverbe *visiblement* était plutôt intra-prédicatif. En général, les adverbes exprimant un haut degré de certitude sont peu utilisés dans le corpus tandis que les adverbes exprimant un degré de certitude plus faible sont plus utilisés dans la position postverbale dans les textes spécialisés. L'adverbe *évidemment* est le plus fréquemment utilisé (32 % de toutes les occurrences).

En fin, le travail a été complété par l'analyse rétrospective qui a vérifié la pertinence des équivalents tchèques bien que les relations synonymiques potentielles parmi les adverbes étudiés.

En conclusion, il faut remarquer que la problématique de la modalité épistémique est très vaste. Il serait possible d'analyser les autres positions des adverbes dans la phrase par d'autres moyens d'expressions de la modalité épistémique.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

- Tab. 1: Modalitý ve francouzštině a jejich stěžejní distinktivní vlastnosti (Gosselin, 2010)
(Fig. a: klasifikace podle stupně jistoty mluvčího, Fig. b: stupnice hodnocení pravděpodobnosti)
- Tab. 2: Epistémická ADV na *-ment* podle Moliniera & Levrier (2000), Guimiera (1996) a Mørdrupa (1976)
- Tab. 3: Zkoumaná ADV na *-ment* s etymologickou datací
- Tab. 4: České překladové protějšky zkoumaných peAdv podle Lingea Lexicon (doplňeno o slovník autorů Neumann, Hořejší, 1974)
- Tab. 5: Synonyma ke zkoumaným ADV na *-ment* podle CNRTL a Larousse
- Tab. 6: Etymologická charakterizace a první výskyty ve Frantextu
- Tab. 7: Hodnoty relativní frekvence pro zkoumaná peAdv v korpusech Frantext, L'Est républicain a frWac
- Tab. 8: Nejčastější tři peAdv v korpusech Frantext, L'Est républicain a frWac
- Tab. 9: Specifikace korpusu InterCorp pro kvantitativní analýzu
- Tab. 10: Absolutní frekvence zkoumaných peAdv v InterCorpu
- Tab. 11: Absolutní frekvence peAdv v postverbální pozici a dalších v InterCorpu
- Tab. 12: Absolutní frekvence užití vybraných Adv v postverbální pozici v InterCorpu
- Tab. 13: Absolutní frekvence zkoumaných vzorků peAdv v InterCorpu podle typů textů a míry stupně jistoty
- Tab. 14: Zpětná analýza překladových protějšků vybraných epistémických adverbíí (Treq)
- Tab. 15: Porovnání získaných adverbíí z aplikace Treq se synonymy v Le Nouveau Petit Robert (2009), v Larousse a v CNRTL

- Graf 1: Francouzský *InterCorp v7* – rozsah podle počtu pozic u jednotlivých typů textů
- Graf 2: Složení korpusu Frantext – podle počtu pozic v závislosti na století
- Graf 3: Porovnání relativní frekvence vybraných adverbíí na škále podle typů textů (Frantext, L'Est républicain, frWac)
- Graf 4: Procentuální rozložení peAdv podle typů textů v InterCorpu
- Graf 5: Relativní frekvence zkoumaných peAdv podle typů textů v InterCorpu

- Diagram 1: *Évidemment* - relativní frekvence diachronně (Frantext)
- Diagram 2: *Sûrement* - relativní frekvence diachronně (Frantext)
- Diagram 3: *Seurement* (varianta *sûrement*) - relativní frekvence diachronně (Frantext)
- Diagram 4: *Assurément* - relativní frekvence diachronně (Frantext)
- Diagram 5: *Certainement* - relativní frekvence diachronně (Frantext)
- Diagram 6: *Éventuellement* - relativní frekvence diachronně (Frantext)
- Diagram 7: *Incontestablement* - relativní frekvence diachronně (Frantext)
- Diagram 8: Relativní frekvence zkoumaných adverbíí v období 1900-1999 (Frantext)

- Schéma 1: Parametr [F] – škála intenzity epistémické modální hodnoty (Gosselin, 2010)
- Schéma 2: Lexikální specifikaátory epistémické modality podle Gosselina (2010)
- Schéma 3: Intenzita validace [F] – škála epistémických adverbíí (Gosselin, 2010)
- Schéma 4: Škála epistémických adverbíí (Guerry, Catelain, Caron, 1993)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Amiot, D. & Flaux, N. (2007). *Naturellement en position détachée. Les constructions détachées, entre langue et discours*. Arras: Artois Presses Université, s. 75-102. Dostupný z WWW: <http://www.academia.edu/2161413/Naturellement_en_position_d%C3%A9tach%C3%A9e>

Bally, Ch. (1950). *Linguistique générale et linguistique française*. 3. vyd. Berne: Francke Verlag.

Base textuelle FRANTEXT. [online]. [cit. 2015-5-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.frantext.fr/>>

Benešová, E., & Uhlířová, L. (1972). Brněnské synopsium o modalitě. *Slovo a slovesnost*. Praha: 1972, 33, 1, s. 72-75.

Borillo, A. (2004). Les „adverbes d’opinion forte“ selon moi, à mes yeux, à mon avis, ...: point de vue subjectif et effet d’atténuation. *Langue française*. 2004, 142, s. 31-40. [cit. 2015-5-20]. Dostupný z WWW: <http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lfr_0023-8368_2004_num_142_1_6790>

Brunot, F. (1922). *La pensée et la langue. Méthodes, principes et plan d'une théorie nouvelle du langage appliquée au français*. Paris : Masson.

Centre national de ressources textuelles et lexicales. [online]. 2012 [cit. 2015-6-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.cnrtl.fr/>>

Cvrček, V., & Richterová, O. (eds). (2015) *cnk:intercorp:verze 7*. Příručka ČNK; 2015-6-9. [online]. [cit. 2015-6-13]. Dostupné z: <<http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=cnk:intercorp&rev=1433346024>>

Cvrček, V., & Richterová, O. (eds). (2014) *cnk:frwac*. Příručka ČNK; 2014-3-10. [online]. [cit. 2015-6-13]. Dostupné z: <[http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:frwac?s\[\]=frwac](http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:frwac?s[]=frwac)>

Čermák, F., & Klégr, A. (2004). Modality in Czech and English: Possibility particles and the conditional mood in a parallel corpus. *International Journal of Corpus Linguistics*, 2004, 9, 1, s. 83 – 95.

Daneš, F. (1987). *Mluvnice češtiny. Sv. 3. Skladba*. Praha: Academia.

Dendale, P. (1994). Devoir épistémique, marqueur modal ou évidentiel? *Langue française*. 1994, 102, s. 24-40.

Egan, A., & Weatherson, B. (2011). *Epistemic modality*. Oxford; New York: Oxford University Press.

Ferraresi, A., Bernardini, S., Picci, G., & Baroni, M. (2013) *frWaC*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>

Flaux, N., & Lagae, V. (2014). Syntaxe et sémantique des marqueurs modaux. *Langages*, 2014, 193, 1, s. 3-15.

- Gaiffé, B., & Nehbi, K. (2013). *lEstRepublicain*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>
- Gosselin, L. (2010). *Les modalités en français. La validation des représentations*. Rodopi: Amsterdam - New York.
- Gosselin, L. (2005). *Temporalité et modalité*. Bruxelles: De Boeck and Larcier.
- Grepl, M. (1979). Některé problémy jistotní modality. *Slovo a slovesnost*. Praha: 1979, 40, str. 81–87.
- Grepl, M., & Karlík, P. (1995). *Příruční mluvnice češtiny*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Grevisse, M., & Goosse, A. (1993). *Le bon usage: grammaire française*. 13 ed. Paris: Duculot.
- Grevisse, M., & Goosse, A. (2008). *Le bon usage: grammaire française : Grevisse langue française*. 14e éd. Bruxelles: De Boeck.
- Guimier, C. (1996). *Les adverbes du français: le cas des adverbes en -ment*. Paris: Ophrys.
- Guerry, M., Catelain, A., & Caron, J. (1993). La compréhension de marqueurs modaux : verbes d'attitude propositionnelle et adverbes. *L'année psychologique*. 1993, 93, 2. s. 201-225. [cit. 2015-4-23]. Dostupný z WWW: <http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/psy_0003-5033_1993_num_93_2_28695>
- Hendrich, J., Radina, O., & Tláškal, J. (1992). *Francouzská mluvnice*. 2. uprav. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Hrbáček, J. (1974). Lexikální ekvivalenty, dublety a varianty. *Naše řeč*, Praha, 1974, 57, s. 28-33.
- Internetová jazyková příručka*. Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR. [online]. 2008-2015. [cit. 2015-4-25]. Dostupné z WWW: <<http://prirucka.ujc.cas.cz/>>
- Kerbrat-Orecchiono, C. (1980). *L'énonciation de la subjectivité dans le langage*. Paris: Colin.
- Kiefer, F. (2009). *Modality. Grammar, Meaning and Pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Kronning, H. (2014). La théorie modale de la polyphonie et les constructions conditionnelles prédicatives en *si*. *Langages*. 2014, 193, 1, s. 17-31.
- Kronning, H. (1996). *Modalité, cognition et polysémie: sémantique du verbe modal devoir*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studio Romanica Upsaliensia 54, Uppsala.
- Larousse*. [online]. [cit. 2015-3-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>>
- Lingea Lexicon*. (2008). [CD-ROM] Ver. 5.0.0.1. Lingea s.r.o.
- Le Goffic, P. (1993). *Grammaire de la phrase française*. Paris: Hachette.

- Le Querler, N. (2004). Les modalités en français. *Revue belge de philologie et d'histoire*. 2004, 82, 3, s. 643-656.
- Lyons, J. (1980). *Sémantique linguistique*. Paris: Larousse.
- Meunier, A. (1974). Modalités et communication. *Langue française*. 1974, 21, s. 8-25.
- Molinier, C. (1990). Une classification des adverbes en *-ment*. *Langue française*, 1990, 88, s. 28-40. [cit. 2015-5-29]. Dostupné z WWW: <http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lfr_0023-8368_1990_num_88_1_5750>
- Molinier, C., & Levrier, F. (2000). *Grammaire des adverbes: description des formes en -ment*. Genève: Droz.
- Mørdrup, O. (1976). Sur la classification des adverbes en *-ment*. *Revue romane*. 1976, 11, 2, s. 318-333.
- Nádvorníková, O. (2013). *Korpusová analýza faktorů sémantické interpretace francouzského gérondivu*.
- Nádvorníková, O.; Vavřín, M. (2014). *Korpus InterCorp – francouzština, verze 7 z 19. 12. 2014*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, 2014. Dostupné z WWW: <http://www.korpus.cz>
- Neumann, J., & Hořejší, V. (1974). *Velký francouzsko český slovník*. 1. vyd. Praha: Academia.
- Palmer, F. (2001). *Mood and modality*. 2. ed. New York: Cambridge University Press.
- Panevová, J., Sgall, P., & Benešová, E. (1971). *Čas a modalita v češtině*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova.
- Patard, A., & De Mulder, W. (2014). Aux origines des emplois modaux de l'imparfait. Le cas de l'emploi hypothétique et de l'emploi contrefactuel. *Langages*, 193, 1, 2014, 193, 1, s. 33-47.
- Riegel, M., Pellat, J.-C., & Rioul, R. (2014). *Grammaire méthodique du français*. 5. vyd. Paris: PUF.
- Robert, P., Rey-Debove, J., & Rey, A. (2000). *Le nouveau petit Robert: dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2000.
- De Saussure, L., & Barbet, C. (éds.) Modalité et évidentialité. *Langue française*, 2012, 173, 1.
- Sueur, J.-P. (1997). Quantificateurs et modalités. *Langages*, 1977, 48, 11, s. 84-99.
- Tasmowski, L., & Dendale, P. (1994). Pouvoir, un marqueur d'évidentialité. *Langue française*, 1994, 102, s. 41-55.
- Treq: *databáze překladových ekvivalentů*. Ver. 2.0. (2015). Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [online]. [cit. 2015-5-14]. Dostupné z WWW: <https://trnka.ff.cuni.cz/~vavrin/ic_slovník/index.php>

Trésor de la langue française informatisé. [online]. [cit. 2015-5-16]. Dostupné z WWW: <<http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>>

Van Peteghem, M. (2014). La construction à datif épistémique: une structure modale ou évidentielle? *Langages*, 2014, 193, 1, s. 99-113.

Vetters, C. (2004). Les verbes modaux pouvoir et devoir en français. *Revue belge de philologie et d'histoire*. 2004, 82, 3, s. 657-671. [online]. [cit. 2015-03-05]. Dostupné z WWW: <<http://clf.unige.ch>>.

Wagner, R., & Pinchon, J. (1991). *Grammaire du français: classique et moderne*. (Ed. revue et corr., 687 s.) Paris: Hachette.

Weinrich, H. (1989). *Grammaire textuelle du français*. (671 s.) Paris: Didier.

Wilmet, M. (2007). *Grammaire critique du Français*. (4e édit., 758 s.) Paris: De Boeck.

PŘÍLOHY

Příloha 1

FREKVENCE UŽÍVÁNÍ STOUPÁ

Probablement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1300-1399	1	0	
1400-1499	1	0	
1500-1599	8	1	*
1600-1699	31	1	*
1700-1799	400	6	*****
1800-1899	2821	19	*****
1900-1999	4482	19	*****
2000-2099	617	25	*****

Příloha 1 - diagram 1: Probablement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Visiblement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1300-1399	5	1	*
1400-1499	15	3	***
1500-1599	30	4	****
1600-1699	193	8	*****
1700-1799	265	7	*****
1800-1899	671	9	*****
1900-1999	1746	14	*****
2000-2099	327	26	*****

Příloha 1 - diagram 2: Visiblement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Naturellement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1300-1399	2	0	
1400-1499	49	4	****
1500-1599	237	13	*****
1600-1699	994	15	*****
1700-1799	2283	22	*****
1800-1899	3630	17	*****
1900-1999	9480	27	*****
2000-2099	481	13	*****

Příloha 1 - diagram 3: Naturellement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

FREKVENCE UŽÍVÁNÍ KOLÍSA

Apparement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1400-1499	2	0	
1500-1599	4	0	
1600-1699	355	7	*****
1700-1799	1582	22	*****
1800-1899	796	5	****
1900-1999	2077	9	*****
2000-2099	407	16	*****

Příloha 1 - diagram 4: Apparement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Manifestement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1300-1399	23	6	*****
1400-1499	14	3	***
1500-1599	65	10	*****
1600-1699	143	6	*****
1700-1799	226	6	*****
1800-1899	193	2	**
1900-1999	759	6	*****
2000-2099	98	7	*****

Příloha 1 - diagram 5: Manifestement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Vraisemblablement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1400-1499	2	0	
1500-1599	2	0	
1600-1699	42	1	*
1700-1799	355	10	*****
1800-1899	356	4	****
1900-1999	849	7	*****
2000-2099	67	5	*****

Příloha 1 - diagram 6: Vraisemblablement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

MÁLO UŽÍVANÁ PŘÍPADNĚ RELATIVNĚ NOVĚ LEXIKALIZOVANÁ

Indéniablement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1800-1899	3	0	
1900-1999	57	0	
2000-2099	14	1	*

Příloha 1 - diagram 7: Indéniablement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Indiscutablement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1800-1899	7	0	
1900-1999	178	1	*
2000-2099	7	0	

Příloha 1 - diagram 8: Indiscutablement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Indubitablement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1500-1599	8	1	*
1600-1699	97	4	****
1700-1799	68	1	*
1800-1899	81	1	*
1900-1999	108	0	
2000-2099	14	1	*

Příloha 1 - diagram 9: Indubitablement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Plausiblement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1600-1699	4	0	
1800-1899	1	0	
1900-1999	6	0	

Příloha 1 - diagram 10: Plausiblement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Possiblement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1400-1499	1	0	
1900-1999	11	0	
2000-2099	11	0	

Příloha 1 - diagram 11: Possiblement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Présumablement	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1800-1899	1	0	

Příloha 1 - diagram 12: Présumablement - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Supposément	Abs. frek.	Rel. frek.	Škála relativní frekvence na 1 milion slov.
1900-1999	8	0	

Příloha 1 - diagram 13: Supposément - relativní frekvence diachronně (Frantext)

Příloha 2

korpus:	Frantext				L'Est républicain		frWac	
typy textu:	román (po roce 1950)		odborné (po roce 1950)		publicistické		webové	
Adv	Abs. frek.	Frek. [%]	Abs. frek.	Frek. [%]	Abs. frek.	Frek. [%]	Abs. frek.	Frek. [%]
apparemment	863	8,1	248	5,3	1 692	5,2	22 659	5,8
assurément	266	2,5	159	3,4	1 527	4,7	7 882	2
certainement	1464	13,7	547	11,8	5 527	16,9	59 362	15,2
éventuellement	124	1,2	484	10,4	1 827	5,6	56 510	14,5
évidemment	2232	20,8	1088	23,4	6 848	20,9	72 446	18,6
incontestablement	47	0,4	126	2,7	1 100	3,4	6 848	1,8
indéniablement	15	0,1	9	0,2	272	0,8	2 660	0,7
indiscutablement	33	0,3	32	0,7	112	0,3	1 190	0,3
indubitablement	25	0,2	13	0,3	59	0,2	979	0,3
manifestement	187	1,7	105	2,3	886	2,7	12 132	3,1
naturellement	1593	14,9	912	19,6	3 234	9,9	44 097	11,3
plausiblement	2	0,0	0	-	1	0	15	0
possiblement	4	0,0	0	-	1	0	527	0,1
présumablement	0	-	0	-	0	-	3	0
probablement	1102	10,3	503	10,8	2 387	7,3	49 571	12,7
supposément	4	0,0	0	-	0	-	161	0
sûrement	1957	18,3	169	3,6	2 121	6,5	28 424	7,3
visiblement	659	6,2	82	1,8	3 639	11,1	14 899	3,8
vraisemblablement	137	1,3	175	3,8	1 561	4,8	9 739	2,5

Příloha 2 – Souhrnná tabulka absolutních frekvencí pro zkoumaná p_{eAdv} s hodnotou procentuálního zastoupení v korpusech Frantext, L'Est républicain a frWac.

Příloha 3

Hodnoty i.p.m.				
korpus:	Frantext		L'Est républicain	frWac
typy textů:	román (po roce 1950)	odborný (po roce 1950)	publicistický	webový
éventuellement	3,9	44,6	12,5	35
probablement	35,0	46,4	16,3	30,7
apparemment	27,4	22,9	11,5	14
vraisemblablement	4,4	16,1	10,6	6
visiblement	20,9	7,6	24,8	9,2
certainement	46,5	50,4	37,7	36,7
sûrement	62,2	15,6	12,5	17,6
manifestement	5,9	9,7	6	7,5
évidemment	70,9	100,2	46,7	47,9
assurément	8,5	14,7	10,4	4,9
indubitablement	0,8	1,2	0,4	0,6
incontestablement	1,5	11,6	7,5	4,2

Příloha 3 – Souhrnná tabulka relativních frekvencí pro vybraná p_e Adv v korpusech Frantext, L'Est républicain a frWac.

Pozn.: Tabulka vychází z hodnot absolutní frekvence uvedených v příloze 2 na předchozí straně.

Příloha 4

typy textů	stupeň míry jistoty	vysoká míra jistoty				střední míra jistoty					nízká míra jistoty					celkem	
	pozice / Adv	incontestablement	indéniablement	indiscutablement	indubitablement	vyšší			nižší		visiblement	vraisemblablement	apparemment	probablement	éventuellement		
						assurément	évidemment	manifestement	naturellement	sûrement							certainement
beletristické texty	postverbální pozice			1	1	4	7	2	15	16	10		1		10		67
	modální			1	1	4	6	2	2	14	10		1		10		
	nejasné								17								
	způsobu						1			2							
odborné texty	postverbální pozice	1		1	1		26	3	29	1	19	3	3	6	18	4	115
	modální	1		1	1		23	1		1	18	1	3	6	18	3	
	nejasné						3	2	26							1	
	způsobu								3			2					
zápisy debat (EuroParl)	postverbální pozice	2	1	3			70	1	9	1	17	1			1		105
	modální	2	1	2			69	1	1		17	1			1		
	nejasné			1			1		7								
	způsobu									1							
titulky	postverbální pozice		1				2		1	19	9	1		1	1	1	36
	modální		1				2			18	9			1	1	1	
	nejasné											1					
	způsobu								1	1							
celkem:		3	2	5	2	4	105	6	54	37	55	5	4	7	30	5	319
modální		3	2	4	2	4	100	6	3	33	54	2	4	7	30	4	
nejasné				1			4		50			1				1	
způsobu							1		1	4		2					

Příloha 4 – Souhrnná tabulka absolutních frekvencí pro zkoumaná $peAdv$ v postverbální pozici v InterCorpu.